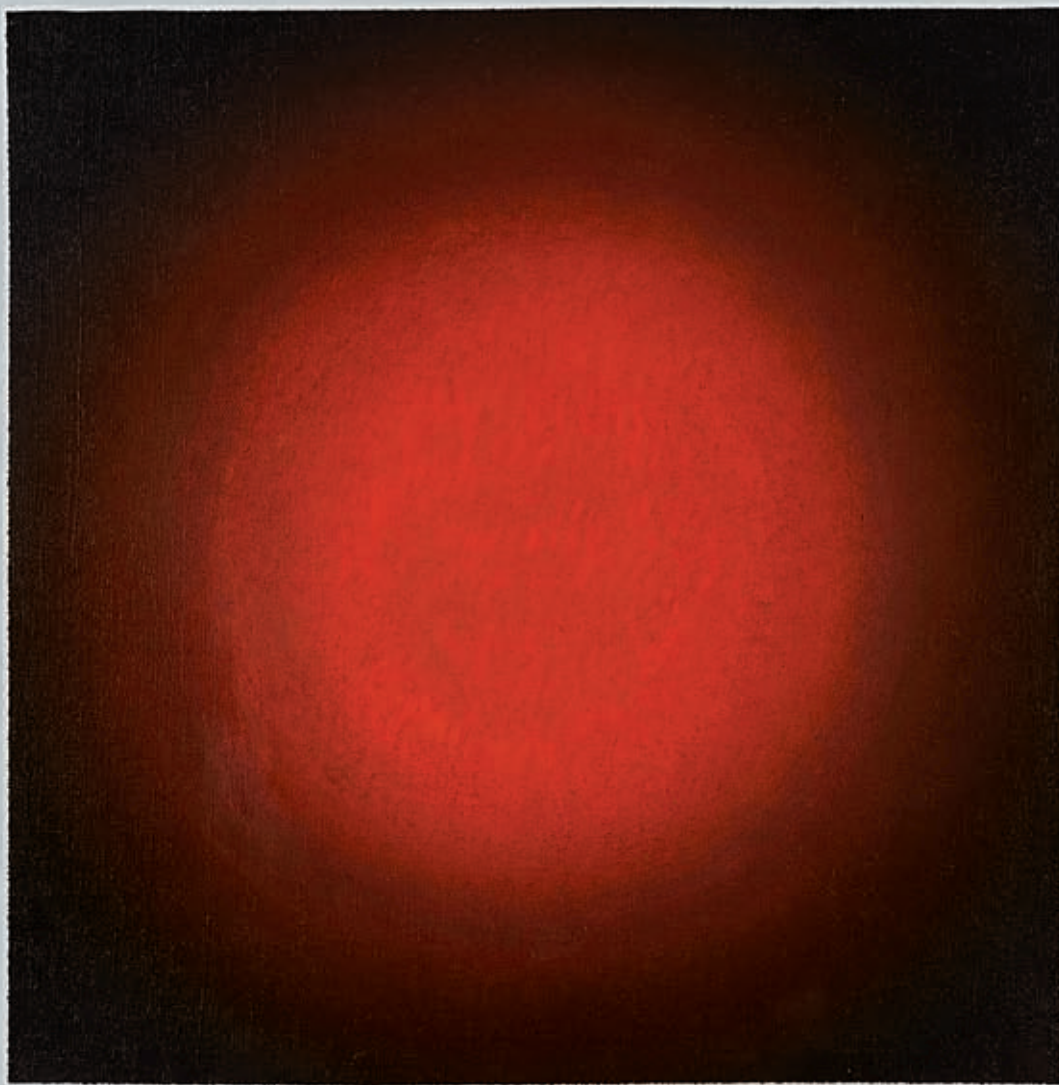

ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ

Νοέμβρης - Δεκέμβρης 2017 Νο125 Τιμή: 4€

ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΤΩ

Ιβάν Κλιούν - Κόκκινο φως, Σφαιρική σύνθεση (1923)

Ο Μαρξ και η Ρώσικη Επανάσταση

- Το Καταλανικό ζήτημα
- Η κρίση στην Κορεατική χερσόνησο
- Η εργατική αντίσταση στο χτύπημα των συνδικάτων
- Ο Κόκκινος Οκτώβρης και η Ελλάδα • Καπιταλισμός και περιβάλλον-σχέσεις καταστροφής

Πανελλαδική Συνέλευση Εργατικής Αντίστασης

Κυριακή
17 Δεκέμβρη

10πμ Πνευματικό Κέντρο
Δήμου Αθήνας
(Ακαδημίας 50)

- ▶ Οργανώνουμε την αντίσταση
- ▶ Ενάντια σε ιδιωτικοποιήσεις,
κρατικοποίηση χωρίς αποζημίωση
- ▶ Συλλογικές συμβάσεις με αυξήσεις
σε μισθούς και συντάξεις
- ▶ Οργανώνουμε τους χώρους μας
Κάτω τα χέρια από τα συνδικάτα

 ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ **ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΑ**
ΜΝΗΜΟΝΙΑ

Επικοινωνία: • 6984 624069 • syntonismoskd@gmail.com
• www.syntonismoskd.blogspot.gr

Νοέμβρης - Δεκέμβρης 2017

2

**Οι σταθερότητες κλονίζονται,
η Αριστερά χρειάζεται
επαναστατικές απαντήσεις**

Μαρία Στύλληου

4

Διεθνής Συνάντηση της ΚΕΕΡΦΑ

Πέτρος Κωνσταντίνου

5

**Η εργατική αντίσταση
στο χτύπημα των συνδικάτων**

Τάσος Αναστασιάδης

10

**Η κρίση στην
Κορεατική χερσόνησο**

Πάνος Γκαργκάνας

17

Το Καταλανικό ζήτημα

Νίκος Λούντος

24

**Ο Κόκκινος Οκτώβρης
και η Ελλάδα**

Κώστας Βηασόπουλος

30

**Ο Μαρξ και
η Ρώσικη Επανάσταση**

Μαρία Στύλληου

36

**Καπιταλισμός και περιβάλλον-
σχέσεις καταστροφής**

Λέανδρος Μπόλαρης

42

Βιβλιοκριτική

Ισθάν Μέσαρος

**Η θεωρία του Μαρξ
για την αλλοτρίωση**

Σωτήρης Κοντογιάννης

Βασίλης Ασημακόπουλος

Πρώτη φορά Αριστερά

Γιώργος Πίττας

Ρόζα Λούξεμπουργκ

**Κοινωνική μεταρρύθμιση
ή επανάσταση;**

Λίλιαν Μπουρίτη

Μεχμέτ Μιχρί Μπελί

**Οι οικονομικές πλευρές
της υποχρεωτικής
ανταλλαγής μειονοτήτων
μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδας**

Κώστας Πίττας

Ο Σοσιαλισμός από τα Κάτω είναι το δίμηνο περιοδικό του Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος

Ιδιοκτήτης: Εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Υπεύθυνη σύνταξης: Μαρία Στύλληου

Σύνταξη: Κώστας Βηασόπουλος, Αργυρή Ερωτοκρίτου, Θανάσης Καμπαγιάννης, Σωτήρης Κοντογιάννης, Νίκος Λούντος, Λέανδρος Μπόλαρης, Κώστας Σαρρής, Εξώφυλλο, Σελιδοποίηση: Γιάννης Κούβαρης, Παντελής Γαβριηλίδης, Υπεύθυνη διακίνησης: Ελέαννα Τσώλη, 210 5247140, Κεντρική διάθεση, σελιδοποίηση: Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Φειδίου 14, Τηλ. 210 5247584, Περιοδικό «Σοσιαλισμός από τα Κάτω», Τ.Θ. 8161-102 10, Αθήνα, ISSN: 2241-7176

Για επικοινωνία: socialismosapotakato@gmail.com www.socialismfrombelow.gr

“Ο κόσμος έχει αλλάξει μέσα σε αυτά τα εκατό χρόνια, οι επαναστάσεις ανήκουν στο παρελθόν”- γύρω από αυτό το μοτίβο κινούνται οι προσπάθειες της κυρίαρχης προπαγάνδας να μας πείσουν ότι η επέτειος της νικηφόρας επανάστασης στη Ρωσία δεν σημαίνει κάτι για σήμερα.

Κι’όμως, η φετινή χρονιά είναι γεμάτη από εξελίξεις που διαλύουν τις βεβαιότητες των από πάνω όχι μόνο για τη σταθερότητα του συστήματος αλλά και για την δυνατότητά τους να ελέγχουν την οργή των από κάτω. Η πολιτική κρίση απλώνεται σε πολλά σημεία και ανοίγει προ(σ)κλήσεις για την Αριστερά.

Πρώτα απ’ όλα, η αβεβαιότητα χαρακτηρίζει τις οικονομικές εξελίξεις. Επιφανειακά, βρισκόμαστε σε φάσης ανάκαμψης σε όλες τις μεγάλες οικονομίες διεθνώς. Ταυτόχρονα, όμως, όλες οι Κεντρικές Τράπεζες δεν είναι σε θέση να αποφασίσουν αν η ανάκαμψη αυτή αντέχει σε έναν πιθανό τερματισμό των έκτακτων μέτρων στήριξης (“ποσοτικής χαλάρωσης”). Έχει έρθει η

Οι σταθερότητες κλονίζονται, η Αριστερά χρειάζεται επαναστατικές απαντήσεις

ώρα για να ανεβάσουν τα επιτόκια και να τερματίσουν την πολιτική φθηνού χρήματος για τις τράπεζες που όλοι πλέον ανησυχούν ότι καταλήγει σε φούσκες; Ή μήπως ο τερματισμός είναι πρόωρος και θα προκαλέσει νέα βουτιά στην οικονομία; Ο γνωστός μαρξιστής οικονομολόγος Μάικλ Ρόμπερτς είναι κατηγορηματικός: οι κεντρικοί τραπεζίτες δεν ξέρουν.

“Τα μοντέλα των κεντρικών τραπεζών για την οικονομία, τα οποία στηρίζονται σε ένα συνδυασμό της μονεταριστικής κλασικής οικονομικής θεωρίας με τον Κεϋνσιανισμό, μοιάζουν να μην είναι σε θέση να προσφέρουν προσανατολισμό σχετικά με το σε ποια φάση βρίσκονται οι σημαντικότερες οικονομίες και συνεπώς τι πρέπει να γίνει. Πρέπει οι κεντρικές τράπεζες να συγκρατη-

θούν και να μην ανεβάσουν τα επιτόκια επειδή οι οικονομίες είναι ακόμη πολύ αδύναμες- ή πρέπει να δράσουν άμεσα για να αποφύγουν μια τεράστια κρίση χρέους το επόμενο διάστημα; Δεν ξέρουν”.¹

Με άλλα λόγια, η απειλή μιας νέας κρίσης με τη μορφή οικονομικής ύφεσης ή/και υποτροπής της κρίσης χρέους κρέμεται στον ορίζοντα.

Οι αβεβαιότητες όμως δεν σταματούν εδώ. Η όποια οικονομική ανάπτυξη σήμερα μεγαλώνει τις ταξικές ανισότητες αντί θα θεραπεύει τις πληγές από τα χτυπήματα της μακρόσυρτης λιτότητας. Όλες οι μελέτες, ακόμη και των διεθνών οργανισμών, δείχνουν ότι τα εισοδήματα του πλουσιότερου 1% εκτοξεύτηκαν, ενώ για όλους τους άλλους είτε έμειναν στάσιμα είτε έπεσαν. Ο νεοφιλελευθερισμός ξεκίνησε την

επέλασή του πριν από τριάντα και πλέον χρόνια με την υπόσχεση ότι ο πλούτος των από πάνω “θα κατρακυλήσει” προς τα κάτω. Αυτό αποδείχθηκε μύθος και πάνω στη διάψευσή του ήρθε η κρίση των τελευταίων εννιά χρόνων να διευρύνει το χάσμα.

Υπάρχει μια τεράστια συσσωρευμένη πικρία και οργή μέσα στην εργατική τάξη παντού. Και γίνεται ακόμη πιο έντονη όταν η οικονομία υποτίθεται ότι ανακάμπτει αλλά οι θυσίες δεν παίρνουν τέλος. Το παραμύθι ότι “οι θυσίες πιάνουν τόπο” ακούγεται όλο και πιο προκλητικό, όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά μέσα στα κάστρα του παγκόσμιου καπιταλισμού.

Αυτό είναι το υπόβαθρο για τα πολιτικά σοκ που πέφτουν σαν το χαλάζι όλο το τελευταίο διάστημα. Στην αρχή ήταν το δημοψήφισμα στη Βρετανία που έδωσε την πλειοψηφία στο Brexit, αλλά αυτό θεωρήθηκε αρχικά μια βρετανική παραξενιά. Ύστερα ήρθε η νίκη του Τραμπ στις αμερικάνικες εκλογές, αλλά τα ευρωπαϊκά επιτελεία θεώρησαν ότι η δυναμική εκείνου του αποτελέσματος ανακόπηκε με τη νίκη του Μακρόν στη Γαλλία. Οι εκλογές στη Γερμανία με την πτώση του εκεί “δικομματισμού” στα χειρότερα ποσοστά από το 1949 ξανάφεραν το ζήτημα στο προσκήνιο. Και τώρα η Καταλωνία προκαλεί παροξυσμό.

Επί δεκαετίες, κολώνα της πολιτικής σταθερότητας ήταν τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα. Ακριβώς επειδή μπορούσαν να συνδυάζουν το γεγονός ότι υπηρετούσαν την κυρίαρχη αστική πολιτική ενώ ταυτόχρονα συγκρατούσαν τις προσδοκίες της εργατικής βάσης τους σε ανεκτά επίπεδα. Αυτή η κολώνα αλλού καταρρέει και αλλού ραγίζει - πουθενά δεν μπορεί να παίξει τον παραδοσιακό της

ρόλο. Το ξέρουμε καλά στην Ελλάδα όπου το ΠΑΣΟΚ που έφτιαχνε αυτοδύναμες κυβερνήσεις με ποσοστά πάνω από 40% τώρα προσπαθεί να γίνει συνιστώσα μιας κεντροαριστεράς στην οποία οι δημοσκοπήσεις δίνουν μονοψήφια ποσοστά. Ίδια εικόνα στη Γαλλία και έντονες ανησυχίες ότι τον ίδιο δρόμο έχουν πάρει τα αδελφά κόμματα στην Ισπανία και στη Γερμανία.

Η απογοήτευση από τα παραδοσιακά κυβερνητικά κόμματα δεν πηγαίνει αυτόματα προς τα δεξιά. Οι αστοί αναλυτές βαφτίζουν αυτές τις εξελίξεις “στροφή προς το λαϊκισμό”, τσουβαλιάζουν την ακροδεξιά και τους φασίστες μαζί με την Αριστερά και ευνοούν με αυτόν τον τρόπο την προσαρμογή των κυβερνήσεων στην ρατσιστική ατζέντα της ακροδεξιάς. Καλλιεργείται έτσι ένας φαύλος κύκλος. Το ζήτημα είναι τι κάνει η Αριστερά.

Τα κόμματα που έβαλαν πλώρη να γίνουν μια νέα σοσιαλδημοκρατία στη θέση της παλιάς αποδεικνύονται απογοητευτικά με γοργούς ρυθμούς. Ο ΣΥΡΙΖΑ και το Ποδόμος ήταν τα κόμματα που εκτοξεύτηκαν μέσα από τις ελπίδες του κόσμου που έδωσε μάχες και βγήκε στις πλατείες πριν από μια πενταετία. Ήταν ένα παράδειγμα ότι η ορ-

γή μπορεί να εκφράζεται μαζικά προς τα αριστερά. Αλλά ο ρεφορμιστικός χαρακτήρας αυτών των σχηματισμών έκανε τις ελπίδες θρύψαλα.

Στην Ισπανία, το Ποδόμος έχει φτάσει να στηρίζει την ενεργοποίηση του άρθρου 155 του συντάγματος από τον Ραχόι απέναντι στην Καταλωνία. Μαζί τους και η κυβέρνηση του Αλέξη Τσίπρα που στηρίζει την εδαφική ακεραιότητα του ισπανικού κράτους. Όσοι νόμισαν ότι οι εναγκαλισμοί με τον Τραμπ ήταν το τέλος του κατήφορου για τον ΣΥΡΙΖΑ, βλέπουν με τρόμο ότι ο Τσίπρας φτάνει μέχρι να τοποθετείται στο ίδιο στρατόπεδο με τους νοσταλγούς του Φράνκο!

Αυτές οι εξελίξεις δεν σημαίνουν ότι οι άρχουσες τάξεις βρήκαν μια κάποια λύση για τις πολιτικές και οικονομικές ανασφάλειές τους μέσα από τους συμβιβασμούς του Τσίπρα ή του Ιγκλέσιας. Οι αστάθειες του συστήματος είναι πολύ μεγάλες για να μπαλωθούν με κάτι τέτοιο και οι δυνατότητες της εργατικής τάξης να αναζητήσει διεξόδο προς τα αριστερά εξακολουθούν να είναι ο εφιάλτης για τα επιτελεία σε όλη την Ευρώπη.

Εκατό χρόνια μετά τον Οκτώβρη, το φάντασμα της εργατικής επανάστασης εξακολουθεί να πλανιέται. Οι δυνάμεις της επαναστατικής αριστεράς μπορούν και πρέπει να αναδείξουν αυτή την προοπτική όχι σαν νοσταλγία ή ουτοπία, αλλά σαν ενεργή επικαιρότητα μέσα στις σημερινές συνθήκες. Μόνον έτσι μπορούν να διεκδικήσουν ότι θα γίνουν οι οργανωτές της εργατικής αντίστασης ώστε να βρει το δρόμο που της αξίζει.

Μ. Σ.

Σημειώσεις

(1) <https://thenextrecession.wordpress.com/2017/10/13/the-monetary-dilemma/>

Η Διεθνής Συνάντηση και η Πανελλαδική Συνέλευση της ΚΕΕΡΦΑ στις 14-15 Οκτώβρη ήταν ένας σημαντικός σταθμός του κινήματος κατά του ρατσισμού και της φασιστικής απειλής. Η συμμετοχή ήταν μαζική και ενδεικτική της ανάγκης ενός ολόκληρου κόσμου να δώσει αποφασιστικά και ενωτικά τις μάχες που βρίσκονται μπροστά μας.

Ο Ασφάκ Μαχμούντ, εργάτης γης στη Γκορutzά και ο Ουσμάν Μοχάμεντ από την Ν.Ιωνία με τα τραυματισμένα πρόσωπα τους βρέθηκαν εκεί για να μας θυμίσουν πόσο επείγουσες είναι οι μάχες ενάντια στο ρατσισμό. Όλες οι παρουσίες ήταν πολύ ισχυρές: η ευρωβουλευτίνα Κωνσταντίνα Κούνεβα μαζί με την Μαρία Κασκαρίκα, μητέρα του φοιτητή Αλέξη Λάζαρη, τον Μάριο Σούσση, πρόεδρο του Συλλόγου Θυμάτων Ολοκαυτώματος, τον Κώστα Μανταίο, πρόεδρο του ΣΦΕΑ, την Κριστίν Μπούχολτς, βουλευτίνα της Die Linke, τον Στήβ Σεντάρ από την Καταλονία, το Ντίνο Αγιομαμίτη από την Κύπρο, τους δικηγόρους της πολιτικής αγωγής στη δίκη της Χρυσής Αυγής Δημήτρη Ζώτο, Κώστα Παπαδάκη, Θανάση Καμπαγιάννη, το δημοσιογράφο Γιάννη Μπασσάκη.

Η απόφαση με την οποία η Συνάντηση καλεί σε συντονισμό των βημάτων των κινημάτων διεθνώς με κλιμάκωση στις 17 Μάρτη 2018 με κινητοποιήσεις παντού βρήκε άμεση ανταπόκριση από την Συνδιάσκεψη του Stand up to Racism στην Βρετανία στις 21 Οκτώβρη όπου συμμετείχε η ΚΕΕΡΦΑ.

Οι πρωτοβουλίες στις οποίες προχωράει η ΚΕΕΡΦΑ προσπαθούν να απαντήσουν στην εισβολή στο προσκήνιο με αναβαθμισμένο τρόπο της φασιστικής απειλής. «*Η ανάπτυξη και η ενίσχυση του αντιρατσιστικού και του αντιφασιστικού κινήματος είναι κεντρική πολιτική μάχη διεθνώς και στην Ελλάδα. Η μακρόσυρτη οικονομική και πολιτική κρίση προκαλεί πολώσεις που όλη την προηγούμενη χρονιά πήραν μεγαλύτερες διαστάσεις*» αναφέρει η Απόφαση της Συνάντησης.¹

Τα ακροδεξιά και φασιστικά κόμματα μέσα στην πολιτική και οικονομική κρίση επιχειρούν να καθορίσουν τις εξελίξεις. Οι ρατσιστικές πολιτικές των κυβερνήσεων της ΕΕ και η ισλαμοφοβία ήταν το εφαλτήριο για να ανέβουν

Διεθνής Συνάντηση της ΚΕΕΡΦΑ

οι φασίστες. Οι διαβόητες «ευρωπαϊκές αξίες» έχουν βρεθεί στο πάτο της Μεσογείου παίρνοντας μαζί τους χιλιάδες ζωές προσφύγων που πνίγονται στο βωμό της πολιτικής της ΕΕ-φρούριο, των κλειστών συνόρων των συμφωνιών ΕΕ-Τουρκίας, ΕΕ-Λιβύης. Οι δημοκρατικές ελευθερίες έχουν γίνει κουρέλι με το Μακρόν να επιχειρεί την μονιμοποίηση του καθεστώτος εκτάκτου ανάγκης στην Γαλλία. Στην Ισπανία, η κατασταλτική πολιτική του Ραχόι άνοιξε την πόρτα στους νοσταλγούς του Φράνκο να εμφανιστούν ξανά.

Σε αυτό το κλίμα, η Χρυσή Αυγή επιχείρησε να βγει από την απομόνωση στην οποία την έβαλε το κίνημα μετά την δολοφονία του Παύλου Φύσσα και η συνέχιση της δίκης με συντριπτικά στοιχεία για τη δολοφονική της δράση. Οι φασίστες στη Σάμο, τη Χίο, τη Λέσβο, τη Λέρο στήνουν «επιτροπές αγανακτισμένων» κατά της παρουσίας των προσφύγων. Η άρνηση να δοθούν χαρτιά στους μετανάστες αφήνει τις φασιστικές συμμορίες ασύδωτες για να προχωράνε σε δολοφονικές επιθέσεις και ρατσιστικά πογκρόμ, όπως στον Ασπρόπυργο.

Αντίσταση

Όμως η άλλη όψη της πόλωσης είναι η ανάπτυξη του μαζικού αντιφασιστικού και αντιρατσιστικού κινήματος. Στη Γερμανία, η κινητοποίηση κατά του AfD ξεδιπλώνεται με διαδήλωση την πρώτη μέρα της σύγκλησης της νέας Βουλής και συγκέντρωση κατά του Συνεδρίου του AfD στις 2 Δεκέμβρη. Οι διαδηλώσεις κατά της ισλαμοφοβίας απλώνονται στην Βρετανία αλλά και στη Γαλλία και τη Σουηδία. Η επανεμφάνιση του αντιφασιστικού κινήματος με μαζικούς όρους στις 16 Σεπτέμβρη με κεντρικό αίτημα το κλείσιμο των Γραφείων των νεοναζί, οι διαδηλώσεις στη Γκορutzά και τον Ασπρόπυργο, η

αντιφασιστική κινητοποίηση κατά της επίθεσης στο φοιτητή Αλέξη Λάζαρη ήταν βήματα μπροστά.

Πολύ σημαντική για την ΚΕΕΡΦΑ είναι η επιλογή της στήριξης πάνω στη συλλογική δράση της οργανωμένης εργατικής τάξης και της νεολαίας ώστε να μπει σε κίνηση η μεγάλη πλειοψηφία που είναι αντίθετη στους φασίστες αλλά και αλληλέγγυα στους πρόσφυγες και τους μετανάστες. Η ενωτική συσπείρωση σε τοπικές επιτροπές δράσης με συμμετοχή δυνατών κομματιών του κινήματος, όπως σωματεία από σχολεία, δήμους, νοσοκομεία, λιμάνια, εργοστάσια κλπ, κοινοτήτων μεταναστών και προσφύγων, νεολαίας, οργανώσεων της αριστεράς και συλλογικοτήτων μπορεί να απλώσει τη δράση αποτελεσματικά κατά των ρατσιστικών επιθέσεων και των φασιστικών προκλήσεων.

Την επόμενη περίοδο έχουμε λοιπόν να δώσουμε τόσο τη μάχη για να γίνει η δίκη καταδίκη και διάλυση της Χρυσής Αυγής όσο και τη μάχη ενάντια στην ισλαμοφοβία και το ρατσισμό. Πρώτα από όλα δυναμώνοντας την καμπάνια για να κλείσουν τα Γραφεία της Χρυσής Αυγής. Αλλά και εντείνοντας τη αντιρατσιστική δράση. Διεκδικούμε ανοιχτά σύνορα, ελεύθερη μετακίνηση από τα νησιά, άσυλο για όλους με δικαίωμα στη δουλειά, να κλείσουν τα στρατόπεδα και να έρθουν όλοι στις πόλεις και όλα τα προσφυγόπουλα να γραφτούν στα σχολεία.

Διεκδικούμε νέο κύκλο νομιμοποίησης των μεταναστών που παραμένουν χωρίς χαρτιά. Η κυβέρνηση ετοιμάζεται να φέρει νόμο για τις δημοτικές εκλογές στις οποίες θα αποκλείονται εκατοντάδες χιλιάδες μετανάστες. Εδώ ζουν, πληρώνουν φόρους και τέλη αλλά δικαίωμα ψήφου δεν έχουν!

Βαδίζοντας από τώρα για την διεθνή κινητοποίηση στις 17 Μάρτη 2018 το κίνημα μπορεί να αναδείξει στόχους και διεκδικήσεις και να γίνουν υπόθεση όλου του εργατικού κινήματος, των φοιτητικών συλλόγων, των κοινοτήτων μεταναστών και προσφύγων.

Πέτρος Κωνσταντίνου

Σημειώσεις

1. <http://www.antiracismfascism.org/index.php/21/item/2268-apofaseis-tis-diethnois-synantisis-kai-tis-panelladikis-synelefsis-tis-keerfa-14-15-oktovri-2017>

1976, Απεργία
ενάντια στον Νόμο 330.

Η εργατική αντίσταση στο χτύπημα των συνδικάτων

Η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ έχει μπροστά της τους επόμενους μήνες, ένα από τα πιο μεγάλα αγκάθια για την επόμενη αξιολόγηση. Την δέσμευσή της να φέρει για ψήφιση στη βουλή ένα νόμο για τον εκσυγχρονισμό της λειτουργίας των συνδικάτων, όπως εύσχημα το λένε δανειστές και κυβερνητικά στελέχη.

Στην πραγματικότητα, προγραμματίζουν να φέρουν ένα νόμο που θα εμποδίζει το δικαίωμα στην απεργία και την συνδικαλιστική δράση στους χώρους δουλειάς. Η Αυγή της Κυριακής 22/10/2017 αναφέρει ότι «η ρύθμιση (για την προκήρυξη απεργιών από πρωτοβάθμια σωματεία) αναστηροποιείται και προβλέπει ότι η έγκριση της κινητοποίησης θα πρέπει να έχει τη θετική στάση του 50%+1 των εργαζόμενων». Δηλαδή να μην γίνεται απεργία με

Οι συνδικαλιστικές κατακτήσεις της εργατικής τάξης έχουν πίσω τους ιστορία αγώνων που έχουν αποκρούσει πολλαπλά κύματα επιθέσεων. Ο Τάσος Αναστασιάδης θυμίζει εκείνες τις μάχες και υποστηρίζει ότι μπορούμε να βγάλουμε τα σωματεία μας πιο δυνατά οργανώνοντας την αντίσταση στα σχέδια της “τρίτης αξιολόγησης” Τρόικας και κυβέρνησης.

απόφαση της πλειοψηφίας του ΔΣ του σωματείου ή της πλειοψηφίας της Γενικής συνέλευσης. Και προφανώς παραμένει ανοιχτή η συζήτηση για το πόσοι θα προστατεύονται σε έναν χώρο συνδικαλιστικά, πόση άδεια από την εργασία τους θα μπορούν να έχουν οι συνδικαλιστές, το δικαίωμα των εργοδοτών σε περίπτωση απεργίας να μπορούν να προχωρούν σε λογ-άουτ που αποτελούν απαιτήσεις των δανειστών.

Ανεξάρτητα με το τι θα καταλήξει να είναι τελικά η κυβερνητική πρό-

ταση, στον πυρήνα της έχει το χτύπημα του συνδικαλισμού και τον περιορισμό της δυνατότητας των εργαζόμενων να απεργούν. Ανατρέχοντας στα προηγούμενα σαράντα χρόνια, από την πτώση της χούντας μέχρι σήμερα, έχουμε κύματα εργατικών αγώνων που ξεσπάνε και κατοχυρώνουν συνδικαλιστικά δικαιώματα και ελευθερίες στους χώρους δουλειάς, αλλά και επιθέσεις από την άρχουσα τάξη και τις κυβερνήσεις που προσπαθούν χωρίς να έχουν καταφέρει να τα ξηλώσουν.

Σήμερα, με κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ, βρισκόμαστε μπροστά σε μια νέα τέτοια επίθεση.

Η Μεταπολίτευση

Τα χρόνια που ακολούθησαν την πτώση της χούντας, σήμαναν ένα ξέσπασμα του εργατικού κινήματος που προχωρούσε σε ντε φάκτο κατακτήσεις των δικαιωμάτων που του στέρησαν οι συνταγματάρχες για 7 χρόνια. Αυξήσεις στους μισθούς, βελτίωση των συνθηκών εργασίας, και ταυτόχρονα, το δικαίωμα στην απεργία, το συνδικαλισμό, ελευθερίες και δικαιώματα στους τόπους δουλειάς. Αυτές τις κατακτήσεις η άρχουσα τάξη προσπάθησε με λύσσα να τις εμποδίσει χωρίς να το καταφέρει.

Η πρώτη απεργία της μεταπολίτευσης ξεσπάει 4 Οκτώβρη του 1974, στο εργοστάσιο της Νάσιοναλ Καν στην Μάνδρα Αττικής. «Με πρόταση της επιτροπής αποφασίσαμε να κατεβούμε σε απεργία με αίτημα την επαναπρόσληψη των απολυμένων και αυξήσεις στα μεροκάματα. Η συμμετοχή ήταν 100%. Στο εργοστάσιο δουλεύανε και 50 Πακιστανοί εργάτες. Συμμετείχαν όλοι τους στην απεργία και μάλιστα με πανό που έγραφαν στις δύο γλώσσες 'Έλληνες-Πακιστανοί εργάτες ενωμένοι'. Η είδηση ότι ξέσπασε η απεργία εξαπλώθηκε γρήγορα. Εργάτες από τα γύρω εργοστάσια έρχονταν στη Νάσιοναλ Καν να συμπαρασταθούν καθημερινά πριν πάνε στις δουλειές τους. Μαζί τους κόσμος από τις γειτονιές της Ελευσίνας και φοιτητές. Η απεργία κράτησε μια βδομάδα, αλλά έδωσε το πράσινο φως», διηγείται η Διονυσία Πυλαρινού (μέλος σήμερα της ΚΕ του ΣΕΚ), εργάτρια τότε στην εταιρία, που απολύθηκε μαζί με ένα συνάδελφό της γιατί έφτιαξαν μια εργοστασιακή επιτροπή βάσης που προσπαθούσε να στήσει σωματείο.

Αυτή η απεργία ήταν η απαρχή ενός τεράστιου εργοστασιακού κινήματος που οργάνωνε εργοστάσιο το εργοστάσιο. Το μοτίβο είναι σχεδόν ίδιο. Οι απεργοί οργανώνονται στις

εργοστασιακές επιτροπές βάσης, απλές μορφές οργάνωσης μέχρι την ίδρυση σωματείων τους, αποφάσιζαν δημοκρατικά στις εργοστασιακές συνελεύσεις, κόντρα στους νόμους της χούντας που υπήρχαν ακόμα, οργάνωναν απεργιακές φρουρές, κέρδιζαν την αλληλεγγύη των γειτονικών εργοστασίων, έρχονταν αντιμέτωπες με απεργοσπάστες, και ΜΑΤ. Οι περισσότερες απεργίες είχαν νικηφόρα αποτελέσματα κερδίζοντας αυξήσεις 20% και 30%, μείωση ωρών εργασίας, ζητήματα για τις συνθήκες εργασίας. Επίσημα στοιχεία λένε ότι το μερίδιο των μισθών την περίοδο από 1974 και μετά, από 33% στο Καθαρό Εγχώριο Προϊόν, αυξάνεται από το 1979 στο 41%, σαν αποτέλεσμα και των αγώνων της περιόδου.

Μεταξύ του 1974 και του 1976 ιδρύθηκαν ισχυρά εργοστασιακά σωματεία, τα οποία ανέπτυξαν σκληρούς αγώνες. Η ΙΤΤ, η ΠΙΤΣΟΣ, η ΙΖΟΛΑ, η ΛΑΡΚΟ, ο Πετρετάκης, η ΑΕΓ, η ΒΙΑΜΑΞ, η ΜΕΛ στη Θεσσαλονίκη, ο Λαδόπουλος στην Πάτρα, τα μεταλλεία στο Μαντουδί της Εύβοιας, η ΜΑΔΕΜ-ΛΑΚΚΟ στη Χαλκιδική κλπ. Απεργιακές κινητοποιήσεις με μεγάλη διάρκεια και μαζικότητα, με ενδεικτικές τις 93 ημέρες απεργίας στον Λαδόπουλο (1975), τις 110 ημέρες απεργίας στη ΛΑΡΚΟ (1977) και τη συμμετοχή 5.000 μεταλλεργατών στην απεργία στο Μαντουδί (Μάρτιος - Απρίλιος 1976). Ένα μεγάλο μαχητικό απεργιακό κύμα που το 1979 έχτισε την ΟΒΕΣ (Ομοσπονδία Βιομηχανικών Εργοστασιακών Σωματείων) αφού η τότε κυβερνητική ΓΣΕΕ αρνιόταν να αναγνωρίσει και να εντάξει στη δύναμή της αυτά τα εργοστασιακά σωματεία.

Από τα εργοστάσια και τον εργοστασιακό συνδικαλισμό η φλόγα απλώθηκε γρήγορα στην Κοινή Ωφέλεια και στο δημόσιο. Το 1977, φτιάχνονται τα ΣΑΔΕΟ (Συνεργαζόμενες Αγωνιστικές Δημοκρατικές Εργατοϋπαλληλικές Οργανώσεις) σαν κέντρο συντονισμού και οργά-

νωσης. Η ΓΣΕΕ αυτά τα χρόνια της μεταπολίτευσης παραμένει στα χέρια δεξιών, εργοδοτικών «συνδικαλιστών». Με τη βοήθεια των δικαστηρίων αποκλείουν εκατοντάδες σωματεία. Στήνουν σωματεία φαντάσματα του είδους «Σωματείο εργαζομένων Νεκροπομπών πεζοδρομίου», ή «Σωματείο εργαζομένων ανγών ημέρας», ή «Σωματείο εντεροκαθαριστών» και διαμόρφωναν συσχετισμούς στα συνέδρια της ΓΣΕΕ μέχρι 1981. Την Προτοβουλία για τα ΣΑΔΕΟ την πήραν τα συνδικάτα ΟΣΠΑ, ΓΕΝΟΠ ΔΕΗ, ΟΤΟΕ, ΟΤΕ, Λογιστές και ΟΙΕΛΕ, τα συνδικάτα δηλαδή των ΔΕΚΟ. Με κέντρο τους την οργάνωση και την στήριξη των αγώνων, προκήρυξαν απεργίες και στην πραγματικότητα έγιναν ο βασικός εκπρόσωπος των εργατών.

Έχουν προηγηθεί αγώνες όπως στους οικοδόμους, με την emblematicή απεργία στις 23 Ιούλη του 1975 και τις συγκρούσεις των οικοδόμων με την αστυνομία, τις τηλεφωνήτριες του ΟΤΕ το 1978, στη ΔΕΗ, την Ολυμπιακή, τις μεταφορές κλπ.

Στο δημόσιο τομέα φτιάχνεται η Συντονιστική Επιτροπή Δημοσιούπαλληλικών Οργανώσεων (ΣΕΔΟ), κάτι ανάλογο με τα ΣΑΔΕΟ, από την ΟΛΜΕ, και τις οργανώσεις Μηχανικών, Γεωπόνων, Δασολόγων και Κτηνιάτρων. Η ΣΕΔΟ γρήγορα αποχτάει τεράστια ανταπόκριση. Το 1979 προκηρύσσει απεργία διαρκείας από τις 10 Μαΐου (μια απεργία που κράτησε μέχρι τις 17 Μάη και έληξε με επιστροφή των εργαζομένων και τους κεντρικούς συνδικαλιστές στα δικαστήρια) και το σχετικό κάλεσμα για την απεργία, το υπογράφουν 44 δημοσιούπαλληλικές οργανώσεις.

Αυτό το εργατικό ξέσπασμα η κυβέρνηση Καραμανλή, με υπουργό εργασίας τον Λάσκαρη (που διακήρυξε ότι πλέον «δεν υπάρχει εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο» και έβαζε στόχο του «να καταργήσει την πάλη των τάξεων») προσπαθεί να το τσακίσει με τον νόμο 330 του '76.

1985, Πανεργατική ενάντια στο διορισμό διοίκησης της ΓΣΕΕ από την Κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ.

Ο 330, χαρακτηριζε παράνομες όσες απεργίες δεν κηρύσσονται από τα επίσημα «αναγνωρισμένα σωματεία», δηλαδή έβγαζε εκτός νόμου τις απεργίες των εργοστασιακών σωματείων και οι απεργοί απειλούνται πλέον με απολύσεις και ποινές. Για να κηρυχτεί απεργία υποχρεωτικά έπρεπε να προηγηθεί διαιτησία. Κατοχύρωνε την απεργοσπαστική δράση και το λοκ-άουτ. Απαγόρευε τις απεργίες αλληλεγγύης και κάθε πολιτική απεργία. Υποχρέωνε τους εργαζόμενους σε Δημόσιο και ΔΕΚΟ να γνωστοποιούν τα αιτήματά τους 15 μέρες πριν από την κήρυξη της απεργίας.

Τα συνδικάτα αντιδρούν και αποφασιίζουν 48ωρη απεργία για τις 24 και 25 Μαΐου του 1976. Η απεργία βάζει ερμητικό λουκέτο σε όλους τους χώρους δουλειάς και γίνονται τεράστιες απεργιακές συγκεντρώσεις. Μαζικές προσυγκεντρώσεις κατεβαίνουν στο κέντρο της Αθήνας από τα εργοστάσια και τους χώρους δουλειάς. Την δεύτερη ημέρα της απεργίας καθώς η πορεία κατευθύνονταν προς το υπουργείο Εργασίας στην Πειραιώς, η αστυνομία χτυπάει σκληρά τους διαδηλωτές με απολογισμό μια νεκρή και πάνω από 100 τραυματίες. Ο νόμος ψηφίζεται τελικά και σύμφωνα με τον Ριζοσπάστη, τους επόμενους μήνες, σχεδόν 3000 εργάτες απολύθηκαν από επιχειρήσεις με την κάλυψη του νόμου 330. Οι συλλήψεις και οι καταδίκες πρωτοπόρων εργατών συν-

δικαλιστών, ειδικά μετά το '77, ήταν στην ημερήσια διάταξη, αφού όλες οι απεργίες, με βάση τον 330, είναι πλέον παράνομες.

Όμως δεν κατάφεραν να σταματήσουν το εργατικό κίνημα. Το 1976, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του υπ. Εργασίας, έχουμε 947 απεργίες με 300.000 απεργούς και 6.000.000 χαμένες ώρες εργασίας. Το 1978 έχουμε 616 απεργίες με 471.000 απεργούς και 7.400.000 χαμένες ώρες εργασίας, το 1979 έχουμε 588 απεργίες με 1.262.000 απεργούς και 12.000.000 χαμένες ώρες εργασίας και το 1980, 470 απεργίες με 1.300.000 απεργούς και 21.000.000 χαμένες ώρες εργασίας.

Στις ΔΕΚΟ φουντώνει η συνδικαλιστική οργάνωση και πυκνότητα. Η ΟΤΟΕ αυξάνει τα μέλη της από 20.334 το 1975 σε 33.077 το 1983, η ΓΕΝΟΠ ΔΕΗ από 4.356 το 1975 σε 19.541 το 1983, τα ΕΛΤΑ από 3.833 το 1975 σε 6.878 το 1983, η ΟΣΠΑ από 3.899 το 1975 σε 7.572 το 1983. Η ουσιαστική αύξηση της δύναμης αυτών των συνδικάτων έγινε πριν το '81 και την άνοδο του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία. Σε αυτούς τους αγώνες της μεταπολίτευσης βρίσκονται οι ρίζες των «δυνατών ταξιαρχιών της εργατικής τάξης», των συνδικάτων στις ΔΕΚΟ.

Τα χρόνια του ΠΑΣΟΚ

Το '81 έρχεται το ΠΑΣΟΚ στην κυβέρνηση, πατώντας πάνω σε αυτό το κύμα των εργατικών αγώνων της

εξατίας της μεταπολίτευσης. Έτσι φτάσαμε στον νόμο 1264 του 1982 που στην πραγματικότητα εξασφάλιζε ένα συνδυασμό. Ήταν προφανώς μια υποχώρηση του ΠΑΣΟΚ στη δύναμη του εργατικού κινήματος αφού προχώρησε στη νομιμοποίηση κατακτήσεων που έκαναν οι εργάτες τα προηγούμενα χρόνια στους χώρους δουλειάς και το συνδικαλισμό. Ταυτόχρονα όμως ήταν και μια συνειδητή προσπάθεια για να δυναμώσει ο έλεγχος από τις συνδικαλιστικές ηγεσίες πάνω στη βάση των εργατών, πράγμα που είχε χαθεί στην περίοδο της μεταπολίτευσης. Η διακυβέρνηση του Καραμανλή τα προηγούμενα χρόνια, έδειξε ότι δεν είναι αρκετό απλά να ελέγχεις τις συνδικαλιστικές ηγεσίες όταν αυτές δεν μπορούν να ελέγξουν την βάση των εργατών.

Ο νόμος 1264 κατοχύρωνε μια σειρά συνδικαλιστικές ελευθερίες. Έδινε τη δυνατότητα δημιουργίας σωματείων και με κάτω από 50 εργαζόμενους, καθιέρωνε την απλή αναλογική, όχι όμως και στη δεύτερη κατανομή, διευρύνει το δικαίωμα της απεργίας, καταργούσε το λοκ-άουτ και το δικαίωμα των εργοδοτών να καταφύγουν σε ασφαλιστικά μέτρα κατά της απεργίας, απαγόρευε την πρόσληψη απεργοσπαστών, επέβαλλε επαναπρόσληψη όσων είχαν απολυθεί για συνδικαλιστική δράση με το νόμο 330/1976. Στην πραγματικότητα όλο το βασικό πλέγμα των συνδικαλιστικών ελευθεριών στο σήμερα, βρίσκεται στις διατάξεις αυτού του νόμου που επέβαλαν οι εργατικοί αγώνες της μεταπολίτευσης.

Όμως ταυτόχρονα ο 1264, έδινε τη δύναμη στις συνδικαλιστικές ηγεσίες και την στερούσε από την βάση των εργαζόμενων. Η δύναμη έφυγε από τα χέρια των επιτροπών και των πρωτοβάθμιων σωματείων. Ο συνδικαλισμός των πρώτων χρόνων της μεταπολίτευσης, κατά κύριο λόγο μέσα στους χώρους δουλειάς, παραμερίστηκε από τις διατάξεις του 1264 και μετατράπηκε σε εκλογικές διαδικασίες για σωματεία και

ομοσπονδίες χωρίς δομές που να δίνουν τον λόγο στην βάση των συνδικάτων. Οι συνδικαλιστικές εκλογικές παρατάξεις και όχι η οργάνωση των εργατών στην βάση έπαιρναν το πάνω χέρι και έτσι οι εκλογικές διαδικασίες των σωματείων μετατράπηκαν σε μικρογραφίες του κοινοβουλίου. Πατώντας πάνω σε αυτές τις εξελίξεις έκανε την εμφάνισή της η ΔΑΚΕ που συγκροτήθηκε σαν παράταξη το 1985.

Όμως και το ΠΑΣΟΚ γρήγορα ήρθε σε σύγκρουση με τη δύναμη του εργατικού κινήματος. Στον χώρο των ΔΕΚΟ πήρε την μορφή του άρθρου 4 και στον εργοστασιακό συνδικαλισμό έγινε με τις αναδιαρθρώσεις των «προβληματικών» επιχειρήσεων.

Η απεργία των 42 ημερών στις τράπεζες το 1982 που διεκδικούσε ενιαίο μισθολόγιο, μαζί με δεκάδες ακόμη απεργίες σε χώρους κατά κύριο λόγο της Κοινής Ωφέλειας, αντιμετώπιστηκε από το ΠΑΣΟΚ με το άρθρο 4 του 1983, που προσπαθούσε να εμποδίσει τις απεργίες σε αυτά τα δυνατά κομμάτια των ΔΕΚΟ.

Το άρθρο 4 όριζε ότι τα σωματεία μπορούν να κηρύξουν απεργία μόνο κατόπιν απόφασης που θα συγκέντρωνε το 50%+1 των εγγεγραμμένων μελών ανεξάρτητα από το αν αυτοί ήταν παρόντες στη συνέλευση ή όχι, για τις δε ομοσπονδίες μόνον κατόπιν θετικής απόφασης του 50+1% των μελών της διοίκησης. Η απεργία απαγορευόταν για χρονικό διάστημα παραπάνω των πέντε ημερών. Επίσης το 10% των μελών του σωματείου μπορούσε να συγκεντρώσει υπογραφές για διεξαγωγή συνέλευσης ώστε να μπλοκαριστεί η απόφαση για απεργία. Όμως και αυτή η επίθεση δεν έμεινε αναπάντητη. Οι εργαζόμενοι στις ΔΕΚΟ με εμπροσθοφυλακή τους τραπεζοϋπάλληλους αντέδρασαν σκληρά. Με απεργίες που θύμιζαν τις κινητοποιήσεις του 1976 ενάντια στον 330, ο νόμος ψηφίστηκε, αλλά ποτέ δεν εφαρμόστηκε και ο εμπνευστής του Γ. Αρσένης μετά από λίγο αντικαταστάθηκε.

Την ίδια περίοδο ο εργοστασιακός συνδικαλισμός μέσα από τις

αναδιαρθρώσεις των λεγόμενων «προβληματικών» μπαίνει στο στόχαστρο. Μια σειρά από μεγάλες επιχειρήσεις που αποτελούσαν τον κορμό του ελληνικού καπιταλισμού στην περίοδο της κρίσης, αφέθηκαν από τα αφεντικά να οδηγηθούν στην καταστροφή. Ο Νιάρχος εγκατάλειψε τα ναυπηγεία Σκαραμαγκά, ο Μποδοσάκης χρεοκόπησε την Πυρκαή, η Σόφτεξ, η Πειραιϊκή Πατραϊκή, η ΒΙΑΜΑΞ, ο ΣΑΡΑΚΑΚΗΣ, κλπ. Οι εργάτες σε αυτά τα μεγάλα εργοστάσια έδωσαν σκληρές μάχες ήδη από τα τέλη του '70 για να μην κλείσουν και να μην πληρώσουν οι εργαζόμενοι την κρίση των αφεντικών. Κάτω από αυτήν την πίεση των αγώνων, αναγκάστηκε έτσι το ΠΑΣΟΚ να δημιουργήσει το 1983 τον ΟΑΕ (Οργανισμό Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων). Οι επιχειρήσεις κρατικοποιήθηκαν, με τεράστιες όμως αποζημιώσεις στα πρώην αφεντικά τους, παρόλο που για παράδειγμα, οι εργάτες του Σκαραμαγκά είχαν κεντρικό σύνθημα «ούτε μια δραχμή στο Νιάρχο το ληστή». Ο ΟΑΕ σταδιακά στη δεκαετία του '80 οδήγησε στο κλείσιμο ή την ιδιωτικοποίηση τις περισσότερες επιχειρήσεις, παρόλη την αντίσταση, δίνοντας έτσι ένα χτύπημα στον μαχητικό συνδικαλισμό αυτών των χώρων που βρίσκονταν στην πρωτοπορία των αγώνων της δεκαετίας του '70. Σήμερα τα ναυπηγεία του Σκαραμαγκά και η ΠΥΡΚΑΛ θυμίζουν περισσότερο φαντάσματα της παλιάς τους δύναμης, με λίγες εκατοντάδες εργάτες.

Η προσπάθεια του ΠΑΣΟΚ το '85 να εφαρμόσει το πρώτο πρόγραμμα λιτότητας σήμανε ταντόχρονα και επίθεση στον συνδικαλισμό. Ενάντια στο πρόγραμμα λιτότητας του Σημίτη, η ΠΑΣΚΕ διασπάται, και τα 7 μέλη της διοίκησης της ΓΣΕΕ που διαγράφονται από την ΠΑΣΚΕ, μαζί με τους 17 του ΚΚΕ και τους 2 του ΑΕΜ, παίρνουν την πλειοψηφία στην ΓΣΕΕ. Η κυβέρνηση απαντάει με δικαστικό πραξικόπημα και με απόφαση των δικαστηρίων διορίζει νέα διοίκηση στην ΓΣΕΕ με πλειοψηφία τους «νομιμόφρονες» της ΠΑΣΚΕ. Όμως στον

ΟΣΕ, τη ΔΕΗ, την Ολυμπιακή, τον ΟΤΕ, τις τράπεζες, η αντιπολίτευση στην διορισμένη διοίκηση της ΓΣΕΕ είναι πλειοψηφία. Τότε είναι που για πρώτη φορά ακούγεται από τον Ανδρέα Παπανδρέου η φράση «τα ρετιρέ της εργατικής τάξης» αναφερόμενος στις ΔΕΚΟ, σε μια προσπάθεια να απομονώσει τους πιο μαχητικούς εργάτες.

Από το '90 και μετά

Όμως παρά την προσπάθεια του ΠΑΣΟΚ, υπήρξε μεγάλη αντίσταση και έτσι στη συνέχεια, στην τριετία 1990-93 της διακυβέρνησης του Μητσοτάκη, είχαμε την μετωπική επίθεση ενάντια στα συνδικάτα. Επίθεση που συνδύασε το χτύπημα του συνδικαλισμού με το ξεκίνημα των ιδιωτικοποιήσεων των δημόσιων επιχειρήσεων. Οι συκοφαντίες «για τους προνομιούχους και βολεμένους των ΔΕΚΟ» που βρίσκονται συστηματικά από τότε στην φαρέτρα των αστών στόχευαν στο να τσακιστούν οι κατακτήσεις και ο συνδικαλισμός των εργαζόμενων εκεί, που κρατούσαν συνολικά την εργατική αντίσταση σε απαράδεκτα για την άρχουσα τάξη επίπεδα. Η μάχη στην ΕΑΣ δεν ήταν απλά για να δώσει ο Μητσοτάκης τα λεωφορεία στους «νοικοκυραίους». Ήταν στην πραγματικότητα για να τσακίσει τον συνδικαλισμό συνολικά στις αστικές συγκοινωνίες αλλά απότυχε μέσα από ένα τεράστιο αγώνα που κράτησε δύο χρόνια. Αντίστοιχα στη ΔΕΗ που το '92 με τις απεργίες τους εμπόδισαν να χτυπηθεί ο συνδικαλισμός στη ΔΕΗ. Ο ταμειακός ρόλος των ιδιωτικοποιήσεων, που εξασφάλιζε έσοδα για το κράτος μέσα στη κρίση του, ήταν συμπληρωματικός στον κεντρικό στόχο του τσακίσματος του συνδικαλισμού των δυνατών κομματιών της εργατικής τάξης που έδιναν τον τόνο και για τα πιο αδύναμα.

Οι μάχες στις ΔΕΚΟ κατά κύριο λόγο, την τριετία '90-'93, έφεραν την κατάρρευση του Μητσοτάκη και ανάγκασαν την άρχουσα τάξη να διαλέξει διαφορετική ταχτική για να συνεχίσει τις επιθέσεις με σοσιαλδημοκρατικό μανδύα κάτω από

Κατάληψη στην ΕΒΟ στο Αίγιο, Σεπτέμβριο 1991.

τις κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ. Οι ρυθμοί της επίθεσης έγιναν πιο αργοί αποφεύγοντας τις μετωπικές συγκρούσεις. Αλλά οι στόχοι παρέμειναν. Η διακυβέρνηση Σημίτη και μετά του Καραμανλή συνέχισαν αυτήν την προσπάθεια. Είχαμε την ιδιωτικοποίηση της Ιονικής παρά την μεγάλη απεργία των 45 ημερών, τις μετοχοποιήσεις ΔΕΚΟ, το σπάσιμο μεγάλων επιχειρήσεων της Κοινής Ωφέλειας σε θυγατρικές, την ιδιωτικοποίηση της Ολυμπιακής. Στο ξεπούλημα της Ολυμπιακής φάνηκε με καθαρό τρόπο το τι επεδίωκαν. Το μόνο που ουσιαστικά άλλαξε με την ιδιωτικοποίησή της, ήταν η διάλυση του συνδικαλισμού. Δέκα χρόνια μετά την ολοκλήρωση της ιδιωτικοποίησης, απλά δεν υπάρχει συνδικαλισμός στις αερομεταφορές.

Στις συνθήκες ριζοσπαστικοποίησης μεγάλων κομματιών εργατών, η Αριστερά και οι συνδικαλιστικές παρατάξεις ΕΣΑΚ-Σ (του ΚΚΕ) και ΑΕΜ (του ΚΚΕ εσ.), δεν κατάφεραν να κερδίσουν στην δική τους μεριά αυτόν τον κόσμο χάνοντας ξανά και ξανά τις ευκαιρίες. Την περίοδο της μεταπολίτευσης, στάθηκαν εχθρικές απέναντι στο εργοστασιακό κίνημα. Στην ανταρσία της ΠΑΣΚΕ το '85, οι παρατάξεις της αριστεράς κράτησαν χαμηλά το πήχη των αγώνων και της σύγκρουσης με το πρόγραμμα λιτότητας, με τον Φλωράκη (γγ του ΚΚΕ) να δηλώνει ότι "δεν θα στηριχτούμε στα γιουρούσια της πρωτοπορίας". Και στη συνέχεια ήρθε το '89, η συγκυβέρνηση της Αριστεράς με τη ΝΔ

αρχικά, και με ΝΔ-ΠΑΣΟΚ στη συνέχεια.

Παρόλα αυτά, το συνδικαλιστικό κίνημα έφτασε μέχρι την κρίση των Μνημονίων με μεγάλες δυνάμεις. Το 2001 η επίθεση Σημίτη-Γιανίτση στο ασφαλιστικό αποκρούστηκε με γενική απεργία. Στα χρόνια του Καραμανλή χιλιάδες συμβασιούχοι οργανώθηκαν συνδικαλιστικά και κέρδισαν μονιμοποιήσεις. Έτσι φτάσαμε στις μεγάλες μάχες των τελευταίων εφτά χρόνων.

Την εποχή των μνημονίων

Στη διάρκεια των μνημονίων η άρχουσα τάξη και οι κυβερνήσεις κλιμάκωσαν τις επιθέσεις ενάντια στα Συνδικάτα. Κατά κύριο λόγο με την ανεργία και την ελαστικοποίηση των εργασιακών σχέσεων. Με ενάμιση εκατομμύριο άνεργους, και με το άπλωμα των ελαστικών σχέσεων εργασίας κάθε είδους (συμβασιούχοι, μπλοκάκια, ενοικιαζόμενοι, πεντάμηνα, κλπ) η δύναμη των συνδικάτων και η δυνατότητά τους να οργανώνουν χώρους και τους αγώνες δέχτηκε χτύπημα.

Μαζί ήρθε η προπαγάνδα για τα χρήματα που «έπαιρναν και ξεκοκάλιζαν» οι συνδικαλιστές. Η κατάργηση των συλλογικών συμβάσεων, πέρα από τα προφανή κέρδη για τα αφεντικά, ήταν ένα ακόμη χτύπημα. Συνδικάτο που δεν μπορεί να εξασφαλίσει τους μισθούς μέσα στον χώρο του, αποδυναμώνεται. Η κατάργηση της Εργατικής Εστίας, δεν είχε να κάνει απλά και μόνο με τις επιδοτούμενες διακοπές εργαζό-

μενων. Ήταν χτύπημα στα οικονομικά των συνδικάτων, μια που οι εισφορές των εργαζόμενων και των εργοδοτών στην Εργατική Εστία ήταν σημαντικός πόρος. Και βέβαια, η επιλογή του Σαμαρά να κλείσει την ΕΡΤ το 2013 δεν λογοδοτούσε μονάχα στις απαιτήσεις για απολύσεις από το δημόσιο τομέα, αλλά και στο χτύπημα ενός δυνατού συνδικάτου που με τη στάση του καθόριζε το τι συνέβαινε μισθολογικά και από άποψη συνθηκών δουλειάς σε όλα τα ΜΜΕ.

Κι όμως, όλες αυτές οι επιθέσεις, εξαιτίας των εργατικών αγώνων τα προηγούμενα χρόνια, δεν έχουν καταφέρει να τσακίσουν την εργατική αντίσταση. Σήμερα βρισκόμαστε μπροστά σε μια νέα επίθεση που οργανώνει αυτήν την φορά η κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ. Η μάχη ενάντια στην τρίτη αξιολόγηση και τα μέτρα που φέρνει, είναι δεμένη με την μάχη για να μην περάσει ο αντισυνδικαλιστικός νόμος που ετοιμάζουν.

Να βάλουμε μπροστά το ξεδίπλωμα των αγώνων για να υπερασπίσουμε τις δουλειές μας, για συλλογικές συμβάσεις, για να σπάσουμε τη λιτότητα και να κερδίσουμε προσλήψεις, για να σώσουμε τα ταμεία μας και τις συντάξεις. Και αυτές οι μάχες είναι δεμένες με την σύγκρουση για να μην περάσει το χτύπημα στον συνδικαλισμό και την απεργία. Οι δύο ταυτόχρονοι μάχες σημαίνουν την οργάνωση όλων των χώρων από τα κάτω. Για να βοηθήσουμε να οργανωθεί και να ξεδιπλωθεί η δυναμική των εργατών απέναντι στις επιθέσεις και ταυτόχρονα για να δυναμώσουμε την οργάνωση των εργατών μέσα στους χώρους δουλειάς. Αυτήν την μάχη δίνει το Συντονιστικό των Νοσοκομείων οργανώνοντας τους χώρους της Υγείας πανελλαδικά, και δίνοντας την μάχη για προσλήψεις μόνιμου προσωπικού στα νοσοκομεία ενάντια στις περικοπές. Αυτήν την προσπάθεια κάνει συνολικά ο Συντονισμός ενάντια στα Μνημόνια που προχωράει στις 17 Δεκέμβρη στην πανελλαδική του Συνέλευση. ■

Ο Τραμπ απειλεί με όλεθρο τη Βόρεια Κορέα. Ο Πάνος Γκαργκάνας εξηγεί ότι δεν πρόκειται για αναμέτρηση “δυο τρελών” και προβάλλει τη σημασία της συμπαράστασης στο κίνημα που δίνει τις μάχες του στη Σεούλ.

Η κρίση στην Κορεατική χερσόνησο

Σεπτέμβρης 2017, αντιπολεμική διαδήλωση στη Σεούλ.

Η κρίση στην Κορεατική χερσόνησο, με τις συνεχείς απειλές του Τραμπ ότι μπορεί να αφανίσει τη Βόρεια Κορέα κάθε φορά που το εκεί καθεστώς προχωράει σε πυρηνική δοκιμή ή εκτόξευση πυραύλου, αποτελεί αναμφισβήτητο ένα από τα πιο θερμά σημεία του πλανήτη.

Πέρα από τις ανησυχίες των απλών ανθρώπων σε όλα τα μήκη και τα πλάτη της γης για τις καταστροφικές συνέπειες που θα είχε μια πυρηνική αναμέτρηση, την οξύτητα της κρίσης την ομολογούν τα ίδια τα επιτελεία του δυτικού κόσμου. Παράδειγμα:

«Η εφημερίδα Γκάρντιαν ρώτησε τον Γενς Στόλτεμπεργκ, τον γενικό γραμματέα του NATO αν “στην

τριαντάχρονη σταδιοδρομία του έχει ζήσει μια πιο επικίνδυνη περίοδο από την σημερινή”. Ο Στόλτεμπεργκ απάντησε: “Είναι πιο απρόβλεπτη και πιο επικίνδυνη γιατί αντιμετωπίζουμε τόσες πολλές προκλήσεις ταυτόχρονα. Έχουμε τον πολλαπλασιασμό των όπλων μαζικής καταστροφής στη Βόρειο Κορέα, τρομοκράτες, αστάθεια, και επίσης είμαστε αντιμέτωποι με μια πιο αποφασιστική Ρωσία. Ο κόσμος είναι πιο επικίνδυνος”».¹

Προφανώς, ο γραμματέας του NATO θεωρεί ότι ο δικός του στρατιωτικός συνασπισμός θα κάνει τον κόσμο λιγότερο επικίνδυνο αν επικρατήσουν οι δικές του επεμβάσεις, λες και το NATO είναι κάποιος φιλειρηνικός οργανισμός ή έστω «ου-

δέτερος ενδιάμεσος».

Κι όμως, μεγάλο μέρος από τα ΜΜΕ όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά διεθνώς, παρουσιάζουν την κρίση σαν αναμέτρηση «δυο τρελών»: από τη μια μεριά ο «μικρός πυρηνάναρθρος» (όπως βάφτισε ο Τραμπ τον Κιμ Γιονγκ Ουν) και από την άλλη ένας αλλοπαρόσαλλος ένοικος του Λευκού Οίκου που μπορεί να πατήσει το κουμπί του πυρηνικού ολέθρου τόσο εύκολα όσο στέλνει «τουίτ» μέσα στη νύχτα.

Αυτή την εικόνα την καλλιεργούν συστηματικά οι κύκλοι του κατεστημένου που βλέπουν την προεδρία του Ντόναλντ Τραμπ σαν ένα «ατύχημα» που προέκυψε από τη δυσλειτουργία του πολιτικού συστήματος των ΗΠΑ.² Ένας από τους βασι-

κούς αρθρογράφους των Φαϊνάν-σιαλ Τάιμς έφτασε στο σημείο να γράψει ότι «οι ελπίδες του κόσμου εναπόκεινται στους στρατηγούς της Αμερικής» γιατί αυτοί που συγκρατούν τον Τραμπ είναι δυο πρώην στρατηγοί, ο Τζέιμς Μάτις ως υπουργός στρατιωτικών και ο Τζον Κέλι ως επιτελάρχης του Λευκού Οίκου.³ Στο ίδιο κείμενο ωστόσο ομολογεί ότι ένας τρίτος πρώην στρατηγός, ο σύμβουλος ασφαλείας Μακμάστερ θεωρεί τον Κιμ παρανοϊκό που ίσως πρέπει να αντιμετωπιστεί με προληπτική πολεμική επίθεση των ΗΠΑ!

Είναι απαραίτητο, λοιπόν, να σταθούμε σοβαρά στις πραγματικές αιτίες της κρίσης για να καταλήξουμε σε συμπεράσματα για το πώς μπορούμε να ξεφύγουμε από αυτή την κατάσταση, όπου ο Τραμπ απειλεί να κάνει επίσημο δόγμα των ΗΠΑ την πολιτική του στρατηγού Μακάρ-θουρ πριν από εξηνταπέντε χρόνια.

Ιμπεριαλισμός

Δεν είναι η πρώτη φορά στην ιστορία που η Κορεατική χερσόνησος βρίσκεται στο επίκεντρο ιμπεριαλιστικών ανταγωνισμών. Για να το δούμε αυτό χρειάζεται να πάμε πιο πίσω και από τον πόλεμο της Κορέας το 1950, στις αρχές του εικοστού αιώνα.

Το 1904 ξέσπασε ο Ρωσοϊαπωνικός πόλεμος που τελείωσε την επόμενη χρονιά με ήττα της Ρωσίας και

το ξέσπασμα της πρώτης ρώσικης επανάστασης του 1905. Ήταν η «πρόβα τζενεράλε» του Κόκκινου Οκτώβρη του 1917 αλλά και ένας από τους σταθμούς στην πορεία προς τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο. Ενώ οι ευρωπαϊκές Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής επιδίδονταν σε έναν αγώνα δρόμου για τον έλεγχο αποικιών στην Αφρική και για την έκβαση του διαμελισμού της Οθωμανικής αυτοκρατορίας στα Βαλκάνια, στην Ασία βρισκόνταν σε εξέλιξη οι ανταγωνισμοί στις πλάτες της Κίνας.

Η Τσαρική Ρωσία είχε προωθήσει την επιρροή της χτίζοντας τον Υπερσιβηρικό σιδηρόδρομο (1891-1904) και αναγκάζοντας την Κίνα (με την οποία θεωρητικά ήταν σύμμαχοι) να της παραχωρήσει το λιμάνι του Πορτ Άρθουρ (σημερινό Λιουσούν) αποκτώντας έτσι τον έλεγχο σε σημαντικό τμήμα της Μαντσουρίας.

Η απάντηση της Ιαπωνίας ήταν και ναυτική επίθεση στο Πορτ Άρθουρ και κατάληψη της Κορέας που μετατράπηκε σε γιαπωνέζικη αποικία επί τέσσερις δεκαετίες (1904-1945). Η συνθήκη με την οποία έληξε εκείνος ο ρωσοϊαπωνικός πόλεμος (με αμερικάνικη μεσολάβηση) επικύρωσε την κατοχή της Κορέας.

Η Ιαπωνία είχε ήδη αναδειχθεί σε μεγάλη δύναμη με φιλοδοξίες στην περιοχή. Η άνοδος της Ιαπωνίας ξεκινάει με την «επανάσταση των Meiji» στα τέλη του 1860 που έδωσε ώθηση στην καπιταλιστική

ανάπτυξη της Ιαπωνίας.⁴ Μια νησιωτική χώρα που μέχρι τότε με δυσκολίες άντεχε στις πιέσεις απ' έξω, μετατράπηκε σε επεκτατικό ιμπεριαλισμό που είχε στόχους να μιμηθεί τη βρετανική αυτοκρατορία -μια άλλη νησιωτική χώρα που είχε γίνει υπερδύναμη.

Ο βαρόνος Τανάκα που διετέλεσε πρωθυπουργός (και υπουργός εξωτερικών, αλλά και εσωτερικών και αποικιακών υποθέσεων) της Ιαπωνίας το 1927-29 είχε διαμορφώσει ένα επιθετικό δόγμα και είχε πρωταγωνιστήσει στις ιαπωνικές επεμβάσεις στην Κίνα εκείνα τα χρόνια. Το 1950, όταν η Κίνα μπήκε στον πόλεμο της Κορέας ενάντια στην αμερικάνικη επέμβαση, ο εκπρόσωπός της στον ΟΗΕ (η Κίνα του Μάο διεκδικούσε τη θέση που της ανήκε στον ΟΗΕ αλλά η αμερικάνικη κυβέρνηση επέμενε να την αρνείται μέχρι το 1971) έκανε την ακόλουθη δήλωση:

«Ο κινεζικός λαός γνωρίζει καλά ότι η κυβέρνηση των ΗΠΑ προχώρησε σε αυτές τις επιθετικές ενέργειες με στόχο να υλοποιήσει τη φανταστική προσήλωσή της στα σχέδια κυριαρχίας στην Ασία και σε όλο τον κόσμο. Ένας από τους προτεργάτες της Ιαπωνικής επιθετικότητας, ο Τανάκα είχε δηλώσει κάποτε: για να κατακτήσεις τον κόσμο, πρέπει πρώτα να κατακτήσεις την Ασία. Για να κατακτήσεις την Ασία πρέπει πρώτα να κατακτήσεις την Κίνα. Για να κατακτήσεις την Κίνα πρέπει πρώτα να κατακτήσεις την Κορέα και την Ταϊβάν. ... Ο αμερικάνικος ιμπεριαλισμός αντιγράφει το 'μνημόνιο Τανάκα' και ακολουθεί την πεπατημένη του γιαπωνέζικου ιμπεριαλισμού».⁵

Ο πόλεμος της Κορέας

Η Κορέα, λοιπόν, που η ιστορία της επιφύλαξε αυτόν τον τραγικό ρόλο της «εισόδου» για τους επίδοξους κατακτητές της Ασίας, έγινε ξανά πεδίο μαχών στις αρχές του Ψυχρού Πολέμου.

Οι συμφωνίες των νικητών του δεύτερου παγκόσμιου πολέμου (στο Κάιρο, στη Γιάλτα, στο Πότσδαμ)

Η Κορέα έγινε ιαπωνική αποικία το 1904.

είχαν προβλέψει για πολλές και διάφορες χώρες. Το ξέρουμε καλά για την ελληνική περίπτωση όπου Τσώρτσιλ και Στάλιν συμφώνησαν να μείνει στη βρετανική σφαίρα επιρροής. Η Κορέα δεν ξέφυγε από αυτές τις ρυθμίσεις. Η Συνδιάσκεψη του Καΐρου το 1943 αποφάσισε ότι η Κορέα, που όπως είδαμε ήταν ιαπωνική αποικία, θα γίνει ανεξάρτητη μετά το τέλος του πολέμου «εν ευθέτω χρόνω».⁶

Το καλοκαίρι του 1945 με την ΕΣΣΔ στο βορρά και τις ΗΠΑ στο νότο, ορίστηκε με αμερικανική πρωτοβουλία ο 38ος παράλληλος ως διαχωριστική γραμμή. Η Συνδιάσκεψη των υπουργών εξωτερικών των νικητών στη Μόσχα τον Δεκέμβριο του 1945 όρισε ότι η Κορέα θα παραμείνει «υπό κοινή κηδεμονία επί πέντε έτη».⁷

Η κορεάτικη αντίσταση στην ιαπωνική κατοχή δεν είχε αρχικά διαφορετική πολιτική από αυτήν που είχε το ΕΑΜ εδώ. Στις 6 Σεπτέμβρη 1945 οι αντιστασιακές επιτροπές σχημάτισαν κυβέρνηση στη Σεούλ και υποδέχθηκαν τον αμερικανικό στρατό που έφτασε στις 8 Σεπτέμβρη ως συμμάχους. Ο Φλέμινγκ στο ίδιο βιβλίο αναφέρει ότι η αντιστασιακή επιτροπή στην επαρχία Cholla Nam Do είχε επικεφαλής έναν φιλοαμερικανό χριστιανό πάστορα.

Αλλά οι αμερικάνοι «απελευθερωτές» συμπεριφέρθηκαν όπως και ο Σκόμπι στην Αθήνα. Ο στρατηγός Τζον Χοτζ έφτιαξε δική του κυβέρνηση και διέταξε τη διάλυση της Συνέλευσης των αντιστασιακών επιτροπών στις 20 Νοέμβρη 1945. Θεωρητικά, οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ τήρησαν τις διαδικασίες που πρόβλεπε η Συνδιάσκεψη των υπουργών εξωτερικών στη Μόσχα το Δεκέμβρη του 1945. Μια κοινή επιτροπή συζήτησε το θέμα την άνοιξη του 1946 και ξανά το καλοκαίρι του 1947, αλλά δεν κατέληξε σε συμφωνία. Το θέμα πήγε στον ΟΗΕ που τον Δεκέμβρη του 1948 «νομιμοποίησε» την εγκάθετη

ΗΠΑ και ΕΣΣΔ διχοτόμησαν την Κορέα στο τέλος του Β'ΠΠ

κυβέρνηση Σίνγκμαν Ρη ως κυβέρνηση της Κορέας.

Στην πράξη, βέβαια, η εξουσία του Σίνγκμαν Ρη έφτανε μέχρι τον 38ο παράλληλο. Στο βορρά, ο Κιμ Ιλ Σουνγκ μπόρεσε να προχωρήσει σε αγροτική μεταρρύθμιση, μια πολιτική που εξασφάλισε λαϊκή ανοχή για το νέο καθεστώς. Την άνοιξη του 1946 τα «τσιφλίκια» των μεγάλων γεωκτημόνων, περίπου η μισή καλλιεργήσιμη έκταση, μοιράστηκαν σε 725.000 ακτήμονες.

Ωστόσο, αυτό δεν σήμαινε ότι η σύγκρουση Βορρά-Νότου που ακολούθησε ήταν σύγκρουση του σοσιαλισμού με τον καπιταλισμό. Σήμερα πια και μόνο η διαδοχή του Κιμ Ιλ Σουνγκ πρώτα από τον γιο του και ύστερα από τον εγγονό του κάνει δύσκολο τον ισχυρισμό ότι πρόκειται για σοσιαλιστικό καθεστώς που η διακυβέρνηση του έχει τη μορφή ...δυναστείας. Η εργατική τάξη ποτέ δεν πήρε την εξουσία ούτε στο Βορρά.

Ο πόλεμος που ακολούθησε το 1950-53 και κατέληξε στην οριστική διχοτόμηση της Κορέας περίπου στα ίδια σύνορα του 38ου παράλληλου, ήταν ένα σφαγείο που επιβεβαίωσε την ισορροπία του τρόμου ανάμεσα στα δυο στρατόπεδα του Ψυχρού Πολέμου που τότε ξεκινούσε. Αρχικά ο στρατός της Βόρειας Κορέας προέλασε βαθιά στο Νότο, στη συνέχεια η αμερικανική αντεπίθεση έφτασε μέχρι τα σύνορα της Κορέας με την Κίνα, η εμπλοκή της Κίνας έστειλε τους αμερικάνους και τους συμμάχους τους πίσω στη διαχωριστική γραμμή.

Το κόστος σε ανθρώπινες ζωές ήταν τεράστιο. Οι στρατιωτικές απώλειες και των δυο πλευρών υπολογίζονται κοντά στα τρία εκατομμύρια, αν προστεθούν και οι άμαχοι φτάνουν τα πέντε εκατομμύρια, από τα οποία δυο εκατομμύρια ήταν νεκροί.⁸ Οι τραγικές συνέπειες, όμως, δεν περιορίζονταν «μόνο» στις εκατόμβες της εργατικής τάξης και των αγροτών της κορεατικής χερσονήσου και της Κίνας. Με το δικό τους αίμα είχαν χαραχθεί τα εσωτερικά σύνορα της Κορέας αλλά και τα παγκόσμια σύνορα ανάμεσα στον «ελεύθερο κόσμο» και τον «υπαρκτό σοσιαλισμό». Οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ έβγαιναν αδιαφιλονίκητοι ηγέτες των δυο στρατοπέδων.

Για το πόσο «υπαρκτός» ήταν ο σοσιαλισμός στη σταλινική Ρωσία ή στην Κίνα δεν χρειάζεται να πούμε πολλά. Η Κίνα είναι σήμερα μια υπερδύναμη που ο καπιταλιστικός χαρακτήρας της δεν αμφισβητείται από κανέναν. Όσο για την ΕΣΣΔ που διαλύθηκε στο τέλος του Ψυχρού Πολέμου, δεν βρέθηκαν εργάτες να την υπερασπιστούν σε κανένα σημείο της επιρροής της, από το Βλαδιβοστόκ μέχρι το Βερολίνο.

Για την ελευθερία, όμως, του «ελεύθερου κόσμου» αξίζει να θυμηθούμε τι σήμαινε η επιτυχία της στην Κορέα. Η δικτατορία στη Σε-

ούλ κράτησε μέχρι το 1987 και χρειάστηκε μια λαϊκή εξέγερση για να ανοίξει ο δρόμος σε μια μακροδυστη μεταπολίτευση. Για την Ελλάδα των νικητών του εμφύλιου πόλεμου που πήρε μέρος στο πλευρό των αμερικάνων στον πόλεμο της Κορέας, ίσως είναι αρκετό να σταθούμε στο στρατιωτικό εμβατήριο που περφηανευόταν ότι «ο στρατός που πήγε στην Κορέα πολέμουσε για ιδανικά, είχε πνίξει τους κίτρινους στο αίμα δείχνοντάς τους τι θα πει ελευθερία».⁹ Ο ρατσισμός στην Ελλάδα δεν είναι κάποια «αυθόρμητη» αντίδραση στην εμφάνιση προσφύγων και μεταναστών, είναι κληρονομιά του ελληνικού κράτους με βαθιές ρίζες.

Οι αλλαγές των συσχετισμών

Ο αμερικάνικος ιμπεριαλισμός αποδέχθηκε την ισορροπία που προέκυψε στο τέλος του πολέμου της Κορέας το 1953. Ο στρατηγός Μακάρθουρ που ήταν επικεφαλής των στρατευμάτων των ΗΠΑ είχε υποστηρίξει ότι θα έπρεπε να χρησιμοποιήσουν το πυρηνικό τους οπλοστάσιο ενάντια στη Βόρεια Κορέα και την Κίνα τότε. Ο πρόεδρος Τρούμαν τον ξήλωσε και ο Μακάρθουρ μπήκε επικεφαλής μιας πολιτικής εκστρατείας μέσα στις ΗΠΑ υπέρ των πολεμοχάρων θέσεων του που έφτασε να έχει μέχρι 60% υποστήριξη στις δημοσκοπήσεις της εποχής. Αλλά ο Άιζενχάουερ που διαδέχθηκε τον Τρούμαν στην προεδρία των ΗΠΑ τερμάτισε τον πόλεμο της Κορέας απορρίπτοντας και αυτός την κλιμάκωση Μακάρθουρ.

Από τότε έχουν υπάρξει πολλές αλλαγές. Η Κίνα εκείνης της εποχής ήταν σύμμαχος της ΕΣΣΔ και αντίπαλος των ΗΠΑ. Το 1969, όμως, Πεκίνο και Μόσχα έφτασαν μέχρι πολεμική σύγκρουση στα σύνορά τους στον ποταμό Ουσούρι και το 1971 η Κίνα προχώρησε σε άνοιγμα προς τις ΗΠΑ με την συνάντηση Μάο-Νίξον στο Πεκίνο. Πίσω από τα μεγάλα λόγια για το ποιο καθεστώς είναι «μαρξιστικό-λενινιστικό» και ποιο «ρεβιζιονιστικό-σοσιαλιστικό», οι δυο ισχυρότεροι

κρατικοί καπιταλισμοί άλλαζαν τις ισορροπίες και τις συμμαχίες σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η κατάρρευση της ΕΣΣΔ δεν σηματοδότησε μια περίοδο αμερικάνικης μονοκρατορίας όπως υποστήριζαν οι θεωρίες που έβλεπαν τις ΗΠΑ ως μοναδική ιμπεριαλιστική δύναμη. Αντίθετα, άρχισαν να έρχονται στην επιφάνεια ιμπεριαλιστικοί ανταγωνισμοί που ήταν σε δεύτερο πλάνο την εποχή του Ψυχρού Πολέμου. Ο αμερικάνικος ιμπεριαλισμός άρχισε να αναγκάζεται να υπερασπιστεί την ηγετική θέση του απέναντι σε ανταγωνιστές παλιούς και νέους. Η Ρωσία του Πούτιν παρέμεινε η δεύτερη ισχυρότερη πυρηνική δύναμη του πλανήτη. Στην Ευρώπη, η ενοποιημένη Γερμανία αναδείχθηκε σε ηγεμονική δύναμη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Και η πιο μεγάλη εξέλιξη ήταν και είναι η ανάδυση της Κίνας σε δεύτερη μεγαλύτερη οικονομία του κόσμου.¹⁰

Αυτό το στοιχείο, η εμφάνιση της Κίνας στο προσκήνιο, είναι το κλειδί για να κατανοήσουμε τη νέα αμερικάνικη εκστρατεία κατά της Βόρειας Κορέας. Πρόκειται για εκστρατεία που βάζει πιέσεις πάνω στην Κίνα.

Οι ανταγωνιστικές σχέσεις ΗΠΑ-Κίνας είναι περίπλοκες. Η Κίνα είναι αναδυόμενη δύναμη που κινείται πλέον οικονομικά όχι μόνο με τεράστιες εξαγωγές εμπορευμάτων αλλά και με εξαγωγές κεφαλαίων σε πολλές χώρες που παλιά ήταν προνομιακό πεδίο των ιμπεριαλισμών της Δύσης (ιδιαίτερα στην Αφρική αλλά και στη Νοτιοανατολική Ασία). Παράλληλα, επιδιώκει να προωθήσει το νόμισμά της ως μέσο διεθνών πληρωμών, ένα αντίβαρο στο δολάριο κύρια, αλλά και στο ευρώ. Πρόσφατα συμφώνησε με τη Σαουδική Αραβία ότι οι πληρωμές για το πετρέλαιο που εισάγει η Κίνα μπορούν να γίνονται με το δικό της νόμισμα αντί για το δολάριο. Ταυτόχρονα όμως αποτελεί πολύτιμο εμπορικό εταίρο και των ΗΠΑ και της ΕΕ και κυρίως διαθέτει τεράστια αποθεματικά σε δολάρια τα οποία είναι τοποθετημένα σε αμερικανικά ομόλο-

γα. Ένας ανοιχτός οικονομικός πόλεμος των ΗΠΑ κατά της Κίνας δεν είναι καθόλου εύκολη υπόθεση.

Επιπλέον, η Κίνα αμφισβητεί στρατιωτικά τον αμερικάνικο έλεγχο στον Ειρηνικό Ωκεανό, αλλά μια ευθεία στρατιωτική αντιπαράθεση ΗΠΑ – Κίνας είναι δύσκολη για πολλούς λόγους. Όχι μόνο η Κίνα είναι από δεκαετίες μια πυρηνική δύναμη, γεγονός που εμποδίζει όσους φαντάζονται κλιμακώσεις, αλλά και το άμεσο πεδίο αναμέτρησης στη Νότια Σινική θάλασσα είναι προνομιακό για το Πεκίνο που θεωράει την περιοχή μετατρέποντας βραχονησίδες σε στρατιωτικές βάσεις και ενισχύοντας το πολεμικό ναυτικό του με αεροπλανοφόρα. Τυπικά οι διαφωνίες για αυτή τη θαλάσσια περιοχή αφορούν τη χάραξη των ΑΟΖ (αποκλειστικές οικονομικές ζώνες) με τις γειτονικές χώρες, αλλά στην ουσία αφορούν στον έλεγχο των σημείων από όπου περνούν τεράστιοι όγκοι του διεθνούς εμπορίου.

Αναγκαστικά, οι ανταγωνισμοί παίρνουν πλάγιες μορφές. Όχι ότι λείπουν κρούσματα οικονομικών και στρατιωτικών εκβιασμών: και οι ΗΠΑ και η ΕΕ έχουν αρχίσει να επιβάλουν ελέγχους στις εξαγωγές δικών τους επιχειρήσεων από κινεζικά κεφάλαια. Επίσης, αμερικανός ναύαρχος του Ειρηνικού έχει φτάσει να δηλώσει ότι θα μπορούσε να αχρηστέψει τις κινεζικές βραχονησίδες-βάσεις. Αλλά πουθενά μέχρι στιγμής δεν έχουμε τις δραματικές διαστάσεις που βλέπουμε στην κορεατική κρίση. Η Κορέα έχει γίνει το γήπεδο όπου ο Τραμπ επιχειρεί να κλιμακώσει τις αμερικάνικες πιέσεις πάνω στην Κίνα.

Η σημασία της Βόρειας Κορέας.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1980 η οικονομία της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κορέας, κάτω ακόμα από την ηγεσία του Κιμ Ιλ Σουνγκ που κυβέρνησε από το 1948 μέχρι το 1994, ήταν στενά δεμένη με την ΕΣΣΔ. Τα τρία πέμπτα του εξωτερικού εμπορίου της γινόταν με την ΕΣΣΔ. Η κατάρρευση του «υπαρκτού σοσιαλι-

Συνάντηση Μάο-Νίξον στο Πεκίνο το 1971 (αριστερά). Ο Τραμπ πιέζει τον νέο πρόεδρο της Ν. Κορέας να προσαρμοστεί στην πολιτική του.

σμού» σήμανε μια τεράστια κρίση για τη Βόρεια Κορέα με την οικονομία της να συρρικνώνεται κατά 30% το 1991-1996, αλλά το καθεστώς επιβίωσε κάτω από την ηγεσία αρχικά του Κιμ Γιονγκ Ιλ (1994-2011) και του Κιμ Γιονγκ Ουν στη συνέχεια, του γιου και του εγγονού του αρχικού Κιμ αντίστοιχα.¹¹

Η οικονομική ανάκαμψη στηρίχτηκε κατά κύριο λόγο στη στροφή προς την Κίνα και κατά δεύτερο σε ένα άνοιγμα προς την αγορά. Το 2015 το εξωτερικό εμπόριο γινόταν πλέον κατά 85% με την Κίνα, η οποία εισάγει άνθρακα και μεταλλεύματα και εξάγει πετρελαιοειδή στη Β. Κορέα. Και δεν ήταν μόνο το εμπόριο. Μεγάλη οικονομική σημασία είχαν και έχουν τα εμβάσματα των μεταναστών από τη Βόρεια Κορέα που δουλεύουν στο εξωτερικό, η συντριπτική πλειοψηφία στην Κίνα. Ο αριθμός τους υπολογίζεται σε 100.000 και το συνάλλαγμα που στέλνουν φτάνει τα 500 εκατομμύρια δολάρια.¹²

Σε πείσμα της δυτικής προπαγάνδας που εμφανίζει τη Βόρεια Κορέα σαν κάποια μυστηριώδη χώρα, το καθεστώς τα τελευταία χρόνια προχώρησε σε μεταρρυθμίσεις που επιτρέπουν ή ανέχονται την ύπαρξη μικρών ιδιωτικών δραστηριοτήτων που, σύμφωνα με τις μελέτες ενός πανεπιστημιακού της Νότιας Κορέας, έχουν φτάσει να αποδίδουν το 70 με 90 τοις εκατό του εισοδήματος των νοικοκυριών.¹³ Και σε αυτή την εξέλιξη παίζουν ρόλο οι δεσμοί με την Κίνα, ακόμη και η ύπαρξη ενός μικρού αριθμού κορεατών κινεζικής καταγωγής.

Ωστόσο, δεν είναι οι οικονομικές

σχέσεις αυτές που καθορίζουν τη σημασία της Βόρειας Κορέας για την Κίνα. Η οικονομία της Κίνας δεν θα υπέφερε αν προχωρούσε να εφαρμόσει τις οικονομικές κυρώσεις που απαιτούν οι ΗΠΑ σε βάρος της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κορέας. Το καθοριστικό στοιχείο είναι η γεωστρατηγική σημασία. Μια κατάρρευση του καθεστώτος της Βόρειας Κορέας θα μπορούσε να οδηγήσει σε ενοποίηση της Κορέας κάτω από νοτιοκορεατική ηγεμονία, όπως έγινε με τις δυο Γερμανίες το 1990. Μια τέτοια εξέλιξη θα ήταν ταπεινωτική για την Κίνα και απειλητική στρατιωτικά: θα έφερνε έναν σύμμαχο των ΗΠΑ να έχει σύνορα με την Κίνα. Και μάλιστα έναν ισχυρό σύμμαχο. Η Νότια Κορέα είναι σήμερα από μόνη της η ενδέκατη μεγαλύτερη οικονομία του κόσμου και βέβαια το κράτος της έχει δεσμούς με τις ΗΠΑ χτισμένους από τον πόλεμο του 1950-53.

Όταν ο Τζορτζ Μπους (ο γιος) ξεκινούσε την αμερικάνικη εκστρατεία ενάντια στον «Άξονα του Κακού» το 2002, είχε κατονομάσει τη Βόρεια Κορέα μαζί με το Ιράν και το Ιράκ σαν στόχους. Η απάντηση των Κιμ ήταν να επιταχύνουν το πρόγραμμα πυρηνικών εξοπλισμών της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κορέας. Ο Σαντάμ Χουσεϊν του Ιράκ δεν είχε πραγματικά στη διάθεσή του τα «όπλα μαζικής καταστροφής» που τον κατηγορούσαν ο Μπους και ο Μπλερ ότι κατέχει. Ο Κιμ Γιονγκ Ουν δηλώνει ότι δεν σκοπεύει να έχει την τύχη του Σαντάμ και του Καντάφι, κατέχει πυραύλους και πυρηνικό οπλοστάσιο και το επιδεικνύει σαν αποτρεπτική δύναμη. Στα

τέλη Αυγούστου έστειλε έναν πύραυλο να περάσει πάνω από την Ιαπωνία πριν πέσει στον Ειρηνικό ωκεανό και λίγες μέρες αργότερα προχώρησε στη μεγαλύτερη μέχρι τώρα δοκιμή πυρηνικής βόμβας, υπογραμμίζοντας έτσι ότι είναι σε θέση να χτυπήσει πυρηνικά τις ίδιες τις ΗΠΑ.

Δεν πρόκειται, λοιπόν, για «τρέλες» αλλά για μια κλιμάκωση που υπακούει στη δική της λογική. Το ερώτημα είναι τι μπορεί να την σταματήσει.

Η κορεατική εργατική τάξη

Ένα αποτρεπτικό στοιχείο είναι το μέγεθος της καταστροφής που θα προκαλούσε μια αμερικάνικη επέμβαση όχι μόνο στη Βόρεια αλλά και στη Νότια Κορέα. Τα πολεμικά σενάρια που μελετάει το αμερικάνικο πεντάγωνο μιλούν για ισοπέδωση της Σεούλ με δεκάδες χιλιάδες νεκρούς από τις πρώτες ώρες των συγκρούσεων καθώς η Σεούλ βρίσκεται κοντά στα σύνορα και έχει πυκνότητα κατοίκησης 43.000 άτομα ανά τετραγωνικό μίλι.¹⁴ Ακόμα και οι πιο παρανοϊκοί επιτελείς του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού δεν θέλουν να στείλουν μήνυμα στους συμμάχους τους ότι τους προορίζουν για σφαγή.

Γι' αυτό, οι επιδείξεις στρατιωτικής δύναμης των ΗΠΑ (κοινές ασκήσεις με τη Ν. Κορέα, πτήσεις βομβαρδιστικών αεροπλάνων, επισκέψεις πολεμικών πλοίων, εγκατάσταση πυραυλικών συστημάτων THAAD- Terminal High Altitude Area Defense Platform) συνδυάζονται με πιέσεις πάνω στην Κίνα να

υποχρεώσει αυτή τη Βόρεια Κορέα να εγκαταλείψει το πυρηνικό της πρόγραμμα.

Η Κίνα δεν αρνείται ότι μπορεί να παίξει μεσολαβητικό ρόλο. Ο Φου Γινγκ, πρόεδρος της Επιτροπής Εξωτερικών Υποθέσεων του Εθνικού Λαϊκού Συνεδρίου της Κίνας, έδωσε πρόσφατα συνέντευξη στους Φαϊνάνσιαλ Τάιμς όπου τόνιζε ότι «Προς το συμφέρον μιας ειρηνικής διευθέτησης, η Κίνα πρέπει να προσπαθήσει ακόμη περισσότερο να οδηγήσει τις ΗΠΑ και τη Βόρεια Κορέα να πάρουν σοβαρά υπόψη τους η κάθε μία τις ανησυχίες της άλλης. Αλλά, αν πραγματικά πρόκειται να λύσουμε το πρόβλημα, και οι δυο πλευρές πρέπει να κάνουν υποχωρήσεις. Αν αφήσουμε τα πράγματα να διολισθήσουν, ποιος ξέρει τι μας περιμένει;»¹⁵

Στο ίδιο κείμενο ο Φου Γινγκ θύμιζε ότι το 1993 ΗΠΑ και Βόρεια Κορέα είχαν υπογράψει συμφωνία για μετατροπή των πυρηνικών αντιδραστήρων ώστε να έχουν μόνο ειρηνική χρήση, αλλά οι διαφωνίες για την εφαρμογή της την είχαν εκτροχιάσει. Επίσης, θύμιζε ότι η Κίνα είχε πάρει την πρωτοβουλία το 2002 για εξαμερείς συνομιλίες με ΗΠΑ, Βόρεια Κορέα, Νότια Κορέα, Ιαπωνία και Ρωσία, αλλά οι ΗΠΑ είχαν τορπιλίσει την κατάληξή τους το 2005 επιβάλλοντας κυρώσεις.

Ο Τραμπ ετοιμάζεται μέσα στο Νοέμβριο να επισκεφθεί το Πεκίνο και τη Σεούλ. Δίπλα στις στρατιωτι-

κές απειλές ξεδιπλώνονται και οι διπλωματικές εκστρατείες. Την τρίτη βδομάδα του Σεπτεμβρίου βρέθηκε στο Πεκίνο ο Στηβ Μπάνον, ο ακροδεξιός «σύμβουλος» του Τραμπ που πλέον δεν κατέχει θέση στο Λευκό Οίκο αλλά παραμένει «καλός φίλος» του αμερικανού προέδρου. Σύμφωνα με τις ανταποκρίσεις, το ταξίδι αυτό «δεν συνδεόταν με την επίσκεψη Τραμπ», αλλά πάντως ο Μπάνον συνάντησε τον Γουάνγκ Τσιάν, ηγετικό στέλεχος του Κ.Κ. Κίνας, επικεφαλής της εκστρατείας κατά της διαφθοράς. Αντάλλαξαν απόψεις περί «οικονομικού εθνικισμού και λαϊκιστικών κινημάτων»!¹⁶

Είναι φανερό ότι θα ήταν λάθος να στηρίξουμε τις ελπίδες μας για ειρηνική διέξοδο από την κρίση πάνω σε τέτοιες διαδικασίες. Υπάρχει μια άλλη δύναμη που έχει τον πρώτο λόγο και αξίζει τη συμπαράστασή μας- η εργατική τάξη της Κορέας.

Το εργατικό κίνημα έχει δώσει πολλές και σκληρές μάχες στη Νότια Κορέα από τότε που κατέρρευσε η δικτατορία το 1987. Ο Νίκος Λούντος που πήρε μέρος στις εκδηλώσεις «Μαρξισμός 2010» στη Σεούλ έγραφε σχετικά στην Εργατική Αλληλεγγύη: «Η εργατική τάξη της Νότιας Κορέας είναι ισχυρή και με αυτοπεποίθηση. Το 1987 κατάφερε να ρίξει το τελευταίο στρατιωτικό καθεστώς της χώρας και αυτή η μνήμη παραμένει ζωντανή. Περισσότε-

ρα από 1000 συνδικάτα ιδρύθηκαν μέσα σε ένα τρίμηνο, κατά την πτώση της χούντας το 1987, κληρονομώντας έτσι ένα υψηλό επίπεδο μαχητικότητας και πολιτικοποίησης. (...) Στην εναρκτήρια εκδήλωση του Μαρξισμού, που ξεκίνησε με την τοποθέτηση από το ΣΕΚ, συμμετείχε για πρώτη φορά ο πρόεδρος της KCTU, της πιο μαχητικής από τις δύο εργατικές συννομοσπονδίες της χώρας, η οποία δημιουργήθηκε από τα συνδικάτα που πάλεψαν ενάντια στη χούντα και ενάντια στον επίσημο, κρατικό συνδικαλισμό».¹⁷

Και ο Σωτήρης Κοντογιάννης που ήταν εκεί για τις εκδηλώσεις «Μαρξισμός 2012» συμπλήρωνε: «Στη Νότια Κορέα, η υπεράσπιση του καθεστώτος του βορρά εξακολουθεί να θεωρείται “προδοσία” και να διώκεται από το νόμο. Οι διώξεις δεν είναι τόσο άγριες όσο τα προηγούμενα χρόνια -ο σύντροφος Τσόνι Ιλ Μπούνγκ και πολλά άλλα από τα παλιά στελέχη της αδελφής οργάνωσης του ΣΕΚ έχουν βρεθεί πολλές φορές στο παρελθόν στις φυλακές με την κατηγορία της “υποστήριξης του εχθρού”- αλλά συνεχίζουν να υπάρχουν. Ακόμα και αυτοί που διαφεύγουν από τον Βορρά και ζητάνε καταφύγιο στο Νότο αντιμετωπίζονται σαν “κατάσκοποι” από την κυβέρνηση της Σεούλ: τους κλείνουν στις φυλακές για τουλάχιστον έξι μήνες και τους ανακρίνουν συνεχώς -μέχρι να βεβαιωθούν, υποτίθεται, ότι δεν είναι πράκτορες της Πιον-

Κύμα μαζικών διαδηλώσεων σάρωσε την Ν. Κορέα το 2016-17

γκυιάνγκ».¹⁸

Η καταστολή και οι αντεργατικές επιθέσεις οξύνθηκαν όταν έγινε Πρόεδρος η Παρκ Γκουνέν Χιέ, κόρη του δικτάτορα Παρκ που κυβέρνησε τη Νότια Κορέα από το 1963 μέχρι το 1979. Όμως η κατάληξη ήταν διαφορετική από αυτή που προσδοκούσε η άρχουσα τάξη: ένα συγκλονιστικό μαζικό κίνημα με την εργατική τάξη σε κεντρικό ρόλο προχώρησε σε τεράστιες επαναλαμβανόμενες κινητοποιήσεις που επέβαλαν την καθάρση της Παρκ και την ήττα του κόμματός της στις εκλογές την άνοιξη του 2017. Όπως έγραφε σχετικά η Εργατική Αλληλεγγύη:

«Οι προεδρικές εκλογές στη Νότια Κορέα την περασμένη Τρίτη έβαλαν και επίσημα τέλος στην πενταετία της Παρκ Γκουνέν-Χιέ, που πλέον βρίσκεται στη φυλακή περιμένοντας τη δίκη της. Από τον περασμένο Οκτώβρη, ένα τεράστιο κίνημα έβγαине ασταμάτητα στους δρόμους, σπάζοντας όλα τα ρεκόρ συμμετοχής. Υπολογίζεται ότι 15 εκατομμύρια άνθρωποι πήραν μέρος σε κάποια από τις κινητοποιήσεις. (...) Ο Τζε-ιν Μουν του Φιλελεύθερου κόμματος που πλέον είναι ο νέος πρόεδρος, εκλέχτηκε με 41% πατώντας πάνω στις νίκες και τη δυναμική αυτού του κινήματος. Ήταν το κίνημα που έφερε στο φως τα σκάνδαλα της Παρκ, που απήφησε την καταστολή και τελικά ανάγκασε τους ίδιους τους βουλευτές της προέδρου να ψηφίσουν υπέρ της παραπομπής της στο ειδικό δικαστήριο, προκαλώντας διάσπαση στο κυβερνών κόμμα. Ο Μουν και το κόμμα του αρχικά δεν ήταν ούτε υπέρ της παραίτησης της Παρκ. Όταν τα συνδικάτα κινητοποιήσαν ένα εκατομμύριο κόσμο στις 15 Νοέμβρη, κάλεσε την Παρκ να παραιτηθεί, 17 μέρες αφού είχαν ξεκινήσει οι διαδηλώσεις ενάντια στην πρόεδρο. Και στη συνέχεια, δεν ήταν υπέρ της δικαστικής δίωξης μέχρι που στις αρχές Δεκέμβρη διαδήλωσαν σχεδόν 2,5 εκατομμύρια άνθρωποι. Η απεργία των σιδηροδρομικών είχε ξεκινήσει πριν από το κίνημα ενάντια

στην Παρκ, για “οικονομικά” αιτήματα. Όμως καθώς βρισκόταν σε εξέλιξη, ο φόβος όλων των ασικών κομμάτων ήταν ότι οι μαζικές διαδηλώσεις θα μπορούσαν να τροφοδοτήσουν μια απεπιθέση της εργατικής τάξης και με οικονομικούς αγώνες. Η συνδικαλιστική γραφειοκρατία φρόντισε να κρατήσει αυτό το δρόμο κλειστό, κλείνοντας την απεργία των σιδηροδρομικών εκείνες τις μέρες. Μόνο τότε “απελευθερώθηκε” ο Μουν και το Φιλελεύθερο Κόμμα για να υποστηρίξουν την δίωξη της Παρκ».¹⁹

Αυτό το κίνημα διεκδικούσε και διεκδικεί μαζί με την Παρκ να ανατραπεί και η φιλοαμερικανική πολεμοκάπηλη πολιτική της. Αρχικά ο Μουν πήρε αποστάσεις από τη ρητορική του Τραμπ, αλλά συνεχώς υποχωρεί και προσαρμόζεται στις πιέσεις, εξέλιξη που τον φέρνει σε αντιπαράθεση με τις προσδοκίες του κόσμου που τον ψήφισε. Όταν ο Τραμπ θα βρίσκεται στη Σεούλ το Νοέμβρη, θα βρει απέναντί του μια διαδήλωση που θα απαιτεί να μπει τέρμα στις πολεμικές απειλές.

Αυτό δεν σημαίνει ότι οι εργάτες της Νότιας Κορέας αποδέχονται το πυρηνικό πρόγραμμα του Κιμ Γιονγκ Ον ως «αντιιμπεριαλιστικό» εργαλείο. Το κόστος για την εργατική τάξη της Βόρειας Κορέας από τις πυρηνικές επιλογές του εκεί καθεστώτος είναι τεράστιο. Το κίνημα στη Νότια Κορέα δείχνει ότι υπάρχει εναλλακτική: η αποτρεπτική δύναμη ενάντια στον ιμπεριαλισμό δεν είναι τα πυρηνικά αλλά η πάλη της εργατικής τάξης μέσα στην καρδιά του κτήνους. Όπως δήλωνε ένας σύντροφος από την Εργατική Αλληλεγγύη της Σεούλ σε συνέντευξή του στην Εργατική Αλληλεγγύη της Αθήνας: «Η Εργατική Αλληλεγγύη υποστηρίζει ότι η κορεατική Αριστερά πρέπει να έχει προτεραιότητα την αντίσταση στον αμερικανικό ιμπεριαλισμό και την πολιτική της κυβέρνησης Μουν, χωρίς όμως να αναγνωρίζει το πυρηνικό πρόγραμμα της Β. Κορέας ως εργαλείο αντιιμπεριαλιστικού αγώνα.

Οι πασιφιστικές-ρεφορμιστικές

δυνάμεις προσπαθούν να δώσουν συμβουλές καλής διπλωματίας στον Μουν, αλλά αυτό είναι ουτοπία. Η ειρήνη δεν έρχεται από τις διαπραγματεύσεις ανάμεσα στις ιμπεριαλιστικές δυνάμεις και τους ηγέτες Βορρά και Νότου. Η Εργατική Αλληλεγγύη υποστηρίζει πως πρέπει να είμαστε ξεκάθαροι ότι ο κύριος υπεύθυνος είναι ο ιμπεριαλισμός και ότι το χτίσιμο ενός αντιιμπεριαλιστικού, αντικαπιταλιστικού εργατικού κινήματος είναι ο δρόμος προς τα μπρος».²⁰

Σημειώσεις

- (1) Αναφέρεται από τον Άλεξ Καλλίνικος σε άρθρο του που δημοσιεύτηκε στην Εργατική Αλληλεγγύη και στο Socialist Worker του Λονδίνου <http://ergatikiki.gr/article.php?id=16912&issue=1291>
- (2) Για το υπόβαθρο αυτού του πολιτικού «ατυχήματος» βλέπε στο προηγούμενο τεύχος του Σοσιαλισμός από τα κάτω το άρθρο της Μαρίας Στύλλου «Η κρίση του Τραμπ δεν είναι μόνο δική του», <http://socialismfrombelow.gr/article.php?id=986>
- (3) Edward Luce, The world's hopes rest with America's generals, Financial Times, 28 September 2017.
- (4) Chris Harman, A People's history of the world, Bookmarks 1999, σελ. 365
- (5) David Horowitz, From Yalta to Vietnam, Penguin 1967, σελ. 129
- (6) «in due course». Αναφέρεται από τον D.F.Fleming, The Cold War and its origins, volume II 1950-1960, Doubleday, New York, 1961, σελ. 589
- (7) Στο ίδιο.
- (8) Στο ίδιο, σελ. 656
- (9) Το θυμίζει ο Τάσος Κωστόπουλος στις σελίδες «Το φάντασμα της Ιστορίας» στην Εφημερίδα των Συντακτών στις 30 Σεπτεμβρίου-1 Οκτωβρίου 2017 με τίτλο «Κορέα, το ξεχασμένο σφαγείο».
- (10) Μια συγκεντρωμένη εικόνα του ιμπεριαλισμού σήμερα δίνει ο Σωτήρης Κοντογιάννης στο άρθρο του με αυτόν τον τίτλο στο Σοσιαλισμός από τα κάτω No 118 Σεπτεμβρίου-Οκτωβρίου 2016, <http://socialismfrombelow.gr/article.php?id=899>
- (11) Alex Callinicos, Morbid symptoms, International Socialism Journal No 156, <http://isj.org.uk/morbid-symptoms/>
- (12) Financial Times, 13 September 2017, "Beijing seeks to hurt but not destroy regime, say experts".
- (13) Financial Times, 4 September 2017, "The hidden North Korean economic revival"
- (14) <http://foreignpolicy.com/2017/09/07/a-sneak-peak-at-americas-war-plans-for-north-korea/> αναφέρεται από τον Άλεξ Καλλίνικος, όπου και παραπάνω.
- (15) Financial Times, 29 September 2017, «America makes life harder for China over North Korea».
- (16) Financial Times, 23-24 September 2017, «Bannon secretly meets top China official».
- (17) Εργατική Αλληλεγγύη No 929, 4-8-2010, <http://ergatikiki.gr/article.php?id=3131>
- (18) Εργατική Αλληλεγγύη No 1032, 8-8-2012, <http://ergatikiki.gr/article.php?id=6242>
- (19) Εργατική Αλληλεγγύη No 1274, 16-5-2017, <http://ergatikiki.gr/article.php?id=15896>
- (20) Εργατική Αλληλεγγύη No 1290, 13-9-2017, <http://ergatikiki.gr/article.php?id=16871>

★ Το Καταλανικό ζήτημα ≡

Το καταλανικό ζήτημα έσκασε σαν τριπλή βόμβα στην καρδιά της Ευρώπης στα τέλη του Σεπτεμβρίου.

Επληρώθηκε το “καταραμένο” εθνικό ζήτημα, όχι στα Βαλκάνια ή στα βουνά του Κουρδιστάν, αλλά στα γαλλοϊσπανικά σύνορα. Η ΕΕ βρέθηκε με μια καυτή πολιτική αντιπαράθεση στα χέρια της, ενώ ακόμη δεν έχει βγει από το τούνελ του Μπρέξιτ. Και τρίτον, μπαίνει σε μια αχαρτογράφητη κρίση η ίδια η Ισπανία, η 4η μεγαλύτερη οικονομία της ευρωζώνης. Για όσους παρακολουθούσαν λίγο πιο προσεκτικά τις εξελίξεις στην Καταλωνία, η έκπληξη δεν ήταν τόσο μεγάλη. Αντίθετα, τα τελευταία χρόνια τα δυο τρένα όδευαν προς τη σύγκρου-

Η Ισπανία και μαζί της η ΕΕ μπαίνει στη δίνη της κρίσης που άνοιξε το δημοψήφισμα στην Καταλωνία. Ο Νίκος Λούντος στέκεται στις ρίζες του ζητήματος και δείχνει το νήμα για την αντιμετώπιση της Αριστεράς.

ση σε αργή κίνηση. Όμως οι ελίτ της ΕΕ είχαν πιστέψει τους εφησυχασμούς που διοχέτευε η Μαδρίτη, δηλαδή ότι το ζήτημα πήγαινε προς εκτόνωση και δεν θα συνέβαινε και τίποτα δραματικό.

Η Ισπανία έχει μετατραπεί τον τελευταίο χρόνο σε θετικό παράδειγμα για την ΕΕ, κι έτσι ενισχυόταν η αξιοπιστία του Ραχόι. Τον Ιούλη τα διεθνή ΜΜΕ πανηγύριζαν ότι η οικονομία της χώρας επληρώθηκε στα προ κρίσης επίπεδα. Οι εξαγωγές είναι η ατμομηχανή, έχει μπει τάξη

στις τράπεζες και η ανεργία πέφτει.¹ Ο Ραχόι είχε ήδη πάρει ευρωπαϊκά συγχαρητήρια για την “υποδειγματική” διάσωση της τράπεζας Popular, μέσω εξαγοράς της από την Santander, χωρίς δημόσιο χρήμα, την ώρα που το Βερολίνο ήταν εξοργισμένο με τους αντίστροφους τραπεζικούς χειρισμούς στην Ιταλία.² Η διαμάχη που άνοιξε στα πλαίσια του Brexit για το μέλλον του Γιβραλτάρ έδωσε ακόμη περισσότερους ευρωπαϊκούς πόντους στο Ραχόι, καθώς η κυβέρνησή του προσέ-

φέρει πλήρη στήριξη στους χειρισμούς των Βρυξελλών και εισέπρατε πλήρη στήριξη από τις Βρυξέλες, οδηγώντας κύκλους της ισπανικής κυβέρνησης να ονειρεύονται ότι “ο άξονας Παρίσι-Βερολίνο μπορεί πλέον να μετατραπεί σε τρίγωνο Βερολίνο, Παρίσι, Μαδρίτη”.³ Δίπλα σ’ αυτά, ο Ραχόι είχε ως έξτρα επιχείρημα ότι είναι ανάμεσα στους μεγάλους επιζήσαντες. Ανέλαβε πρωθυπουργός το 2011 και παραμένει στη θέση του, έχοντας περάσει τους κάβους και της διάσωσης των τραπεζών, και της προηγούμενης καταλανικής “πρόκλησης” το 2014 και των διπλών εκλογών του 2015-16, και της εκτόξευσης του Ποδέμος, και της μετάβασης από τον Χουάν Κάρος στον Φίλιππο τον Στ’ και πολλές άλλες κρίσεις.⁴

Αντί όμως για την προαναγγελθείσα νηνεμία, ήρθε θύελλα. Η καταλανική κυβέρνηση είχε δεσμευτεί ότι θα προχωρήσει σε δημοψήφισμα για την ανεξαρτησία της περιοχής και δεν έκανε τελικά πίσω. Τα ισπανικά δικαστήρια κήρυξαν παράνομο το δημοψήφισμα και η Μαδρίτη εξαπέλυσε όλο τον κρατικό μηχανισμό για να βάλει φρένο στη δημοκρατική διαδικασία. Χωροφύλακες και Ισπανοί αστυνομικοί στάλθηκαν στην Καταλωνία κατά χιλιάδες, εισέβαλαν σε τυπογραφεία, κατάσχεσαν ψηφοδέλτια, εκλογικό και προεκλογικό υλικό, οι ιστοσελίδες της οργάνωσης του δημοψηφίσματος ελέγχθηκαν από τη Χωροφυλακή, οι δημόσιοι υπάλληλοι δέχθηκαν απειλές ότι θα χάσουν τις δουλειές τους αν στελεχώσουν τις εφορευτικές επιτροπές, το ίδιο και οι Δήμαρχοι αν διέθεταν χώρους. Οι δυνάμεις καταστολής εισέβαλαν στα Υπουργεία για να συλλάβουν στελέχη τους, σε μια τελευταία προσπάθεια να διαλύσουν τον μηχανισμό οργάνωσης του Δημοψηφίσματος.

Όμως, η βία δεν έφερε αποτέλεσμα. Αντίθετα, όπως γράφαμε στην Εργατική Αλληλεγγύη εκείνες τις μέρες: “Στο άκουσμα των συλλήψεων και των εισβολών στα δημόσια

Συνεδρίαση επιτροπής για την υπεράσπιση του δημοψηφίσματος

κτίρια, ο κόσμος βγήκε στο δρόμο με την αίσθηση ότι αντιστέκεται σε ένα πραξικόπημα. Τα κτίρια όπου βρίσκονταν οι κρατούμενοι και αυτά που βρίσκονταν υπό κατάληψη και πολιορκία της Χωροφυλακής και της αστυνομίας, άρχισαν να περικυκλώνονται από δεκάδες χιλιάδες κόσμο. Οι πολιορκητές βρέθηκαν πολιορκημένοι. Τα αυτοκίνητα της Χωροφυλακής ντύθηκαν με την Εστέλαδα, τη σημαία της καταλανικής ανεξαρτησίας και σιγά σιγά δεν ξεχώριζαν από τα πανό και τις σημαίες της διαδήλωσης. Οι εργαζόμενοι μέσα στα Υπουργεία έστειλαν το μήνυμα της αντίστασης από τα μέσα, βγαίνοντας στα μπαλκόνια και τα προαύλια... κι οι δρόμοι στην Καταλωνία δεν άδειαζαν μέρα και νύχτα.”⁵ Ταυτόχρονα, οι φοιτητές και οι φοιτήτριες είχαν καταλάβει τα μεγάλα Πανεπιστήμια και έστηναν τις πρώτες Επιτροπές Υπεράσπισης του Δημοψηφίσματος.

Το ισπανικό κράτος ήδη βρισκόταν σε πανικό. Δεν εμπιστευόταν την καταλανική αστυνομία και οι φασίστες οργάνωναν κινητοποιήσεις “αποχαιρετισμού” στους μπάτσους που έφευγαν από κάθε γωνιά της Ισπανίας με προορισμό την Καταλωνία, για να τους ντοπάρουν. Οι λιμενεργάτες ανακοίνωσαν ότι δεν θα εξυπηρετούν τα κρουαζιερόπλοια που “φιλοξενούν” τους μπάτσους. Το κίνημα άρχισε να καταλαμβάνει τα εκλογικά κέντρα για να

τα προστατεύσει από τις εισβολές. Ο κόσμος αντιστάθηκε ηρωικά ολόκληρη την Κυριακή, κρύβοντας κάλπες, αλλάζοντας πινακίδες στους δρόμους προς τα χωριά για να χαθούν τα αστυνομικά αυτοκίνητα, στήνοντας ανθρωπινες αλυσίδες έξω από τα κέντρα.⁶

Ο Στιβ Σεντάρ από το Μπικ, στην επαρχία της Βαρκελώνης, περιγράφει: “Δυο μέρες πριν το δημοψήφισμα οργάνωσαμε ανθόρμητα τοπικές επιτροπές υπέρ της ανεξαρτησίας, με ενόσεις καθηγητών, δημοτικών υπαλλήλων, συνδικαλιστών, με πολιτικά κόμματα που στηρίζουν την ανεξαρτησία. Κι αυτό έγινε σε όλη την Καταλωνία, σε όλες τις πόλεις. Ο κόσμος οργάνωθηκε μόνος του σε 2.200 εκλογικά κέντρα. Ήταν εντυπωσιακό, τα καταλάβαμε για πάνω από 72 ώρες, με δύο-τρεις ώρες ύπνο το πολύ. Χιλιάδες ανταποκρίθηκαν και αυτοοργανώθηκαν. Την Κυριακή το πρωί, ανθόρμητα ο κόσμος ήταν απ’ έξω, με ομάδες περιφρούρησης, να προστατεύει τις κάλπες και τα κέντρα από την αστυνομία. Ήταν μια έκρηξη δημοκρατίας από τα κάτω. Άνθρωποι που δεν τους ένοιαζε ποιανού κόμματος ήταν πρωτοβουλία, αλλά ήθελαν να παλέψουν και με την κινητοποίησή τους έσερναν τα κόμματα σε δράση.

Στην πόλη μου καταλάβαμε όλα τα σχολεία για δύο βράδια. Στις 5 το πρωί της Κυριακής καλέσαμε όλο τον κόσμο να έρθει. Στο σχολείο

που ήμουν, 300 με 400 άτομα ήταν εκεί σχεδόν όλη μέρα και χιλιάδες σε όλη την πόλη. Στο πιο αδύναμο σημείο, μετά το μεσημεριανό, όταν ήμασταν περίπου 100-150 άτομα και υπήρχαν φήμες ότι θα έρθει η αστυνομία, κάλεσα από την ντουντούκα όποιον δε νιώθει άνετα να απομακρυνθεί. Μόνο δύο ηλικιωμένοι το έκαναν. Όλοι οι άλλοι έμειναν σαν ένα αδιαπέραστο τείχος. Κι αυτό έγινε παντού. Παντού, ο κόσμος σήκωνε τα χέρια ψηλά σε μια ειρηνική αντίσταση και ανυπακοή, ήταν συγκινητικό.

Συνολικά η αστυνομία απέτρεψε 700 χιλιάδες περίπου από το να ψηφίσουν. 2,2 εκατομμύρια άνθρωποι ψήφισαν. 900 τραυματίστηκαν, ανάμεσά τους ο πεθερός μου, 85 χρόνων, που πήγε να ψηφίσει στη Βαρκελώνη, δέχτηκε επίθεση της αστυνομίας, πέρασε τέσσερις ώρες στο νοσοκομείο όπου του τοποθέτησαν κολάρο και μετά γύρισε να ψηφίσει και όλοι τον χειροκροτούσαν. Γενικά σε πάρα πολλούς, ιδιαίτερα ηλικιωμένους, ξύπνησε η ιστορική μνήμη από το φασισμό. Στις συναντήσεις μοιράζονταν τέτοιες εμπειρίες από όταν ήταν παιδιά. Έτσι δεν ήταν πια μόνο θέμα ανεξαρτησίας αλλά και ενάντια στην καταπίεση και την καταστολή, ενάντια στην απειλή του φασισμού.”⁷

Η απεργία στις 3 του μήνα ήταν ένα άλμα προς τα εμπρός. Με τη μαζική συμμετοχή των μαθητών, κινητοποιήθηκαν συνολικά περισσότεροι άνθρωποι από ό,τι τη μέρα του δημοψηφίσματος. Παρότι οι ηγεσίες των συνδικάτων προσπάθησαν να μετατρέψουν τη μέρα σε ολόγυρο κλείσιμο των επιχειρήσεων με τη συμμετοχή και των αφεντικών, η κατάσταση έφυγε από τα χέρια τους.⁸

Πολιτική κρίση

Πώς εξηγείται όλη αυτή η ορμή; Κάποιοι τολμάνε να βάζουν το καταλανικό κίνημα σε ένα γενικό τσουβάλι περί επιστροφής των εθνικισμών στην Ευρώπη. Με λίγα λόγια το κίνημα στην Καταλωνία που

συνδέθηκε με τις μαζικές διαδηλώσεις υποδοχής των προσφύγων μπαίνει στην ίδια κατηγορία με το AfD, την Εναλλακτική για τη Γερμανία που στηρίζει τις φασιστικές συγκεντρώσεις ενάντια στους πρόσφυγες.

Αντίστοιχα, υπάρχουν προσεγγίσεις που θέλουν να κριτικάρουν τον καταλανικό εθνικισμό ως “εθνικισμό των πλούσιων” ενάντια στις φτωχότερες περιοχές του ισπανικού κράτους. Αυτό που κάνουν και τα δυο τσουβαλιάσματα είναι να αναπαράγουν την προπαγάνδα της Μαδρίτης.

Η έκρηξη του κινήματος στην Καταλωνία εντάσσεται στη συνολικότερη περίοδο που άνοιξε η οικονομική κρίση, και στο πώς αυτή η κρίση μετατράπηκε σε πολιτική κρίση συγκεκριμένα στην Καταλωνία. Το ζήτημα της ανεξαρτησίας είναι ένας από τους τρόπους με τον οποίο ο κόσμος βρήκε τρόπο να έρθει στο προσκήνιο, να απαιτήσει και να αλλάξει τα πράγματα μέσα στην ευκαιρία που άνοιξε αυτή η κρίση.

Το αίτημα για ανεξαρτησία της Καταλωνίας έφτασε να γίνει πλειοψηφικό ιδιαίτερα πρόσφατα. Δεν ήταν παρόν σε οποιαδήποτε μεγάλης κλίμακας συζήτηση τα τελευταία 80 χρόνια. Μέσα στην Καταλωνία ως τις αρχές της τρέχουσας δεκαετίας οι δημοσκοπήσεις της καταλανικής κυβέρνησης ανέβαζαν σε 25% το ποσοστό όσων ήθελαν ανεξαρτησία⁹, για να φτάσουμε στο 50% που καταγράφεται στις δημοσκοπήσεις λίγο πριν το δημοψήφισμα¹⁰.

Ανεξάρτητα από το αίσθημα που καταγραφόταν στις δημοσκοπήσεις, δεν υπήρχαν μεγάλες πολιτικές δυνάμεις στο καταλανικό σκηνικό που να διεκδικούν ανεξαρτησία. Αντίθετα με την περιγραφή της “προαιώνιας διαμάχης” μεταξύ Μαδρίτης και Βαρκελώνης, το κόμμα του Πουτζντεμόν- η Convergencia- υπήρξε βασικό στήριγμα της πολιτικής σταθερότητας του ισπανικού κράτους επί δυο τουλάχιστον δεκαετίες, δίνοντας κρίσιμες ψήφους εμπιστοσύνης τόσο στη Δεξιά (Λαϊκό Κόμμα)

όσο και στη σοσιαλδημοκρατία (PSOE) για να σχηματίσουν κυβερνήσεις. Η “Ντιάδα” (εθνική μέρα της Καταλωνίας στις 11 Σεπτεμβρίου) μετατράπηκε σε μαζική εκδήλωση του αιτήματος για ανεξαρτησία για πρώτη φορά το 2012.

Αυτό που εξελίχθηκε στην Καταλωνία τα τελευταία χρόνια είναι ότι διαλύθηκε με πάταγο η πολιτική γεωμετρία που είχε διαμορφωθεί μετά την πτώση της φρανκικής δικτατορίας και κρατούσε τα πράγματα αμετακίνητα. Όπως σε ολόκληρη την Ευρώπη η κρίση έφερε ανατροπές στους παραδοσιακούς “δικομματισμούς”, το ίδιο έγινε και στην Καταλωνία, αλλά ακόμη πιο έντονα. Από τις πρώτες εκλογές για την Τζενεραλιτάτ (την καταλανική κυβέρνηση) το 1980 ως και το 2010, η Convergencia και το PSOE (PSC στην καταλανική του εκδοχή) ήταν τα δυο πρώτα κόμματα. Οι δυο μαζί είχαν φτάσει και στο 75%. Στις δυο τελευταίες αναμετρήσεις το PSOE μετατράπηκε σε 3ο κόμμα. Από 38% και πρώτο κόμμα το 1999, έφτασε στο 18,5% το 2010, στο 14,5% το 2012 και κάτω από 13% το 2015. Ακόμη πιο δραματικά, στις κοινοβουλευτικές εκλογές συνολικά του ισπανικού κράτους, αν κοιτάξουμε τις ψήφους στην Καταλωνία καταγράφονται βαθύτερες ανατροπές. Το 2011 κρατούσε ακόμη ο συνήθης δικομματισμός. Στις τελευταίες εκλογές του 2016, πρώτο κόμμα ήρθε το Ποδέμος, δεύτερη η (ανεξαρτησιακή) Ρεπουμπλικανική Αριστερά (ERC) και τρίτο το PSOE με 10% λιγότερο από το 2011. Το κόμμα του Πουτζντεμόν ήρθε τέταρτο. Ένα χρόνο νωρίτερα, τις δημοτικές εκλογές στη Βαρκελώνη τις είχε κερδίσει η Άδα Κολάου, με μια συμμαχία που ξεκινούσε από το κίνημα κατά των εξώσεων, περνούσε από το Ποδέμος, την Ενωμένη Αριστερά και έφτανε στις παρυφές του κινήματος για την ανεξαρτησία.

Δεν υπήρξε συνεπώς καμιά “εκτόξευση του εθνικισμού”. Αντίθετα υπήρξε στροφή αριστερά, ριζοσπαστικοποίηση που εκφράστηκε μέσα

από το δυνάμωμα όλων των κινημάτων και τεράστια κρίση του PSOE. Η πολιτική κρίση όμως έφτασε ακόμη πιο βαθιά, μέσα στην καταλανική δεξιά, στην Convergencia. Τα πρώτα μέτρα λιτότητας με την κρίση τα πέρασε η τρικομματική κεντροαριστερή κυβέρνηση του PSOE ως το 2010, αλλά μετά ανέλαβε ξανά η Convergencia με πρωθυπουργό τον Αρτούρ Μας, πολιτικό παιδί του Πουζόλ, του πατριάρχη του κόμματος. Η Καταλωνία ποσοστιαία υπέστη από τις μεγαλύτερες περικοπές στις κοινωνικές δαπάνες (υγεία, παιδεία, κοινωνικές υπηρεσίες) λόγω (ή με δικαιολογία) της κρίσης. Μια μέτρηση τις ανεβάζει σε 26% μεταξύ 2009 και 2015.¹¹

Σήμερα ο Μας για τα κόμματα της Μαδρίτης είναι ο διάβολος της ανεξαρτησίας. Αλλά τα πρώτα χρόνια της πρωθυπουργίας του χωρίς τη βοήθεια του PSOE και του Λαϊκού Κόμματος δεν θα είχε επιβιώσει. Η Convergencia έβλεπε να χάνει έδαφος από τα αριστερά της (υπέρ της ERC και του CUP), και ιδιαίτερα μετά το 2012 είδε να μαζικοποιείται ένα κίνημα από τα κάτω υπέρ της Ανεξαρτησίας. Το κίνημα εκφράστηκε κυρίως μέσα από τη μαζικοποίηση της “Καταλανικής Εθνοσυνέλευσης” (ANC).

Παραδόξως, ο παράγοντας που βοήθησε να δέσει από τη μια μεριά η οργή απέναντι στις περικοπές και τη Δεξιά με το ζήτημα της αυτοδιάθεσης ήταν η ανοιχτή επιθετικότητα που είχε ακολουθήσει το Λαϊκό Κόμμα και τα δικαστήρια απέναντι στην καταλανική αυτονομία. Το 2000 η ERC μετά από χρόνια στήριξης στην Convergencia, συμφώνησε να σχηματίσει κυβέρνηση στην Καταλωνία με το PSOE και την αριστερή Iniciativa. Αντάλλαγμα εκείνης της στήριξης ήταν η μεταρρύθμιση του Θεσπίσματος της Αυτονομίας της Καταλωνίας που ίσχυε από το 1979. Ο Αθνάρ του Λαϊκού Κόμματος που κυβερνούσε την Ισπανία ηγήθηκε της εθνικιστικής καμπάνιας κατά οποιασδήποτε αλλαγής προς περισσότερη αυτονομία. Το

αντιπολεμικό κίνημα τον έστειλε σπίτι του το 2004 και ο Θαπατέρο του PSOE ήρθε υποσχόμενος ότι θα αποδεχθεί το νέο Θεσπισμα, το οποίο τελικά εγκρίθηκε (αρκετά κουτσουρεμένο) το 2006 από τη βουλή και από δημοψήφισμα. Όμως το Λαϊκό Κόμμα συνέχισε την εκστρατεία και κατάφερε το 2010 το ανώτατο δικαστήριο να βγάλει παράνομα άρθρα του Θεσπίσματος, με πιο συμβολικό αυτό που αναγνώριζε τους Καταλανούς ως έθνος. Πλέον επιστρέψαμε στη “νομιμότητα” του ισπανικού Συντάγματος που ορίζει ως ενιαίο έθνος όλη την Ισπανία, κάνοντας λόγο για “εθνότητες”, αλλά και για το στρατό που διαφυλάττει την ενότητα της πατρίδας.

Οι Καταλανοί λοιπόν είχαν ακολουθήσει το δρόμο της “νομιμότητας” και βρήκαν απέναντί τους τη Δεξιά και τα δικαστήρια να τους εκδικούνται. Δεν ήταν παράλογο που συμπυκνώθηκαν οι μάχες ενάντια στη λιτότητα και ενάντια στο κεντρικό ισπανικό κράτος. Ένα τμήμα της καταλανικής δεξιάς βαφτίστηκε “ανεξαρτησιακό” για να ακολουθήσει τις εξελίξεις - προβάλλοντας συνθήματα ότι “Η Ισπανία μάς κλέβει”, και αναλύσεις ότι για την κρίση φταίει η “αλληλεγγύη” προς τις φτωχότερες περιοχές της Ισπανίας. Όμως, η στιγμή και ο τρόπος με τον οποίο μαζικοποιήθηκε το κίνημα καθόρισε ότι δεν ήταν ποτέ αυτό το κεντρικό περιεχόμενο. Αντίθετα η καταλανική “ιδιαιτερότητα” βρήκε προοδευτικούς τρόπους να εκφραστεί: από τον αντιρατσισμό, την παράδοση των συνελεύσεων γειτονιάς, την αναγνώριση των ΛΟΑΤΚΙ δικαιωμάτων και την αντίθεση σε βάρβαρες παραδόσεις όπως οι ταυρομαχίες. Αυτό δεν σημαίνει ότι το κίνημα ήταν με οποιοδήποτε τρόπο “ξεκάθαρο”. Στις εργατογειτονιές των μεγάλων πόλεων, η πλειοψηφία συνέχιζε να βλέπει με καχυποψία τους παραδοσιακούς πολιτικούς εκπροσώπους της καταλανικής αστικής τάξης να μετατρέπονται σε οργισμένους διαδηλωτές.

Το κράτος της Καστίλης

Η εθνική ανομοιογένεια του ισπανικού κράτους έχει τις ρίζες της στην ιστορία. Είναι ένα από τα αποτελέσματα του ιδιαίτερου τρόπου με τον οποίο η ισπανική αυτοκρατορία μετατράπηκε στο σύγχρονο ισπανικό καπιταλισμό με συνδυασμένο αλλά πολύ ανισόμερο τρόπο. Η Ισπανία μπήκε στην εποχή του καπιταλισμού μεσαιωνική και ηττημένη, αλλά ερχόταν από έναν μεσαιώνα στον οποίο είχε κυριαρχήσει στον πλανήτη μέσω της αυτοκρατορίας της. Δεν ήταν “καθυστερημένη” με την έννοια που ήταν η Ρωσία ή η Ιαπωνία, ήταν παρακμασμένη.

Η διαδικασία γλωσσικής ομογενοποίησης η οποία στις πιο ανεπτυγμένες περιοχές της Ευρώπης είχε εξελιχθεί “φυσικά”, μέσω της ενσωμάτωσης όλο και μεγαλύτερου πληθυσμού σε μία ενιαία αγορά, στην Ισπανία έγινε βίαια και καθυστερημένα -στα τέλη του 18ου αιώνα. Καταλανοί, Βάσκοι και Γαλικιανοί αποτελούσαν ήδη σταθεροποιημένες μεγάλες γλωσσικές κοινότητες και αποτελούσαν βάση για ιδιαίτερα δίκτυα συμφερόντων. Όμως αυτό δεν σήμανε αυτόματα τάση προς τη ρήξη, γιατί οι τοπικές άρχουσες τάξεις έβλεπαν πιο πρόσφορη τη δράση τους μέσα στην αυτοκρατορία, έστω κι αν ήταν σε παρακμή.¹²

Η Καστίλλη είχε επιβάλει στη διάρκεια των αιώνων ότι έχει αναμφισβήτητο το πάνω χέρι μέσα στην ιβηρική χερσόνησο - και η καστιλιάνικη γλώσσα αυτοχρίστηκε σε “ισπανική”. Το 1659 το ισπανικό στέμμα τσάκισε την “Εξέγερση των Θεριστών”¹³ και το 1714 κατάργησε οριστικά την “Τζενεραλιτάτ”, την αυτοκυβέρνηση των Καταλανών. Ο Καταλανικός εθνικισμός γυρεύει εκεί τις ρίζες του. Ο ύμνος των θεριστών είναι ο εθνικός ύμνος και η 11η Σεπτέμβρη (από το 1714) είναι η εθνική γιορτή. Πρόκειται για κατασκευασμένες παραδόσεις εκ των υστέρων. Πραγματική συνέχεια ο καταλανικός εθνικισμός έχει από τα τέλη του 19ου αιώνα.

Συλλαλητήριο αλληλεγγύης στην Καταλονία έγινε στη Χώρα των Βασκών.

Τα αφεντικά της Καταλονίας στο μεταξύ βρίσκονται στην πρωτοπορία μιας άλλης μάχης, ενάντια στο εργατικό κίνημα που θεωρεί σε βαθμό ασύγκριτο με υπόλοιπες περιοχές της χώρας. Βλέπουν τα εργοστάσιά τους και τους δρόμους να μετατρέπονται σε εργαστήρια παραγωγής επαναστατικών ιδεών και οργανώσεων. Έτσι η “Καταλανική Λίγκα”¹⁴ ενώ ζητάει εκσυγχρονισμό και αυτονομία, θα ταχθεί με τα πιο συντηρητικά στοιχεία της ισπανικής πολιτικής, με τη σκληρότερη καταστολή και θα υποστηρίξει σε πρώτο στάδιο και τη δικτατορία του Πρίμο ντε Ριβέρα (1923). Αυτή η πορεία εξηγεί γιατί η πλειοψηφία της Αριστεράς, και ιδιαίτερα οι αναρχοσυνδικαλιστικές οργανώσεις, είχαν αλλεργία σε οτιδήποτε “καταλανικό”, αρνούνταν να υιοθετήσουν τα εθνικά αιτήματα και προτιμούσαν να δημοσιεύουν τα έντυπά τους στα ισπανικά.

Όμως η δεκαετία του ‘30 θα φέρει τα πάνω κάτω στην Ισπανία σε όλα τα επίπεδα. Καταρρέει η δικτατορία, και μέσα σε ένα χρόνο κηρύσσεται η Δεύτερη αβασίλευτη δημοκρατία. Η περίοδος ριζοσπαστικοποίησης που άνοιξε, πέρασε από την Κομμούνια στις Αστούριες το 1934 από τη νίκη του Λαϊκού Μετώπου και έφτασε στην επανάσταση το ‘36, ταλάνισε και τον καταλανικό εθνικισμό. Η Λίγκα φυλλορροεί και την πρωτοκαθεδρία παίρνει η Ρε-

πουμπλικανική Αριστερά (ERC) που η ηγεσία της είχε αντισταθεί στη δικτατορία και στο βασιλιά. Με ηγεσία την ERC, κερδίζεται η Τζενεραλιτάτ (η αυτοκυβέρνηση της Καταλονίας) το 1932 με ένα δημοψήφισμα όπου το Ναι συγκεντρώνει 99%. Αυτός ο νέος, “αριστερός” καταλανικός εθνικισμός είναι και συνέχεια και ρήξη με τον εθνικισμό της Λίγκας. Είναι συνέχεια με την έννοια ότι αφενός κληροδοτεί το εθνικιστικό αφήγημα που θεωρεί την Τζενεραλιτάτ αναγέννηση του θεσμού του 1714, αλλά και τον στόχο της καλύτερης ανάπτυξης του καπιταλισμού μέσα από την καταλανική αυτονομία. Είναι ρήξη γιατί προσπαθεί να εκφράσει και τα καταπιεσμένα στρώματα - όχι τόσο την εργατική τάξη που συνέχισε να δίνει μεγαλύτερη σημασία σε άλλες μάχες, αλλά αγρότες, μικροαστούς και άλλες ομάδες του πληθυσμού που είδαν το δρόμο προς την πολιτική μέσα από την πάλη για τα εθνικά δικαιώματα. Για παράδειγμα, για το δημοψήφισμα του ‘31, γυναικείες οργανώσεις κατάφεραν να συγκεντρώσουν 400 χιλιάδες υπογραφές γυναικών¹⁵ που ακόμη δεν είχαν δικαίωμα ψήφου. Τον Οκτώβρη του 1934 ο ηγέτης της ERC, Λιούις Κομπάνς, θα κηρύξει την ανεξαρτησία της Καταλονίας, κάτω από την πίεση της αλληλεγγύης στους εξεγερμένους ανθρακωρύχους στις Αστούριες. Η “Δημοκρατία” θα στείλει

τον Κομπάνς στη φυλακή, και τον άγνωστο ακόμη στρατηγό Φρανθίσκο Φράνκο να βομβαρδίζει τους εργάτες στο Οβιέδο¹⁶. Ο Κομπάνς θα επανέλθει στην ηγεσία της Τζενεραλιτάτ και η Αυτονομία της Καταλονίας θα αποκατασταθεί μετά τη νίκη του Λαϊκού Μετώπου το ‘36. Η νίκη των φασιστών του Φράνκο στον εμφύλιο θα ανοίξει την περίοδο της πιο μεγάλης καταπίεσης σε βάρος των καταλανικών εθνικών δικαιωμάτων, όπως και όλων των δικαιωμάτων γενικά.

Η Καταλονία ήταν το κέντρο της επανάστασης και γι’ αυτό μετατράπηκε σε βασικό στόχο της αντεπανάστασης. Από θάνατο ή από εξορία εξαφανίστηκαν μέχρι και 150.000 άνθρωποι στα πρώτα χρόνια της καταστολής. Ο Κομπάνς παραδόθηκε στο Φράνκο από τη Γκεστάπο το 1940, και εκτελέστηκε. Η “πολιτισμική” και γλωσσική ομογενοποίηση της χώρας έγινε βασικός στόχος. Όλες οι γλώσσες πλην των καστιλιάνικων εξορίστηκαν από το δημόσιο χώρο. Απολύθηκαν όλοι οι υπάλληλοι της Τζενεραλιτάτ και τα σώματα ασφαλείας στελεχώθηκαν από βετεράνους φασίστες.

Ήταν οι αγώνες που ξανακέρδισαν ένα βαθμό αυτονομίας για την Καταλονία μετά την πτώση της δικτατορίας. Και όχι μόνο οι “εθνικοί αγώνες”. Οι απεργίες που ξέσπασαν από τις αρχές της δεκαετίας του ‘70 προκαλούν τριγμούς στο καθε-

Οι πυροσβέστες της Βαρκελώνης είναι στην πρώτη γραμμή ενάντια στις επιθέσεις του ισπανικού κράτους.

στώ¹⁷. Μετά το θάνατο του Φράνκο το '75, τα στελέχη του φρανκισμού έχουν πλέον δει την εμπειρία στην Ελλάδα, αλλά ακόμη περισσότερο την επανάσταση στην Πορτογαλία και ήθελαν να αποφύγουν κάτι ανάλογο. Ο Αδόλφο Σουάρεθ ήταν ο υπουργός του Φράνκο που ανέλαβε να αναβαπτίσει το καθεστώς. Τον Οκτώβρη του 1977 κατάφερε να χτίσει μια πολιτική συμμαχία με όλα σχεδόν τα κόμματα, τις λεγόμενες Συμφωνίες της Μονκλόα¹⁸, με τις οποίες θα γινόταν άνοιγμα προς τη δημοκρατία, αλλά με όλο το φρανκικό καθεστώς ανέγγιχτο και με ένα Σύνταγμα που θα ήταν γραμμένο από τα ίδια τα παιδιά του Φράνκο. Ο βασιλιάς Χουάν Κάρλος που τον είχε βάλει στο θρόνο του ο ίδιος ο Φράνκο θα μετατρέποταν σε αρχηγό του δημοκρατικού κράτους. Το Κομμουνιστικό Κόμμα και το PSOE έβαλαν την υπογραφή τους, εγγυώμενα ότι τα συνδικάτα που έλεγχαν δεν θα προκαλούσαν καμιά αναστάτωση, ενώ η ΕΟΚ, όπως τώρα η ΕΕ, έδινε όλων των ειδών τη στήριξη ώστε η μετάβαση να γίνει χωρίς κα-

μιά ρήξη. Τα κόμματα της καταλανικής δεξιάς έβαλαν με προθυμία την υπογραφή τους στη συμφωνία. Το ισπανικό κράτος τους εγγυόταν τάξη, πειθαρχία για την εργατική τάξη, ευρωπαϊκή προοπτική και μερίδιο στην εξουσία. Η μαζική διαδήλωση της 11ης Σεπτεμβρίου του '77, λίγο πριν τις συμφωνίες, είχε βάλει το ζήτημα της Αυτονομίας αναγκαστικά στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Το '80 έγιναν οι πρώτες εκλογές στην Καταλονία.

Το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση

Οι επαναστάτες σοσιαλιστές είμαστε πάντα υπέρ του δικαιώματος στην αυτοδιάθεση για όλους τους λαούς. Αυτό δεν σημαίνει ότι από τη σκοπιά των συμφερόντων της εργατικής τάξης η ανεξαρτησία είναι πάντα η καλύτερη επιλογή. Όμως, είναι ζήτημα δημοκρατικής αρχής ότι ένας λαός μπορεί να αποφασίζει μόνος του, χωρίς εκβιασμούς, αν θέλει να αποτελεί τμήμα ενός κράτους ή όχι. Ο Λένιν και οι Μπολσεβίκοι πάλεψαν για αυτή τη γραμμή μέσα στο σοσιαλιστικό κίνημα από τις αρ-

χές του 20ου αιώνα. Ήταν μια ιδεολογική μάχη απέναντι σε ρεύματα που υποστήριζαν ότι τα εθνικά ζητήματα δεν πρέπει να αφορούν τους επαναστάτες, είτε γιατί ηγεσία των εθνικών κινημάτων ήταν αντιδραστικές τάξεις (καπιταλιστές, γαιοκτήμονες), είτε γιατί σε τελευταία ανάλυση μόνο στο σοσιαλισμό μπορούν να δοθεί πραγματική αυτοδιάθεση στους λαούς.

Ο Λένιν άσκησε πολεμική απέναντι σε αυτές τις αφηρημένες απόψεις. Πρώτα απ' όλα γιατί θεωρούσε τη μάχη ενάντια στον εθνικισμό της "δικής μας πατρίδας" βασικό ιδεολογικό ζήτημα για να μην γίνεται η εργατική τάξη φερέφωνο της ιδεολογίας των αφεντικών της. Με το ξέσπασμα του Α' Παγκόσμιου Πολέμου, οι Μπολσεβίκοι δεν μένουν μόνο στο γενικό δημοκρατικό δικαίωμα της αυτοδιάθεσης. Γίνεται πιο κατανοητό, ότι στην εποχή του ιμπεριαλισμού, τα εθνικά κινήματα μπορούν να μετατραπούν σε φιτίλι αποσταθεροποίησης ολόκληρων των αυτοκρατοριών. Το κριτήριο για τους επαναστάτες δεν είναι αν η ηγεσία

ενός κινήματος είναι προοδευτική ή οπισθοδρομική. Το κριτήριο είναι από τη σκοπιά των γενικών συμφερόντων της εργατικής τάξης, δηλαδή αν η νίκη αυτού του κινήματος κάνει τα πράγματα δυσκολότερα για τους από πάνω και ανοίγει δυνατότητες για την εργατική τάξη: *“Η σοσιαλιστική επανάσταση μπορεί να ανάψει όχι μόνο από μια μεγάλη απεργία ή διαδήλωση του δρόμου... αλλά και από οποιαδήποτε πολιτική κρίση, σαν την υπόθεση Ντρέιφους... ή σε σύνδεση με ένα δημοψήφισμα για τον αποχωρισμό ενός καταπιεζόμενου έθνους”*.¹⁹

Αυτό είναι και το κριτήριο για το οποίο υποστηρίζουμε την ανεξαρτησία της Καταλωνίας. Το ισπανικό κράτος έχει βασίσει την ύπαρξή του στο Σύνταγμα του '78, στον τρόπο με τον οποίο “έλυσε” το πρόβλημα της πολυεθνικότητας στο εσωτερικό του μετά την πτώση της δικτατορίας. Οι περιορισμοί στα δικαιώματα των “ιστορικών εθνοτήτων” της Ισπανίας ήταν αναπόσπαστο κομμάτι της επιβολής πειθαρχίας στην εργατική τάξη ολόκληρης της χώρας, σε συννεργασία με το ρεφορμισμό, τις συνδικαλιστικές ηγεσίες, και τα δεξιά εθνικιστικά κόμματα, συμπεριλαμβανομένων αυτών της καταλωνικής άρχουσας τάξης.

Το κίνημα για την ανεξαρτησία δυναμιτίζει τα θεμέλια του καθεστώτος του 1978, δίνοντας δυνατότητες για να πάρει η εργατική τάξη πίσω όλα τα κλεμμένα των τελευταίων όχι μόνο 40 αλλά 80 ετών φτάνοντας πίσω ως την επανάσταση του 1936. Η Αριστερά στο ισπανικό κράτος κουβαλάει μια άσχημη παράδοση σεβασμού στην συνταγματική νομιμότητα και υποστήριξης της ενότητας του ισπανικού κράτους. Τα κινήματα της τελευταίας δεκαετίας έχουν βάλει δυσκολίες σε αυτό τον δύσκαμπτο αριστερό “Ισπανισμό”. Είναι προφανές ότι η επιβολή καθεστώτος έκτακτης ανάγκης στην Καταλωνία είναι κίνδυνος για τις κατακτήσεις των εργατών σε ολόκληρο το ισπανικό κράτος. Αντίθετα, κάθε ρωγή που προκαλεί η Καταλωνία, σημαίνει ευκαιρίες για

τους αγώνες παντού. Αυτό δεν σημαίνει ότι η τακτική πρέπει να είναι απλώς ακολουθητισμός του κινήματος για την ανεξαρτησία. Για να κερδίσει το κίνημα έτσι όπως εξελίσσονται τα πράγματα η εργατική τάξη πρέπει να μπει μπροστά. Αν ο Ραχόι επιχειρήσει να πάρει τον έλεγχο της τηλεόρασης και του ραδιοφώνου, το παράδειγμα της κατάληψης της EPT θα πρέπει να “μεταφραστεί” στα καταλανικά και να πάει ακόμη παραπέρα. Αλλά η εργατική τάξη δεν μπορεί να βρεθεί στην πρώτη γραμμή κάτω από τις εθνικές σημαίες. Η στρατηγική του CUP, η οποία έλκει την παράδοσή της και από το μαοϊσμό, αποδέχθηκε σε μεγάλο βαθμό μια αντίληψη σταδίων, με βάση την οποία δόθηκε ψήφος εμπιστοσύνης στον Πουτζίτεμονό διότι η ανεξαρτησία είναι το πρώτο και αναγκαίο βήμα για την αντικαπιταλιστική πάλη²⁰. Όμως τα πράγματα δεν είναι έτσι γραμμικά. Με την καταλανική δεξιά στο πλάι σου δεν μπορείς να κινητοποιήσεις την εργατική τάξη στο σύνολό της. Υπάρχει πολύς κόσμος με εμπειρία δεκαετιών μαχών απέναντι στην Convergencia. Πρόσφατα με ψήφους του κόμματος του Πουτζίτεμονό ο Ραχόι πέρασε τον προϋπολογισμό αλλά και την ιδιωτικοποίηση των λιμανιών.

Οι επιτροπές υπεράσπισης του Δημοψηφίσματος που στήθηκαν το Σεπτέμβρη και πλέον ονομάζονται “Επιτροπές Υπεράσπισης της (καταλανικής Δημοκρατίας)” είναι κρίσιμος κρίκος. Ακριβώς γιατί απλώθηκαν σε σχολές, εργατικούς χώρους και γειτονιές μπορούν να μετατραπούν σε όργανα που μπορούν και να συζητάνε αλλά και να εφαρμόζουν τις αποφάσεις του κινήματος. Μπορούν να βοηθήσουν ώστε να σπάσουν τα στεγανά μεταξύ του κινήματος στο δρόμο και της συνδικαλιστικής δράσης, αλλά και για να ενταχθεί το κομμάτι της εργατικής τάξης που δεν υποστηρίζει ως τώρα την ανεξαρτησία, αλλά θέλει να παλέψει και ενάντια στην καταστολή και να εμπλουτίσει με τα δικά του αιτήματα. Σε όλη αυτή την προσπά-

θεια, είτε ανακηρυχθεί άμεσα είτε όχι η ανεξαρτησία της Καταλωνίας, η διεθνής αλληλεγγύη θα είναι πολύτιμη. Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα προσπαθεί αδιάκοπα να απομονώσει και το κίνημα αλλά και την πιθανή καινούργια Δημοκρατία που θα προκύψει. Είναι καθήκον των εργατών και των εργατριών σε όλη την Ευρώπη να μην τους αφήσουμε να οδηγήσουν στην ασφυξία το κίνημα που ξανάνοιξε την προοπτική της ριζοσπαστικής αλλαγής 40 χρόνια μετά την πτώση του Φράνκο. ■

Σημειώσεις

- (1) “Spanish economy back to pre-crisis size”, BBC News 27 Ιούλη
- (2) “Berlin leads backlash against Italian bank rescue”, FT 26 Ιουνη
- (3) “Rajoy se refugia en la política exterior para recomponer su imagen”, El Mundo 24 Απρίλη
- (4) Για μία επισκόπηση, βλ. “Ισπανία: Κυβέρνηση ζόμπι”, Εργατική Αλληλεγγύη 1 Νοέμβρη 2016.
- (5) “Στην Καταλωνία ζει η ανταρσία”, Εργατική Αλληλεγγύη 26 Σεπτέμβρη
- (6) “Νίκησαν την καταστολή. Συνεχίζουν με γενική απεργία”, Εργατική Αλληλεγγύη 3 Οκτώβρη
- (7) “Εκρηξη δημοκρατίας από τα κάτω”, συνέντευξη στη Λένα Βερδέ, Εργατική Αλληλεγγύη 18 Οκτώβρη
- (8) “Η μάχη συνεχίζεται”, Εργατική Αλληλεγγύη 11 Οκτώβρη
- (9) “Historia de un desafío en cinco actos”, El País 10 Ιούνη 2017
- (10) El Español, 3 Σεπτέμβρη 2017
- (11) “Cómo Cataluña lideró los recortes sociales”, Cinco Días, 28 Σεπτέμβρη 2017.
- (12) Είναι ενδεικτικό ότι ο Eric Hobsbawm ξεκινάει το κλασικό του βιβλίο Εθνη και Εθνικισμός φέρνοντας ως πρώτο παράδειγμα τις αλληπάλληλες αλλαγές της έννοιας έθνους και πατρίδα στις διαφορετικές εκδόσεις των λεξικών της Ισπανικής Ακαδημίας. (εκδ. Καρδამίτσα, 1994, μτφ. Χρυσ. Νάντρις)
- (13) Για τα γεγονότα ως τα μέσα του 17ου αιώνα, Πέρι Άντερσον, Το απολυταρχικό κράτος, Οδυσσέας 1986, σ. 58-82
- (14) Για τη γενεαλογία του συντηρητικού καταλανικού εθνικισμού, Albert Balcells, Catalan Nationalism, Palgrave 1996, σ. 35 - 82.
- (15) Xavier Tornafoch Yuste, “Los debates del Estatuto de Autonomía de Cataluña”, Historia Actual Online (Ανοίξη 2004), σ. 38.
- (16) “Αστούριες 1934”, Εργατική Αλληλεγγύη 15 Οκτώβρη 2014.
- (17) Chris Harman, The Fire Last Time, Bookmarks 1988, σ. 318- 325. Βλ. σ. 321 για την απεργία στη SEAT στη Βαρκελώνη το 1974.
- (18) “Η ισπανική κληρονομιά του Καρίγιο”, Εργατική Αλληλεγγύη 10 Οκτώβρη 2012.
- (19) Λένιν, Κριτικά σημειώματα για το εθνικό ζήτημα, εκδ. Σύγχρονη Εποχή, 1992, σ. 108-9.
- (20) Αυτή η αντιπαράθεση κορυφώθηκε μέσα στο CUP όταν αποφασίστηκε τελικά να δοθεί ψήφος εμπιστοσύνης στον Πουτζίτεμονό. Η ανοιχτά αντικαπιταλιστική πτέρυγα που διαφωνούσε κέρδισε τις πρώτες ψηφοφορίες, όμως έμεινε στο συμβολισμό της άρνησης, δεν έφτασε να αντιπροτείνει εναλλακτική στρατηγική.

Η Ρωσική επανάσταση του 1917 δεν ήταν ένα μεμονωμένο γεγονός. Αποτελούσε αναπόσπαστο μέρος μιας εποχής πολέμων και επαναστάσεων, που ξεκίνησε με την έκρηξη του Α' Παγκόσμιου Πολέμου το 1914 και διήρκεσε μέχρι την οριστική ήττα της Γερμανικής επανάστασης το 1923. Η ίδια περίοδος είχε κομβική σημασία για την αριστερά στην Ελλάδα. Η ίδρυση της ΓΣΕΕ το Νοέμβριο του 1918 και, λίγες μέρες μετά, του Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος Ελλάδας (ΣΕΚΕ) άλλαξαν δραματικά την πορεία και το χαρακτήρα του εργατικού κινήματος και της Αριστεράς. Τα δύο φαινόμενα δεν ήταν άσχετα: η Ρωσική επανάσταση άσκησε από την αρχή τεράστια επίδραση πάνω στις ιδέες και στην πρακτική όσων πάλευαν για έναν άλλο κόσμο.

Η επέτειος των 100 χρόνων της Ρωσικής επανάστασης βρίσκει το παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα σε μια δεκάχρονη κρίση που πλησιάζει όλο και περισσότερο στις συνθήκες της περιόδου 1914-1923. Η ανάλυση του πως η Ρωσική επανάσταση επηρέασε τις μάχες που έδωσε το εργατικό κίνημα και η αριστερά της εποχής στην Ελλάδα

Ο Κόκκινος Οκτώβρης και η Ελλάδα

Η νίκη της εργατικής επανάστασης στη Ρωσία το 1917 συγκλόνισε όλη την Ευρώπη και έδωσε ώθηση στην επαναστατική Αριστερά παντού.

Ο Κώστας Βήλαςόπουλος ανατρέχει σε αυτή την πορεία.

είναι μια πολύτιμη παρακαταθήκη για τις μάχες του σήμερα και του αύριο.

Πόλεμος και εργατικό κίνημα

Για να αναλύσουμε την επίδραση της Ρωσικής επανάστασης χρειάζεται να την τοποθετήσουμε στο κατάλληλο πλαίσιο. Η Ρωσική επανάσταση ξέσπασε ως αποτέλεσμα της φρίκης του πολέμου. Εκατομμύρια στρατιώτες έχασαν τη ζωή τους στα

χαρακώματα, ακόμα περισσότεροι βρέθηκαν τραυματίες και ανάπηροι. Εξίσου εξοντωτική ήταν η εμπειρία της ζωής στα μετώπισθεν. Η εμπειρία του πολέμου για τους εργάτες και τις εργάτριες ήταν η δραματική μείωση των μισθών και των άλλων εργασιακών κατακτήσεων, η μεγάλη αύξηση των τιμών, και οι σοβαρές ελλείψεις σε τρόφιμα και άλλα είδη πρώτης ανάγκης.¹

Ότι ίσχυε για τις υπόλοιπες χώ-

ρες της Ευρώπης ίσχυε και για την Ελλάδα, με τη διαφορά ότι στην Ελλάδα η επιστράτευση είχε ξεκινήσει ήδη από το 1912 με τους Βαλκανικούς πολέμους. Κι ενώ στην υπόλοιπη Ευρώπη τουλάχιστον η φρίκη του πολέμου θα σταματούσε στα τέλη του 1918, για τους Έλληνες στρατιώτες θα συνεχιζόταν για πέντε ολόκληρα χρόνια ακόμα, μέχρι τις αρχές του 1923.

Το εργατικό κίνημα στην Ελλάδα είχε κάνει σημαντικά βήματα τα πρώτα χρόνια του 20ου αιώνα. Από το 1910 και μετά αρχίζουν και ιδρύονται εργατικά κέντρα στις πόλεις, όπως στην Αθήνα, τον Πειραιά και τη Θεσσαλονίκη. Η ίδρυσή τους έπαιξε σημαντικό ρόλο, τόσο για το συντονισμό των κινητοποιήσεων των επιμέρους κλάδων και την οργάνωση της αλληλεγγύης, όσο και για τη διατύπωση γενικότερων αιτημάτων που αφορούσαν το σύνολο των εργατών.²

Παρολ' αυτά, το ξεκίνημα του οργανωμένου εργατικού κινήματος είχε να αντιμετωπίσει ένα βασικό δίλημμα: με ποιό τρόπο μπορούσε να πραγματοποιήσει τα αιτήματά του; Το μεγαλύτερο τμήμα των συνδικαλιστών και των εργατών επηρεάζονταν από τις δύο μεγάλες αστικές παρατάξεις: κατά κύριο λόγο τους βενιζελικούς, αλλά και τους αντιβενιζελικούς-βασιλικούς. Θα αποτελούσε το εργατικό κίνημα την προοδευτική πλευρά του βενιζελισμού, καταθέτοντας υπομνήματα στη Βουλή και προσπαθώντας να ασκήσει πίεση για την ψήφιση τους; Ή θα ήταν ένα ταξικό κίνημα που είχε ως στόχο τη σύγκρουση με την αστική τάξη και την ανατροπή του καπιταλισμού; Η ιδεολογική και οργανωτική διαπάλη μεταξύ βενιζελικών και σοσιαλιστών μέσα στα συνδικάτα σημάδεψε την περίοδο πριν αλλά και μετά

την ίδρυση της ΓΣΕΕ το 1918.

Ο πόλεμος όμως σήμαινε ότι οι συνθήκες εργασίας δένονταν αναπόσπαστα με τις ευρύτερες συνθήκες του πολέμου. Χιλιάδες εργάτες βρίσκονταν επιστρατευμένοι για χρόνια: η υπομονή τους να γίνονται βορά στα κανόνια είχε αρχίσει να εξαντλείται. Η στάση είχε αρχίσει να γίνεται ενδημικό φαινόμενο, και η απάντηση των караβανάδων ήταν η άγρια καταστολή. Το Φλεβάρη του 1918 στασίασε το 2ο σύνταγμα πεζικού και αρνήθηκε να πάει στο μέτωπο: η απάντηση ήταν οι εκτελέσεις. Μια πηγή της εποχής αφηγείται το πως ένας στρατιώτης μετά από μια επιθεώρηση το Σεπτέμβρη του 1918 ερωτώμενος αν είχε δει τους επιθεωρητές απάντησε: «*αυτούς τους είδα, μόνο εκείνον τον κερατά τον Βενιζέλο δεν έχω δει*». Η τιμωρία του ήταν η εκτέλεση.³ Ταυτόχρονα, δεκάδες χιλιάδες είχαν λιποταχτήσει και κρύβονταν στα βουνά.

Τι στάση έπρεπε να κρατήσει το κίνημα απέναντι στον πόλεμο; Έπρεπε να στηρίξει τη συμμετοχή της Ελλάδας στον Α' Παγκόσμιο; Έπρεπε να στηρίξει τη Μικρασιατική εκστρατεία που ξεκίνησε το 1919 για «την απελευθέρωση των αλύτρωτων πατρίδων»; Ήταν θεμιτό να κάνουν απεργίες οι εργάτες στη διάρκεια του πολέμου, ή έπρεπε να κάνουν υπομονή για χάρη της εθνικής ενότητας;

Όπως και στην υπόλοιπη Ευρώπη, ένα σημαντικό μέρος των ρεφορμιστών σοσιαλιστών επέλεξε να στοιχηθεί με την ντόπια αστική τάξη και να υποστηρίξει την πολεμική προσπάθεια. Ομάδες όπως το Σοσιαλιστικό Κόμμα του Γιαννιού είχαν επιλέξει τη συνεργασία με τον Βενιζέλο και τη στήριξη «των δίκαιων εθνικών αιτημάτων», ελπίζοντας πως με αυτό τον τρόπο θα κατάφεραν να αποσπάσουν κάποιες παραχωρήσεις.

Η επίδραση της Ρωσικής επανάστασης

Για όλα αυτά τα επίμαχα διλήμματα του ελληνικού κινήματος η Ρωσική επανάσταση αποτέλεσε φάρο και πηγή έμπνευσης. Η συζήτηση για το πως μπορούσε να δημιουργηθεί μια σοσιαλιστική κοινωνία είχε κρατήσει στην αριστερά έναν αιώνα. Τώρα, για πρώτη φορά στην παγκόσμια ιστορία η Ρωσική επανάσταση έδειχνε το δρόμο στην πράξη. Το σύνθημα των μπολσεβίκων «όλη η εξουσία στα σοβιέτ» έδειχνε το πως μπορούσε η εργατική τάξη να πάρει τον έλεγχο της κοινωνίας. Τα σοβιέτ των εργατών ταυτόχρονα έπαιρναν ριζικά μέτρα για να τσακίσουν κάθε μορφή καταπίεσης: μοίραζαν τη γη των τσιφλικιάδων στους αγρότες, αναγνώριζαν το δικαίωμα στην ανεξαρτησία κάθε καταπιεσμένης εθνότητας. Αλλά ίσως

το πιο σεισμικό μέτρο της Ρωσικής επανάστασης ήταν το άμεσο σταμάτημα του πολέμου και το κάλεσμα συναδέλφωσης στους εργάτες των άλλων κρατών σε έναν κοινό αγώνα για την ανατροπή του καπιταλισμού.

Ταυτόχρονα οι μπολσεβίκοι διαμόρφωναν μια στρατηγική για το πως οι επαναστάτες μπορούσαν να κερδίσουν τους εργάτες στην πάλη για την ανατροπή του καπιταλισμού. Η

Ο Παντελής Πουλιόπουλος (καθιστός) μαζί με συντρόφους του το 1925

Το ιδρυτικό συνέδριο του ΣΕΚΕ.

προδοσία των κομμάτων της Β' Διεθνούς στη διάρκεια του πολέμου σήμαινε ότι οι επαναστάτες ήταν αναγκαίο να διαχωριστούν από τους ρεφορμιστές και να χτίσουν επαναστατικά κόμματα. Ταυτόχρονα όμως χρειαζόταν να κερδίσουν με τη μεριά τους τις μάζες των εργατών που επηρεάζονταν ακόμα από τη σοσιαλδημοκρατία και τα κομμάτια που έμπαιναν για πρώτη φορά στην πολιτική δράση με μπερδεμένες ιδέες ως αποτέλεσμα του πολέμου και της επανάστασης. Μέσα στη φωτιά της επαναστατικής περιόδου 1917-23 οι μπολσεβίκοι θα επεξεργαστούν τις εμπειρίες τους δημιουργώντας την Τρίτη Διεθνή των επαναστατικών κομμάτων και μορφοποιώντας τη στρατηγική του ενιαίου μετώπου.

Η τεράστια επίδραση της ρωσικής επανάστασης πάνω στο ελληνικό κίνημα μπορεί να αποτυπωθεί εύγλωττα μέσα από δύο παραδείγματα. Για πολλά χρόνια μετά το 1917 οι ανθυπασιπιστές στον ελληνικό στρατό έφεραν το παρατσούκλι «κρίλενκοι». Ο λόγος ήταν ότι οι μπολσεβίκοι είχαν καθαιρέσει τον αρχιστράτηγο Ντουχόνιν και στη θέση του είχαν βάλει έναν απλό μπολσεβίκο ανθυπασιπιστή, τον Νικολάι Κριλένκο. Όταν ο Λένιν έλεγε ότι σοσιαλισμός είναι κάθε μαγειρίτσα να κυβερνάει τα σοβιέτ,

αυτό δεν ήταν θεωρία: οι ευγενείς καραβανάδες έδιναν τη θέση τους σε απλούς στρατιώτες. Η εντύπωση που έκανε το περιστατικό στους έλληνες φαντάρους ήταν τεράστια.⁴

Το δεύτερο παράδειγμα είναι το τραγούδι που τραγουδούσαν οι καπνεργάτες στις πόλεις της Μακεδονίας στη διάρκεια του πολέμου:

*Ζήτω ο Λένιν κι η Ρωσία
και ο Τσιτσερνί μαζί,
που μας φέρνουν την ειρήνη
για να σκάσουν οι αστοί.⁵*

Δύσκολα θα έβρισκε κανείς τραγούδι που αποτύπωνε καλύτερα τον πόθο των Ελλήνων εργατών για ειρήνη, την κατανόηση του ποιος κέρδιζε από τον πόλεμο, και την αναγνώριση ότι η Ρωσική επανάσταση είχε δείξει ποιος είχε τη δύναμη να τον σταματήσει.

Η ίδρυση της ΓΣΕΕ και του ΣΕΚΕ

ΓΣΕΕ και ΣΕΚΕ δημιουργήθηκαν ταυτόχρονα το Νοέμβριο του 1918. Είναι σημαντικό ότι τα πρώτα τους συνέδρια έγιναν δυνατά σε συνθήκες στρατιωτικού νόμου με την εν μέρει υποστήριξη του Βενιζέλου, που υπολόγιζε ότι τον έλεγχο θα έπαιρναν φίλιες δυνάμεις που θα υποστήριζαν τις πολεμοκάπηλες βλέψεις του. Είχε κάνει ένα τραγικό λάθος, καθώς δεν είχε υπολογίσει την επίδραση των επαναστατικών

κινήματων της περιόδου. Δεν ήταν μόνο η Ρωσική επανάσταση: το συνέδριο του ΣΕΚΕ διέκοψε νωρίς τις εργασίες της πρώτης μέρας για να τιμήσει τη Γερμανική επανάσταση, που μόλις είχε ξεσπάσει. Στο συνέδριο της ΓΣΕΕ, παρά το μεγάλο αριθμό βενιζελικών και βασιλικών αντιπροσώπων, η προπαγάνδα των σοσιαλιστών καταφέρνει να κερδίσει τη μάχη ότι η ΓΣΕΕ θα βασίζεται «επί της αρχής της πάλης των τάξεων» και θα βρίσκεται «πέραν πάσης αστικής επιρροής». Σε 180 ψηφίσαντες, μόνο 21 ψήφισαν κατά. Το συνέδριο αποφάσισε επίσης τον εορτασμό της εργατικής Πρωτομαγιάς την 1η Μάη, σε ένδειξη διεθνιστικής αλληλεγγύης.

Λίγες μέρες μετά, το συνέδριο του ΣΕΚΕ έπαιρνε εξίσου κομβικές αποφάσεις. Το πρόγραμμα του κόμματος εξέφραζε ανοιχτά τον επαναστατικό του χαρακτήρα, διακηρύσσοντας ότι παλεύει «διά την ανατροπή της διεθνούς κεφαλαιοκρατίας και τον θρίαμβο του διεθνούς σοσιαλισμού» και ότι «δεν δύναται ποτέ να συμμετάσχει ή να ενισχύση οποιαδήποτε κυβέρνηση της αστικής τάξεως». Εξίσου καθαρή ήταν η μπολσεβίκικη επίδραση στο πως αντιλαμβάνονταν το ΣΕΚΕ τη στάση του απέναντι στον πόλεμο, όπως έγραφαν οι προκηρύξεις που κυκλοφορούσαν τα μέλη του στο μέτωπο: «Πρέπει να το νιώσουμε καλά. Ενόσω δεν ανοίγουμε τα μάτια μας για να ιδούμε το βάραθρο όπου μας οδηγεί το σημερινό κοινωνικό σύστημα, ο πόλεμος ακατάπαυστα θα στέλνει στις λαϊκές μάζες το θάνατο και τη δυστυχία για να γεμίσει με το αίμα και τον ιδρώτα τις κάσες των πλουσίων».⁶

Οι μεγάλες απεργίες

Η δημιουργία μιας επαναστατικής αριστεράς στη ΓΣΕΕ και το ΣΕΚΕ έμελλε να παίξει καθοριστικό ρόλο στις μεγάλες απεργίες που θα ξεσπάσουν τα επόμενα χρόνια σε συνθήκες πολέμου. Τον Ιούνιο του 1919 ξεσπάει η απεργία των τραπεζοϋπαλλήλων. Η απεργία ξεκινάει στην

Τράπεζα Αθηνών με αιτήματα τη μονιμότητα, την ενίσχυση του ταμείου συντάξεων και τη συμμετοχή των εργαζομένων στα κέρδη της τράπεζας. Γρήγορα όμως βρίσκει τη συμπαράσταση και των εργαζομένων στις υπόλοιπες τράπεζες και γενικεύεται. Είναι ενδεικτικό ότι οι τραπεζοϋπάλληλοι της εποχής δεν αντιλαμβάνονταν τους εαυτούς τους ως εργάτες, αλλά ως προνομιούχους μικροαστούς. Η κίνηση όμως της απεργίας, και η σωστή απόφαση της ΓΣΕΕ να δείξει έμπρακτα συμπαράσταση, συγκεντρώνοντας χρήματα ή μποϊκοτάροντας τα εμπορεύματα που συγκεντρώνονταν μέσω της Τράπεζας Αθηνών, οδήγησε τους τραπεζοϋπάλληλους να επιδιώκουν τη σύνδεση με τη ΓΣΕΕ.

Τον Ιούλιο η διοίκηση της ΓΣΕΕ, που έχει περιοριστεί σε πέντε σοσιαλιστές μετά την αποχώρηση των βενιζελικών, υποβάλλει υπόμνημα με μια σειρά από αιτήματα. Η απάντηση της κυβέρνησης είναι η σύλληψη και εξορία των συνδικαλιστών στη Φολέγανδρο. Οι αστικές εφημερίδες εξοργίζονταν για τη δημοφιλία των σοσιαλιστών συνδικαλιστών, και δεν παρέλειπαν να χύνουν το ρατσιστικό τους δηλητήριο. Αναφερόμενες στον ένα από τους πέντε, τον Εβραίο σοσιαλιστή Αβραάμ Μπεναρόγια, μέλος του ΣΕΚΕ και της Φεντερασιόν στη Θεσσαλονίκη, θεωρούσαν ασυγχώρητη γκάφα ότι «Έλληνες εργάται έφθασαν εις το κατήντημα να αναγνωρίσουν Ιουδαίους αρχηγούς». Η απάντηση του εργατικού κινήματος στην καταστολή είναι η πρώτη γενική πολιτική απεργία στην ελληνική ιστορία. Για δύο μέρες δεκάδες χιλιάδες απεργούν, με αιτήματα για αυξήσεις ενάντια στην ακρίβεια και την απελευθέρωση των ηγετών τους. Οι τυπογράφοι κλείνουν τις εφημερίδες, οι εργαζόμενοι στον ηλεκτρισμό και τα μέσα μεταφοράς παγώνουν τα πάντα, τα γκαρσόνια αρνούνται να σερβίρουν.⁷

Παρά το συμβιβασμό με τον οποίο θα κλείσει η γενική απεργία, η αυτοπεποίθηση των εργατών πα-

ραμένει σε υψηλά επίπεδα και εκδηλώνεται με νέες κινητοποιήσεις. Δεν ήταν μόνο το «ρετιρέ» των τραπεζοϋπάλληλων που κατέβαινε σε απεργία για να βελτιώσει τη ζωή του: το Σεπτέμβριο του 1919 ξεσπάει η μεγάλη απεργία των ηθοποιών, που θα διαρκέσει δύο βδομάδες διεκδικώντας την αναγνώριση του σωματείου και την υποχρεωτική καταβολή μέρους των εισιτηρίων στο Σωματείο και το ταμείο συντάξεων. Στις αρχές του 1920 είναι η σειρά της χειρωνακτικής εργατικής τάξης, με τους μηχανουργούς να απεργούν και να επιστρέφουν στη δουλειά, αφού πρώτα κέρδισαν το 9ωρο, αυξήσεις και αναγνώριση του σωματείου.⁸

Το 1919-1920 θα απεργήσουν σε δύο γύρους οι καπνεργάτες της βόρειας Ελλάδας. Οι ομάδες του ΣΕΚΕ θα καταβάλλουν τεράστια προσπάθεια να κερδίσουν τους καπνεργάτες με το μέρος τους και να πάρουν τον έλεγχο του σωματείου, και θα το πετύχουν κερδίζοντας τις εκλογές με τεράστια πλειοψηφία. Μια πηγή της εποχής περιγράφει γλαφυρά: «Ήτο η ειδυλλιακή εποχή του ρομαντικού Κομμουνισμού. Όχι μόνο η κόκκινη σημαία και τα σφυροδρέπανα, αλλά και τα κόκκινα μαντηλάκια εσθλίζαν τις τσέπες όλων των εργατών, και ιδίως των καπνεργατών με τα κυριακάτικα των ρούχα, και οι κόκκινες γραβάτες ήσαν της μόδας, χιλιάδες δε καπνεργατριών και άλλων εργατριών ήσαν, τας Κυριακάς ιδίως, ντυμένες στα κόκκινα σαν παπαρούνες».⁹ Βασικά αιτήματα των καπνεργατών ήταν το 7ωρο και η απαγόρευση εξαγωγής ανεπεξέργαστων καπνών. Η πρώτη απεργία το Δεκέμβριο του 1919 θα στεφθεί από απόλυτη επιτυχία, ενώ στο δεύτερο γύρο τον Απρίλη του 1920 οι καπνυπόλοις του βορρά θα μετατραπούν σε πεδίο μάχης μεταξύ του κράτους και των καπνεργατών.

Το 1921 θα σηματοδοτεί από τρεις μεγάλες συγκρούσεις. Στα μέσα Φλεβάρη ένα συλλαλητήριο στο Βόλο κατά της ακρίβειας του ψωμιού

θα οδηγηθεί σε σύγκρουση μεταξύ διαδηλωτών και στρατού, με κατάληξη 300 εργάτες στη φυλακή. Στις 21 Φλεβάρη θα ξεκινήσει η απεργία των σιδηροδρομικών που θα διαρκέσει έντεκα μέρες. Παρότι το συνδικάτο ελεγχόταν από μετριοπαθείς συνδικαλιστές που ήταν αντίθετοι στο ΣΕΚΕ, οι σοσιαλιστές έπαιξαν κομβικό ρόλο στο ξεκίνημα και στη ριζοσπαστικοποίηση της απεργίας. Η επιτυχία της απεργίας ήταν καθολική και η σημασία της τεράστια, σε εποχή πολέμου και μάλιστα χωρίς άλλα μαζικά μεταφορικά μέσα. Είναι χαρακτηριστικό ότι τις μέρες της απεργίας είχε αποβιβαστεί στην Καλαμάτα ο πατριάρχης Αντιοχείας για να ευλογήσει τον βασιλικό γάμο, και παρά τις κυβερνητικές εκκλήσεις οι απεργοί αρνήθηκαν να επιτρέψουν τη μεταφορά του στην Αθήνα. Η απάντηση της κυβέρνησης στη μαχητικότητα της απεργίας ήταν η επιστράτευση, δηλαδή η αποστολή των απεργών σιδηροδρομικών στο μέτωπο. Το Δημοτικό Θέατρο Πειραιά, όπου συνεδρίαζαν 2-3.000 απεργοί, κυκλώθηκε από στρατεύματα, που απομάκρυναν μικρές ομάδες και τις πήγαιναν στο φρουραρχείο για κατάταξη.

Η τελευταία μεγάλη σύγκρουση αφορά την απεργία της Ομοσπονδίας Ηλεκτροκίνησης το Νοέμβριο του 1921. Το συνδικάτο περιλάμβανε τους εργαζόμενους στα μέσα μεταφοράς και στην ηλεκτροδότηση. Η δύναμη της εργατικής τάξης στην κίνηση έγινε αισθητή με τον πιο καθαρό τρόπο: τα φώτα της Βουλής έσβησαν την ώρα που μιλούσε ο πρωθυπουργός Γούναρης. Η κρατική καταστολή ήταν αμείλικτη. Πενήντα απεργοί, μαζί τους η ηγεσία του σωματείου, καταδικάστηκαν από το στρατοδικείο σε ποινές φυλάκισης από δέκα έως είκοσι χρόνια.¹⁰

Το αντιπολεμικό κίνημα

Τα παραπάνω δείχνουν πόσο στενά συνδεδεμένες ήταν οι συνθήκες που αντιμετώπιζαν οι εργάτες, όπως τα χαμηλά μεροκάματα και η ακρίβεια, με τον πόλεμο και την κρατική

Οι σιδηροδρομικοί έδωσαν πολλές μάχες εκείνα τα χρόνια.

καταστολή που ήταν απαραίτητη για τη διεξαγωγή του πολέμου. Μπορεί τα σχολικά βιβλία να μιλάνε για ηρωϊκές εκστρατείες για την απελευθέρωση των σκλαβωμένων αδερφών, αλλά η πραγματικότητα ήταν τελείως διαφορετική. Η επέκταση του μετώπου μέχρι τον Σαγγάριο πήγαινε χέρι-χέρι με το κάψιμο χωριών, τις εκτελέσεις και τα αντίποινα απέναντι στους εχθρικούς πληθυσμούς. Σήμαινε χιλιάδες νεκρούς στρατιώτες και τη βάρβαρη τιμωρία όσων φαντάρων αντιδρούσαν και επιθυμούσαν να γυρίσουν στα σπίτια τους, αλλά και περίπου 90.000 λιποτάκτες στα βουνά. Όταν η κυβέρνηση τσάκισε την απεργία των σιδηροδρομικών στέλνοντας τους στο μέτωπο έκανε ανάγλυφο για ποιών τα συμφέροντα γινόταν ο πόλεμος.¹¹

Από την ίδρυσή του το ΣΕΚΕ μοπλιάστηκε από τη διεθνιστική παράδοση του Λένιν και του Λήμπκνεχτ και πήρε ξεκάθαρη στάση, τόσο απέναντι στον πόλεμο, όσο και στην ελληνική άρχουσα τάξη. Η ανακοίνωση του ΣΕΚΕ με αφορμή την υπογραφή της συνθήκης των Σε-

βρών το 1920, που επικύρωνε τα επεκτατικά σχέδια του Βενιζέλου, είναι μνημείο αναφοράς για την ελληνική αριστερά: «*Η ειρήνη την οποίαν πανηγυρίζουν είναι εκείνη που καθιερώνει την ιδιικήν μας δυστυχία και την ιδικήν των κυριαρχίαν. Είναι ειρήνη μεταξύ των αστικών τάξεων των κυρίων μας, εναντίον των εργαζομένων τάξεων των δούλων. Η πατρίς, της οποίας ιδιοποιούνται το όνομα, η πατρίς των, για την οποίαν μας έστειλαν να πολεμήσουμε, δεν είναι παρά η γεωγραφική εκείνη έκταση επί της οποίας απλώνεται η εκμετάλλευσις των. Το μέγαλωμα της, δια το οποίον πανηγυρίζουν, είναι η επέκτασις των ορίων της εκμεταλλεύσεως των και της προσοδοφόρου τοποθετήσεως των κεφαλαίων των...* Η ώρα του πολέμου έφτασε. Ο εχθρός ευρίσκεται εντός των συνόρων και όχι πέραν αυτών!»¹²

Αυτή η αντιπολεμική και διεθνιστική στάση δεν έμεινε στο επίπεδο των γενικών διακηρύξεων. Τα μέλη του ΣΕΚΕ μέσα στο στρατό έδωσαν μια τεράστια μάχη σε δύσκολες συνθήκες ενάντια στην πολεμοκάπηλη εκστρατεία της άρχουσας τάξης. Μια ολόκληρη φουρνιά επαναστα-

τών, όπως ο Παντελής Πουλιόπουλος και ο Γιώργος Νίκολης, χτίστηκε μέσα από την αντιπολεμική δουλειά στο μέτωπο. Οι φαντάροι οργάνωναν αντιπολεμικές ομάδες, έγραφαν χειρόγραφες εφημερίδες για αντιπολεμική προπαγάνδα, και διακινούσαν κομμουνιστικό υλικό. Η εφημερίδα Κόκκινος Φρουρός έβγαине κρυφά στη Σμύρνη μέσα από τη συνεργασία κομμουνιστών φαντάρων, όπως ο Πουλιόπουλος και ο Μοναστηριώτης, του Σοσιαλιστικού Ομίλου των Ελλήνων της Σμύρνης, και του Σοσιαλιστικού Όμιλου των Τούρκων με επικεφαλής των Αλή.

Μια σύγχρονη πηγή περιγράφει: «οι 300 σιδηροδρομικοί εις το μέτωπον, όχι μόνο έγιναν άριστοι σύνδεσμοι μεταξύ των ομάδων των κομμουνιστών εις το μέτωπον, όχι μόνο μετέφερον παντού προπαγανδιστικόν υλικόν, εφημερίδας, «μπροσούρες», αλλά και λιποτάκτας εβοήθουν πολλούς, και ταξίδια κομμουνιστικών στελεχών μεταξύ των μονάδων ή και της Σμύρνης, κρύπτοντες αυτά μέσα εις τα βαγόνια ή υπό στολάς σιδηροδρομικών υπαλλήλων, δια να εκφεύγουν τον έλεγχον των κατά τόπους φρουραρχείων.

Έφθασε το πράγμα εις το σημείον, ώστε η Στρατιά Μικράς Ασίας να έχη εις τα χαρτιά της 60 χιλ. λιποτάκτας! Οι πλείστοι εξ αυτών είχαν σταλή ήδη εις την Ελλάδα με τα επίτακτα πλοία, όπου υπήρχον ναύται κομμουνισταί. Αλλά μεγάλας υπηρεσίας προσέφερεν εις τον Κομμουνισμόν ιδίως δια τη μεταφοράν του «Ριζοσπάστη», της «Κομμουνιστικής Επιθεωρήσεως» και των «μπροσσυρών» το νοσοκομειακόν πλοίον «Έλση» μέσα εις το οποίον υπηρέτουν εις ιατρος κομμουνιστής και μερικά νοσοκόμα κομμουνίστριαι. Τα στρώματα των κρεβατιών πάντοτε κάπνιζον». ¹³

Η κατάρρευση του μετώπου τον Αύγουστο του 1922 πήρε τη μορφή μαζικής αποχώρησης των φαντάρων, που αηδιασμένοι από τον πόλεμο τα μάζευαν και επέστρεφαν στα σπίτια τους. Ένα χαρακτηριστικό περιστατικό συνέβη το Σεπτέμβριο του 1922, όταν χιλιάδες στρατιώτες που αποχωρώντας από το μέτωπο είχαν ξεμπαρκάει στη Ραιδεστό, στην Ανατολική Θράκη, εξεγέρθηκαν, σήκωσαν κόκκινες σημαίες και απαίτησαν την άδεια απόλυσης για να γυρίσουν σπίτια τους. Στην πορεία της επιστροφής, οι φαντάροι, φωνάζοντας συνθήματα όπως «Στα σπίτια μας» και «Ζήτω τα σοβιέτ» παρέσυραν μαζί τους ό,τι λόχο έβρισκαν, μέχρι που έφτασαν στη Θεσσαλονίκη και ανάγκασαν τους караβανάδες να ανακοινώσουν ότι το αίτημά τους γινόταν δεκτό. ¹⁴

Η γενική απεργία του 1923

Η Μικρασιατική καταστροφή ήταν μια πανωλεθρία για την ελληνική άρχουσα τάξη. Ο στρατός ήταν διαλυμένος, οι εκατοντάδες χιλιάδες πρόσφυγες αποτελούσαν εύφλεκτο υλικό που μπορούσε να εκραγεί ανά πάσα στιγμή, η οικονομική κρίση σοβούσε. Η απάντηση ήταν ότι μόνο με μια βάρβαρη αντεπίθεση θα μπορούσαν να σταθεροποιήσουν την κατάσταση και να ξαναποκτήσουν τον έλεγχο. Ο στρατός ξαναστήθηκε στα πόδια του δια πυρός

Ο Τρότσκι μαζί με αντιπροσώπους στο 5ο συνέδριο της Κομιντέρν. Στην άκρη δεξιά ο Σεραφείμ Μάξιμος.

και σιδήρου, και τα αφεντικά αποφάσισαν ότι τα σπασμένα θα τα πλήρωναν οι εργάτες, απαιτώντας μείωση των μισθών κατά 25-30% και απολύσεις χωρίς αποζημίωση.

Η επίθεση της άρχουσας τάξης δεν πέρασε αμαχητί. Οι επαναστάτες που είχαν χιστεί μέσα στη φωτιά του μετώπου ανέλαβαν την ηγεσία του ΣΕΚΕ, που είχε πια μετονομαστεί σε ΚΚΕ, και ξεκίνησαν να εφαρμόζουν την πολιτική του ενιαίου μετώπου που είχε χαράξει η Τρίτη Διεθνής. Στο εργατικό κίνημα αυτό πήρε τη μορφή της δημιουργίας επιτροπών άμυνας, που συνένωναν συνδικάτα που ελέγχονταν από τους επαναστάτες με άλλα που ελέγχονταν από ρεφορμιστές ή βενιζελικούς, στον κοινό αγώνα για την υπέρσπιση των μισθών και των θέσεων εργασίας από την επίθεση των αφεντικών. Μια άλλη πολύ σημαντική πρωτοβουλία ήταν το κίνημα των Παλαιών Πολεμιστών, που διεκδικούσε γη, εργασία και συντάξεις για τους φαντάρους. Ενδεικτικό της επιρροής του ΚΚΕ ήταν η εκλογή του Πουλιόπουλου ως γραμματέα των Παλαιών Πολεμιστών. Η σύγκρουση θα ξεσπάσει τελικά τον Αύγουστο του 1923, ξεκινώντας από τους εργάτες επισιτισμού και με κορύφωση την κήρυξη γενικής απεργίας στις 20 Αυγούστου. Η απεργία θα συντριβεί στο αίμα στις 22, με το στρατό να ανοίγει πυρ κατά των απεργών στο Πασαλιμάνι, δολοφονώντας 11 εργάτες.

Η ήττα της απεργίας του 1923 δεν ήταν αναπόφευκτη. Σε συνδυασμό

όμως με την οριστική ήττα της Γερμανικής επανάστασης και της εξέγερσης στη Βουλγαρία, σηματοδότησε το κλείσιμο της επαναστατικής περιόδου που είχε ανοίξει με τη Ρωσική επανάσταση του 1917. Ο κύκλος θα ξανάνοιγε σύντομα μετά το κραχ του 1929 με ευκαιρίες όπως η Ισπανική επανάσταση του 1936. Μέχρι τότε όμως, η σταλινική αντεπανάσταση στη Ρωσία είχε κόψει το κόκκινο νήμα της επαναστατικής παράδοσης των μπολσεβίκων και είχε μετατρέψει τα κομμουνιστικά κόμματα σε γραφειοκρατικούς μηχανισμούς που δεν στόχευαν πια στην ανατροπή του καπιταλισμού. Είναι ένα κόκκινο νήμα που στην εποχή πολέμου και κρίσης που ζούμε είναι απαραίτητο να ξαναπιάσουμε.

Σημειώσεις

- (1) Κ. Βλασόπουλος, «Η αντίσταση στον πόλεμο και οι επαναστάσεις, 1917-8», Σοσιαλισμός από τα κάτω, 120, 2017, στο <http://socialismfrombelow.gr/article.php?id=941>.
- (2) Θ. Καμπανιάνης, Το εργατικό συνδικαλιστικό κίνημα στην Ελλάδα, 1918-1926, Αθήνα, 2007, σσ. 19-31.
- (3) Ο. Οικονομίδης, Ο μεγάλος Οχτώβρης και η Ελλάδα, Αθήνα, 1979, σσ. 26-8.
- (4) Οικονομίδης, ο.π., σσ. 91-2.
- (5) Οικονομίδης, ο.π., σ. 38. Ο Τσιτσέριν ήταν κομισσάριος των εξωτερικών των μπολσεβίκων.
- (6) Λ. Μπόλαρης, Σ.Ε.Κ.Ε. Οι επαναστατικές ρίζες της Αριστεράς στην Ελλάδα, Αθήνα, 2008, σσ. 15-17.
- (7) Καμπανιάνης, ο.π., σσ. 56-79.
- (8) Καμπανιάνης, ο.π., σσ. 80-81.
- (9) Μπόλαρης, ο.π., σ. 31.
- (10) Μπόλαρης, ο.π., σσ. 32-41.
- (11) Κ. Βλασόπουλος, «Η συμμετοχή της Ελλάδας στον πόλεμο», Σοσιαλισμός από τα κάτω, 105, 2014, στο <http://socialismfrombelow.gr/article.php?id=146>
- (12) Μπόλαρης, ο.π., σσ. 45-6.
- (13) Μπόλαρης, ο.π., 50-2.
- (14) Οικονομίδης, ο.π., σσ. 101-2.

Κληίνει η χρονιά που γιορτάζαμε τα 150 χρόνια από "Το Κεφάλαιο" του Μαρξ και τα 100 χρόνια της Ρώσικης Επανάστασης. Η Μαρία Στύλληου εξηγεί γιατί χρειαζόμαστε "Το Κεφάλαιο" για να καταλάβουμε την πορεία της επανάστασης.

Σμόλνυ - Το επιτελείο της επανάστασης

Ο Μαρξ και η Ρώσικη Επανάσταση

Το 1867, 150 χρόνια από σήμερα, κυκλοφόρησε ο πρώτος τόμος του Κεφάλαιου του Κάρολου Μαρξ. Οι επόμενοι δυο τόμοι εκδόθηκαν μετά το θάνατό του, με την πρωτοβουλία και επίβλεψη από τον στενό του φίλο και συνεργάτη, τον Φρίντριχ Ένγκελς.

Δεν θα μπορούσαν να φανταστούν ο Μαρξ και ο Ένγκελς μεγαλύτερη απήχηση του Κεφάλαιου από την ίδια την Ρώσικη Επανάσταση, 50 χρόνια μετά την κυκλοφορία του πρώτου τόμου.

Ο Μαρξ στην εισαγωγή του στη δεύτερη έκδοση του Κεφάλαιου στη Γερμανία αναφέρει ότι ο πρώτος τόμος έχει μεταφραστεί και κυκλο-

φορεί στη Ρωσία με μεγάλη επιτυχία. «Μια πολύ καλή μετάφραση του "Das Kapital" εμφανίστηκε το 1872 στη Ρωσία. Εκδόθηκε σε τρεις χιλιάδες αντίτυπα που έχουν ήδη εξαντληθεί. Ήδη από το 1871, ο N. Sieber, καθηγητής της Πολιτικής Οικονομίας στο πανεπιστήμιο του Κίεβου, στο βιβλίο του "Η θεωρία του Ρικάρτο για την αξία και το κεφάλαιο" αναφέρεται στη δική μου θεωρία για την αξία, το χρήμα και το κεφάλαιο, σαν βασική και αναγκαία συνέχεια στη διδασκαλία για τον Σμιθ και τον Ρικάρτο».¹

Η αναφορά αυτή του Μαρξ είναι άλλη μια διάψευση για τις διαστρεβλώσεις και ανακρίβειες που κυκλοφορούν από τότε μέχρι σήμερα

για τη Ρώσικη Επανάσταση. Οι κυρίαρχες τάξεις στη Δύση προσπαθούσαν και προσπαθούν να πείσουν ότι ο Οκτώβρης του '17 ήταν ένα φαινόμενο που δεν αφορά τις "προηγμένες χώρες", περιορισμένο σε μια χώρα μισοφεουδαρχική και υπανάπτυκτη. Με παραλλαγές αυτή η θεωρία της «μοναδικότητας» και άρα του απομονωμένου φαινομένου, εμφανίζεται και σήμερα. Αναπαράγεται και από κομμάτια της αριστερής και ακαδημαϊκής διανόησης –είτε με το επιχείρημα της οικονομικής υπανάπτυξης, είτε με τη θεωρία της μικρής δύναμης της σοσιαλδημοκρατίας και των συνδικάτων στη Ρωσία, σε αντίθεση με τη Δύση.

Το συμπέρασμα που καταλήγουν είναι ότι όχι μόνο δεν μπορούσε να γίνει η επανάσταση στη Δύση, αλλά και ότι έκαναν λάθος ο Λένιν και ο Τρότσκι που πίστευαν ότι ο Οκτώβρης ήταν το πρώτο βήμα για την εξάπλωση της επανάστασης.

Άλμα

Η νίκη της επανάστασης στη Ρωσία το 1917 ήταν ένα άλμα για την εργατική τάξη και το κίνημά της παγκόσμια γιατί έδειχνε τι σημαίνει συγκεκριμένα μια κοινωνία που τον έλεγχο τον έχουν οι εργάτες, για ένα νέο τρόπο παραγωγής και οργάνωσης της κοινωνίας. Παραγωγή όχι με βάση το κέρδος αλλά τις ανάγκες. Τα σοβιέτ των εργατών και οι επιτροπές μέσα στα εργοστάσια, αναδεικνύονταν σαν κύτταρα του προγραμματισμού των αναγκών μέσα στη νέα κοινωνία. Αυτό που ο Μαρξ περιέγραψε στο πρόγραμμα της Γκότα σαν μετάβαση από το βασίλειο των αναγκών στο βασίλειο της ελευθερίας.

«Η Ρώσικη Επανάσταση έφερε στην εξουσία μια εργατική τάξη πολύ καλά οργανωμένη και πολιτικά συνειδητοποιημένη. Ποτέ μέχρι τότε η εργατική τάξη σε καμιά χώρα δεν είχε γίνει η κυρίαρχη τάξη μιας μεγάλης χώρας, που μπορούσε να πολεμήσει σκληρά και με ηρωισμό ενάντια στον ταξικό εχθρό μέσα στην ίδια του τη χώρα, και ενάντια στους εισβολείς από 16 ιμπεριαλιστικές δυνάμεις. Ποτέ μέχρι τότε δεν είχαν γίνει τόσες ριζοσπαστικές αλλαγές στην κοινωνία μέσα σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα. Ημιφεουδαρχικές σχέσεις στη γη ανατράπηκαν και όλα τα εργοστάσια, τα ορυχεία και όλοι οι κρίσιμοι τομείς και πηγές της χώρας πέρασαν στον έλεγχο της εργατικής τάξης και του κράτους της. Μια σειρά από διατάγματα, διεθνούς ιστορικής σημασίας, βγήκαν από την κυβέρνηση της επανάστασης: το διάταγμα για τη γη που πέρασε τη γη των γαιοκτημόνων στα εκατομμύρια των αγροτών, το διάταγμα για τον εργατικό έλεγχο στην παραγωγή, που πέρασε την υπευθυνότητα των επιχειρήσεων στους ερ-

γάτες, το διάταγμα της αυτοδιάθεσης που έδωσε πλήρη ελευθερία στα καταπιεσμένα έθνη της Ρωσίας, το διάταγμα που κατάργησε τους παλιούς νόμους για το διαζύγιο και την οικογένεια, αναγνωρίζονται ο πολιτικός γάμος, το διαζύγιο έβγαине άμεσα... οι νέοι νόμοι εξίσωναν τις γυναίκες με τους άντρες. Η μοιχεία και η ομοφυλοφιλία έπαψαν να είναι ποινικά αδικήματα».²

Η επανάσταση έδωσε τον έλεγχο στους εργάτες στη Ρωσία και έγινε σημείο αναφοράς μέσα σε συνθήκες παγκόσμιας κρίσης. Για τα εκατομμύρια του κόσμου που πάλευαν ενάντια στον πιο βάρβαρο πόλεμο, η ελπίδα και ο στόχος έγιναν συγκεκριμένα. Ο Λένιν και ο Τρότσκι υποστήριζαν ότι αυτό που ξεκίνησε στη Ρωσία μπορεί να προχωρήσει μόνο εάν απλωθεί η επανάσταση και σε άλλες χώρες. Δεν ήταν βολονταρισμός, ήταν η πραγματικότητα έτσι όπως εξελισσόταν εκείνη την περίοδο. Ο Λένιν στο τρίτο συνέδριο των σοβιέτ, στις 11 Γενάρη 1918, είχε πει: «Η τελική νίκη του σοσιαλισμού σε μια μόνο χώρα είναι αδύνατη. Η δύναμη των σοβιέτ των εργατών και των αγροτών στη Ρωσία είναι κομμάτι ενός μεγάλου παγκόσμιου συνόλου. Είναι πραγματικό ότι χωρίς την Γερμανική Επανάσταση κινδυνεύουμε να χά-

σουμε – αργά ή γρήγορα».³

Επαναστάσεις πραγματικά ξέσπασαν στη Γερμανία, την Αυστρία, την Ουγγαρία, δημιουργώντας επαναστατικά κύματα σε όλη την Ευρώπη. Αλλά αυτές οι επαναστάσεις ηττήθηκαν, η Ρωσία έμεινε απομονωμένη και μετά τον θάνατο του Λένιν, τον Γενάρη του 1924, άνοιξε συζήτηση με συγκρούσεις και διαφωνίες μέσα στο Μπολσεβίκικο κόμμα για το ποια θα έπρεπε να είναι η συνέχεια.

Πώς κάθηκε;

Ο Βίκτορ Σερς στο βιβλίο του «Οι αναμνήσεις ενός επαναστάτη», δίνει την εικόνα των επιθέσεων που αντιμετώπισε η επανάσταση αμέσως μετά τη νίκη της.

«Υποστηρίζουν συχνά ότι το “μικρόβιο του σταλινισμού υπήρχε στους Μπολσεβίκους από την αρχή”. Δεν έχω αντίρρηση. Αλλά οι Μπολσεβίκοι είχαν και άλλα μικρόβια – έναν τεράστιο αριθμό μικροβίων – και αυτοί που εξήσαν τον ενθουσιασμό των πρώτων χρόνων της πρώτης νικηφόρας επανάστασης δεν μπορούν να το ξεχάσουν. Το να κρίνεις έναν ζωντανό οργανισμό από τα νεκρά μικρόβια που η αυτοψία αποκαλύπτει στο σώμα – και που πιθανόν μπορεί να κουβαλούσε από τη γέννα του – δεν είναι πολύ λογικό».⁴

Ο Σερς μ' αυτό το παράδειγμα τονίζει την ανάγκη να συγκεντρωθεί κανείς στις ιστορικές συνθήκες που έσπρωξαν ώστε να μεταλλαχτεί η σοβιετική δημοκρατία σε ένα αυταρχικό καθεστώς.

Ο εμφύλιος πόλεμος και η στρατιωτική επέμβαση της Δύσης για να πνίξει την επανάσταση το 1918-20, δημιούργησαν μια καταστροφική συγκυρία για την εργατική τάξη. Εργοστάσια έκλεισαν λόγω έλλειψης πρώτων υλών και ανταλλακτικών και η βιομηχανική παραγωγή έπεσε κάθετα. Η εργατική τάξη των πόλεων μειώθηκε, και γιατί έκλειναν τα εργοστάσια, και γιατί πήγαινε στα χωριά για να εξασφαλίσει τροφή. Ο αριθμός των εργατών μειώθηκε από 3.024.000 το 1917 σε 1.234.000 το 1921-22. Αυτή η αλλαγή

1867 - Η πρώτη έκδοση του πρώτου τόμου του Κεφαλαίου

Συνέλευση εργατών και εργατριών στο Πουτίλωφ.

ήταν δραματική στην Πετρούπολη. Μέσα σε μερικούς μήνες, από 400.000 τον Οκτώβρη, έπεσε στις 70.000 τον επόμενο Απρίλη.⁵

Τα εργοστάσια έχασαν τα πιο δραστήρια και ριζοσπαστικά στοιχεία τους. Οι νέοι εργάτες και οι Μπολσεβίκοι πήγαν φαντάροι στο μέτωπο για να πολεμήσουν τους εισβολείς. Οι Μπολσεβίκοι νίκησαν σ' αυτόν τον πόλεμο, όμως στο τέλος του είχαν να αντιμετωπίσουν μια κατεστραμμένη οικονομία και την εχθρική στάση των αγροτών απέναντί τους.

Το 1921 βρέθηκαν αντιμέτωποι με απεργίες, με αγροτικές κινητοποιήσεις και με την εξέγερση των ναυτών στην Κροστάνδη. Την κρίσιμη στιγμή της κατάστασης ήρθε να αναγνωρίσει και να την αλλάξει το 10ο συνέδριο του Μπολσεβίκικου κόμματος. Αποφάσισαν να προχωρήσουν στη Νέα Οικονομική Πολιτική (ΝΕΠ), για να ξανακερδίσουν τους αγρότες, να εξασφαλίσουν την τροφοδοσία των πόλεων, αλλά και την προοπτική να ανοίξουν ξανά τα εργοστάσια και να ξαναβρούν οι εργάτες δουλειά. Για τον Λένιν, αυτά τα μέτρα ήταν προσωρινά, η ελπίδα ήταν οι εξελίξεις σε μια επαναστατημένη Ευρώπη και ιδιαίτερα στη

Γερμανία.

Η ήττα της Γερμανικής επανάστασης το 1923 και ο θάνατος του Λένιν τον Γενάρη του 1924 δίχασαν την ηγεσία των Μπολσεβίκων. Διαμορφώθηκαν δυο διαφορετικές απόψεις που έκφραζαν δυο διαφορετικούς δρόμους για την ίδια την επανάσταση στη Ρωσία.

Ο Μπουχάριν εκπροσωπώντας τη δεξιά τάση διαμόρφωσε τη θεωρία του «Σοσιαλισμού σε μια μόνο χώρα», υποστηρίζοντας ότι η ΝΕΠ (Νέα Οικονομική Πολιτική) θα πρέπει να είναι η μόνιμη στρατηγική μέσα στη Ρωσία για να κτιστεί ο σοσιαλισμός. Εκβιομηχάνιση «με βήμα σαλιγκαριού», με τους αγρότες στο κέντρο της νέας ανάπτυξης. «Πλουτίστε» ήταν η προτροπή του Μπουχάριν στους αγρότες.

Ο Τρότσκι και η Αριστερή Αντιπολίτευση συγκροτείται με αυτή την επιλογή και υποστηρίζει ότι το εργατικό κράτος πρέπει να προχωρήσει στην ενίσχυση και ανάπτυξη της βιομηχανίας. Μια τέτοια ανάπτυξη θα δώσει δυνατότητα να ξαναδυναμώσει η εργατική τάξη, αριθμητικά και πολιτικά. Να ξαναστηθούν τα σοβιέτ και να λειτουργήσει ξανά η εργατική δημοκρατία. Ο Πρεομπράζενσκι στο βιβλίο του «Η Νέα

Οικονομία»⁶ υποστήριζε ότι αυτό όλο το πρόγραμμα μπορούσε να γίνει με την μετακίνηση πόρων από τον ιδιωτικό τομέα στον κρατικό μέσα από τη φορολογία και την επιβάρυνση της αγροτικής οικονομίας σε όφελος της βιομηχανίας. Ο Τρότσκι και οι σύντροφοι του υποστήριζαν ότι η στρατηγική του «σοσιαλισμού σε μια μόνο χώρα» θα σήμαινε το τέλος της Τρίτης Διεθνούς και των επαναστάσεων στον υπόλοιπο πλανήτη.

Ο Στάλιν, που είχε γίνει γραμματέας του κόμματος, στηριζόταν στην γραφειοκρατία που ήδη είχε μεγαλώσει μέσα σ' αυτές τις συνθήκες. Η θεωρία του «σοσιαλισμού σε μια μόνο χώρα» ήταν βασική στο να δυναμώσει αυτή η γραφειοκρατία και να καθορίσει τις εξελίξεις. Από εκεί αντλούσε δύναμη ο Στάλιν για να τσακίσει και την αριστερή και τη δεξιά πτέρυγα του κόμματος.

Η σταλινική τρομοκρατία στη δεκαετία του 1930 βάφτισε πράκτορες και εξόντωσε και τον Πρεομπράζενσκι και τον Μπουχάριν, και τον Ζηνόβιεφ και τον Ράντεκ πριν φτάσει να δολοφονήσει τον Τρότσκι το 1940. Και βέβαια σήμανε το ξεκίνημα της αντεπανάστασης όπου καταστράφηκε ό,τι είχε επιβιώσει από τον Οκτώβρη του '17: στα εργοστάσια ο εργατικός έλεγχος έδωσε τη θέση του σε διευθυντές τύπου Καγκάνοβιτς που απαιτούσαν από τους εργάτες να τρέμουν μπροστά τους, οι εθνότητες ξαναγνώρισαν τη μεγαλορώσικη καταπίεση, ο θεσμός της οικογένειας ξαναγύρισε στο βάθος του. Εργατική εξουσία με τους εργάτες κάτω από το βούρδουλα δεν μπορεί να υπάρχει.

Οι διαμάχες της δεκαετίας του 1920 συχνά αντιμετωπίζονται με αφηρημένο και ιδεαλιστικό τρόπο, αγνοώντας τις συνθήκες μέσα στις οποίες ξετυλίχτηκαν. Τέτοια λάθη κάνουν οι απόψεις που ψάχνουν τον σταλινισμό στο DNA των Μπολσεβίκων. Είναι απαραίτητο να θυμηθούμε τον Μαρξ που έγραψε ότι οι άνθρωποι κάνουν την ιστορία, αλλά όχι μέσα σε συνθήκες της επιλογής

τους. Ο Λένιν αντιμετώπιζε την ΝΕΠ σαν ένα αναγκαίο συμβιβασμό για ένα διάστημα και δεν παρέλειπε να υπενθυμίζει τις γραφειοκρατικές παραμορφώσεις που εκείνη η κατάσταση επέφερε πάνω στην εργατική εξουσία. Η αντίληψη μιας μόνιμης ΝΕΠ σαν αργή αλλά σταθερή οικοδόμηση του σοσιαλισμού σε μια μόνο χώρα μετέτρεπε έναν προσωρινό συμβιβασμό σε γενική στρατηγική. Έσπασε τα μούτρα της στα τέλη της δεκαετίας εκείνης, όταν η κρίση του καπιταλισμού διεθνώς χτύπησε τις αγροτικές εξαγωγές της ΕΣΣΔ και έφερε την οικονομική κρίση μέσα στη Ρωσία.

Η οικονομική αποτυχία της ΝΕΠ είχε αρνητικές πολιτικές συνέπειες. Η γραφειοκρατία είχε ενισχυθεί, ενώ το ίδιο δεν ίσχυε για την εργατική τάξη. Στην πολιτική κρίση που άνοιξε δέκα χρόνια μετά τη νίκη του 1917, ο Στάλιν ως επικεφαλής της γραφειοκρατίας είχε τη δύναμη όχι μόνο να εγκαταλείψει τους δεξιούς πρώην συμμάχους του της ΝΕΠ αλλά και να τσακίσει την εργατική Αριστερή Αντιπολίτευση. Ήταν η αρχή της αντεπανάστασης και χρειάζεται να στηριχτούμε ξανά στον Μαρξ για να δούμε τον χαρακτήρα του καθεστώτος που αναδύθηκε.

Η μαρξιστική ανάλυση

Το 1947, τριάντα χρόνια μετά τον Οκτώβρη, ο Τόνυ Κλιφ κυκλοφόρησε για πρώτη φορά τη μελέτη του «Σταλινική Ρωσία- μια μαρξιστική ανάλυση» που αργότερα εκδόθηκε σαν βιβλίο με τίτλο «Ο κρατικός καπιταλισμός στη Ρωσία». Ο Κλιφ υποστήριζε ότι το καθεστώς στη Ρωσία ήταν κρατικός καπιταλισμός και όχι μια άλλη κοινωνία, χειρότερη (όπως έλεγαν οι δυτικοί προπαγανδιστές του Ψυχρού Πολέμου) ή καλύτερη (όπως έλεγαν οι απολογητές του Στάλιν) από τον καπιταλισμό. Η σταλινική αντεπανάσταση είχε οργανωθεί στα πρότυπα του καπιταλισμού της Δύσης. Ο Κλιφ, 80 χρόνια από την κυκλοφορία του πρώτου τόμου του Κεφάλαιου του Μαρξ, ξεκαθάρισε ότι η θεωρία της αξίας

που αναλύει ο Μαρξ στο Κεφάλαιο δεν ίσχυε μόνο στη Δύση αλλά και στην Ανατολή.

«Σύμφωνα με τους Μαρξ και Ένγκελς, ο θεμελιακός νόμος του καπιταλισμού, σε διάκριση με όλα τα άλλα κοινωνικά συστήματα, ο νόμος από τον οποίον απορρέουν όλοι οι άλλοι νόμοι του καπιταλιστικού συστήματος, είναι η θεωρία της αξίας. 'Στη μορφή της αξίας των προϊόντων ενυπάρχει ήδη σε εμβρυακή μορφή ολόκληρη η καπιταλιστική μορφή παραγωγής, η αντίθεση καπιταλιστών και μισθωτών εργατών, η βιομηχανική εφεδρική στρατιά και οι κρίσεις' (Ένγκελς, Αντι Ντίρινγκ). Ο νόμος της αξίας είναι λοιπόν ο νόμος της μαρξιστικής πολιτικής οικονομίας».⁷

Τα εμπορεύματα στον καπιταλισμό έχουν κοινά χαρακτηριστικά. Έχουν αξία χρήσης και παράλληλα έχουν ανταλλακτική αξία. Η αξία χρήσης συγκεκριμενοποιείται όταν αυτά τα εμπορεύματα χρησιμοποιούνται για κατανάλωση ή για συνολικότερες ανάγκες. Η αξία χρήσης δεν είναι ηθική αντιμετώπιση. Μια νάρκη μπορεί να είναι χρήσιμη σε μια κυβέρνηση που την χρησιμοποιεί στον πόλεμο για να δολοφονήσει τον αντίπαλο στρατό. Το δεύτερο χαρακτηριστικό των εμπορευμάτων είναι η ανταλλακτική αξία. Με ποιο αντίστοιχο προϊόν (φυσική ανταλλαγή ή χρηματική ανταλλαγή) μπορεί να αποκτηθεί ή να πουληθεί ένα εμπόρευμα.

Στον καπιταλισμό, σε αντίθεση με όλα τα προηγούμενα συστήματα, η εργασία είναι εμπόρευμα με αξία χρήσης, αλλά και με ανταλλακτική αξία. Η ανταλλακτική της αξία, δεν διαφέρει απ' αυτή των άλλων εμπορευμάτων, που καθορίζεται από το κόστος της αναπαραγωγής τους. Η τιμή της δεν καθορίζεται ατομικά αλλά από το τι ισχύει γενικά σε μια συγκεκριμένη περίοδο. Ο μέσος όρος είναι το πόσα χρειάζεται η εργατική τάξη για την αναπαραγωγή της δυνατότητάς της να προσφέρει εργασία (τροφή, σπίτι, εκπαίδευση κλπ).

Η αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης μέσα στον καπιταλισμό δεν ταυτίζεται με τον χρόνο εργασίας των εργατών μέσα στα εργοστάσια. Σε κάθε συγκεκριμένη περίοδο πάντα υπάρχουν περισσότερες ώρες εργασίας. Αυτοί που ελέγχουν τα μέσα παραγωγής καθορίζουν τις ώρες που κλέβουν από τους εργάτες, τις απλήρωτες ώρες που τις οικειοποιούνται. Αυτή είναι η εκμετάλλευση της εργατικής τάξης, απ' αυτήν βγαίνει το κέρδος των καπιταλιστών. Ένα μέρος απ' αυτό το κέρδος το ξοδεύουν οι καπιταλιστές για τη δική τους κατανάλωση, αλλά το μεγαλύτερο πηγαίνει για συσσώρευση. Ο στόχος των καπιταλιστών είναι η επέκταση της οικονομικής τους δύναμης, κι αυτό σημαίνει νέες επενδύσεις, νέες τεχνολογίες και νέες επεκτάσεις.

Ο Μαρξ αναλύει τα δύο βασικά χαρακτηριστικά του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής.

Το πρώτο είναι η εκμετάλλευση της εργατικής τάξης και το δεύτερο ο ανταγωνισμός ανάμεσα στα κεφάλαια. Ο ανταγωνισμός ανάμεσα στα κεφάλαια καθορίζει κάθε φορά και το επίπεδο της εκμετάλλευσης αλλά και το κομμάτι της υπεραξίας που περνάει στους καπιταλιστές και πώς το χρησιμοποιούν. Η συσσωρευμένη υπεραξία μετατρέπεται σε επανεπενδύσεις και επέκταση της παραγωγής για να μπορέσει κάθε ατομικός καπιταλιστής να αντιμετωπίσει τους ανταγωνιστές του.

Και τα δυο αυτά στοιχεία αρχίζουν να ισχύουν στη Ρωσία συνολικά από το πρώτο πεντάχρονο πλάνο μετά το 1929-30.

Η βίαιη κολεκτιβοποίηση των αγροτών έχει πολλά κοινά σημεία με την ανάλυση του Μαρξ στον πρώτο τόμο του Κεφάλαιου για «την πρωτόγονη συσσώρευση του κεφαλαίου». Οι άμεσοι παραγωγοί απομακρύνθηκαν από τη γη τους και αναγκάστηκαν να πάνε εργάτες στις καινούργιες βιομηχανίες (Ο Μαρξ μιλάει για το πώς αναπτύχθηκε ο καπιταλισμός στην Αγγλία).

Η σταλινική αντεπανάσταση δεν

Ο Στάλιν με τον Καγκάνοβιτς βάζουν τους στόχους για τους εργάτες: Να καλύψουν το Πεντάχρονο σε 4 χρόνια.

περιορίζεται μόνο στο να μετατρέψει το αγροτικό δυναμικό σε εργατική δύναμη, αλλά προχωράει και σε δραστικές αλλαγές στις οικονομικές προτεραιότητες. Η παραγωγή για κατανάλωση πέφτει από το 67,2% που ήταν το 1927-28 σε 39,0% το 1940, και την ίδια περίοδο η παραγωγή μέσων παραγωγής αυξήθηκε στο 61%.

Αυτό το ψηλό επίπεδο συσσώρευσης δείχνει τη δραματική εκτίναξη του ρυθμού της εκμετάλλευσης της εργατικής τάξης, όπως περιγράφει ο Κλιφ: «Η ταχεία συσσώρευση κεφαλαίου στη βάση ενός χαμηλού επιπέδου παραγωγής, με μικρό κατά κεφαλή εθνικό εισόδημα, δεν μπορεί παρά να γίνεται εις βάρος της κατανάλωσης των μαζών και του βιοτικού τους επιπέδου και μάλιστα με δυσβάστακτο τρόπο. Κάτω από τέτοιες συνθήκες η γραφειοκρατία, που έχει μετασηματιστεί σε προσωποποίηση του κεφαλαίου, και για την οποία η συσσώρευση του κεφαλαίου είναι ο πρωταρχικός στόχος, πρέπει να απαλλαγεί από τα τελευταία υπολείμματα του εργατικού ελέγχου στην παραγωγή, να αντικαταστήσει την συναίνεση με την καταπίεση για την επιβολή της εργασιακής πειθαρχίας, να εξατομικεύσει την εργατική τάξη και να προσαρμόσει όλες τις πτυχές της κοινωνικοπολιτικής ζωής σε ολοκληρωτικά πρότυπα».⁸

Ο βασικός μηχανισμός που, σύμ-

φωνα με τον Μαρξ, επιβάλλει στα επιμέρους κεφάλαια το κυνήγι της συσσώρευσης για τη συσσώρευση, είναι ο ανταγωνισμός μέσα από την αγορά. Πατώντας πάνω στον Μαρξ, ο Λένιν και ο Μπουχάριν με τις μελέτες τους για τον ιμπεριαλισμό προχώρησαν να εξηγήσουν την περίοδο του μονοπωλιακού ανταγωνισμού, μια περίοδο συγκέντρωσης και συγκεντρωποίησης του κεφαλαίου και ενίσχυσης των οικονομικών δεσμών του με το κράτος. Σ' αυτή την περίοδο ο ανταγωνισμός δεν παίρνει μόνο οικονομική μορφή, αλλά και γεωπολιτική. Ο Λένιν εξηγεί πως αναπτύσσονται οι ανταγωνισμοί για αποικίες και για σφαίρες επιρροής. Ο Μπουχάριν παρατηρεί πώς οι ανταγωνισμοί ανάμεσα στις επιχειρήσεις μετατρέπονται σε ανταγωνισμούς ανάμεσα στα κράτη φτάνοντας σε στρατιωτικούς και πολεμικούς ανταγωνισμούς.

Αυτά τα προχωρήματα αξιοποιήσει ο Κλιφ, συμβάλλοντας αποφασιστικά στην μαρξιστική ανάλυση για τον σύγχρονο καπιταλισμό. Με όπλο τη θεωρία της αξίας, και με βοηθό τον Λένιν και τον Μπουχάριν, μίλησε για μια επόμενη εξέλιξη – πώς λειτουργεί η θεωρία της αξίας στη Ρωσία του Στάλιν.

Στα πεντάχρονα πλάνα ο μηχανισμός της συσσώρευσης επιβάλλεται στο καθεστώς του Στάλιν μέσα από τους στρατιωτικούς ανταγωνισμούς με τη Δύση. Η εργατική εξουσία που

προέκυψε στη Ρωσία με τη νίκη της Οκτωβριανής επανάστασης υπολόγιζε να αντιμετωπίσει τους καπιταλισμούς της Δύσης μέσα από τις εργατικές επαναστάσεις στις χώρες τους. Η σταλινική επιλογή είχε εγκαταλείψει αυτή την προοπτική και υπολόγιζε να αντιμετωπίσει τους καπιταλισμούς της Δύσης με τους δικούς τους όρους: «να φτάσει και να ξεπεράσει» τη βαριά τους βιομηχανία, «να φτάσει και να ξεπεράσει» τους εξοπλισμούς τους. Οι στρατιωτικοί ανταγωνισμοί με τη Βρετανία στα τέλη του 1920, με τη Γερμανία από το 1933 μέχρι το 1945, με τις ΗΠΑ και τους συμμάχους τους μετά το 1945, επέβαλλαν τις οικονομικές προτεραιότητες στην ΕΣΣΔ.

Ο Μαρξ στο Κεφάλαιο δεν αναλύει μόνο πώς λειτουργεί ο καπιταλισμός αλλά και πώς φτάνει στις κρίσεις. Η τυφλή ανταγωνιστική συσσώρευση δεν κατανέμει τις επενδύσεις «ορθολογικά», όπως ισχυρίζονται οι αστοί οικονομολόγοι. Αντίθετα, κουβαλάει μαζί της αυτό που ο Μαρξ ονόμασε πτωτική τάση του ποσοστού κέρδους προκαλώντας σταμάτημα των επενδύσεων και γενικευμένη πτώση της οικονομίας μέχρι να αποκατασταθεί η κερδοφορία. Η πορεία του δυτικού καπιταλισμού έχει σηματοδευτεί από τέτοιες κρίσεις. Ο κρατικός καπιταλισμός στο ανατολικό μπλοκ δεν ξέφυγε από αυτή την τάση. Είναι μύθος ότι οι γραφειοκράτες διαχειρί-

ζονταν μια «σχεδιασμένη οικονομία». Οι επενδυτικές επιλογές τους ήταν τόσο τυφλές όσο και των δυτικών ανταγωνιστών τους.

Τα πρώτα σημάδια της κρίσης άρχισαν να φαίνονται από τη δεκαετία του '50. Το 20ο συνέδριο, η αλλαγή στην ηγεσία και τα ανοίγματα στη Δύση, ήταν η πρώτη προσπάθεια να ανεβάσουν την απόδοση των επενδύσεων και τους ρυθμούς ανάπτυξης. Η δεκαετία του '80 και η άνοδος του Γκορμπατσόφ ήταν η ανοιχτή πια επιλογή προς τον καπιταλισμό των πολυεθνικών επιχειρήσεων, μετά από μια μεγάλη περίοδο οικονομικής ύφεσης και πολιτικών αναταραχών.

Η οικονομική κρίση στο εσωτερικό του ανατολικού μπλοκ πήρε ανεξέλεγκτες διαστάσεις πολιτικής κρίσης, εξεγέρσεων και συγκρούσεων μέσα στην κυρίαρχη τάξη της κάθε χώρας. Η κατάρρευση στην ανατολική Ευρώπη δεν ήταν αποτέλεσμα της «αποτυχίας του σοσιαλισμού», όπως υποστήριζαν και υποστηρίζουν μέχρι τώρα διανοούμενοι, ακαδημαϊκοί και οι κυρίαρχες τάξεις της Δύσης, αλλά η επιτάχυνση της κρίσης του συστήματος σε μια περιοχή που στηριζε τις επιλογές της στον κρατικό καπιταλισμό.

Για μια κοινωνία χωρίς το νόμο της αξίας

«Στην αστική κοινωνία η ζωντανή εργασία είναι μονάχα ένα μέσο για να αυξάνει η συσσωρευμένη εργασία. Στην κομμουνιστική κοινωνία, η συσσωρευμένη εργασία είναι μονάχα ένα μέσο για να ευρύνει, να πλουτίζει και να προάγει τη ζωή των εργατών. Στην αστική κοινωνία λοιπόν το παρελθόν κυριαρχεί πάνω στο παρόν. Στην κομμουνιστική κοινωνία το παρόν κυριαρχεί πάνω στο παρελθόν. Στην αστική κοινωνία, το κεφάλαιο είναι ανεξάρτητο και προσωπικό ενώ το άτομο που δρα είναι εξαρτημένο και χωρίς προσωπικότητα»⁹ (Κ. Μαρξ και Φρ. Ένγκελς – Το Κομμουνιστικό Μανιφέστο).

Με την κατάργηση του καπιταλισμού δεν καταργείται η εργασία αλλά η δυνατότητα των καπιταλιστών

να καρπώνονται την υπεραξία των εργατών για τα συμφέροντα της τάξης τους.

Η ανθρώπινη δραστηριότητα, η εργασία, παίζει τεράστιο ρόλο στη σοσιαλιστική κοινωνία, μόνο που θα είναι κάτω από τον έλεγχο των ιδίων των παραγωγών και η οργάνωση της παραγωγής με συλλογικό τρόπο θα πάψει να φέρνει σε σύγκρουση τους εργάτες με τα προϊόντα τους.

Στον πρώτο τόμο του Κεφαλαίου ο Μαρξ περιγράφει πώς «η κατάργηση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής θα επιτρέψει τη μείωση του ωραρίου απασχόλησης στο επίπεδο των αναγκαίων ωρών απασχόλησης».¹⁰ Με τον προσδιορισμό «αναγκαίων» εννοεί ο Μαρξ τόσες ώρες όσο χρειάζονται οι παραγωγοί για να αποκτήσουν όλα όσα τους χρειάζεται για να ζήσουν και να καλύψουν όλες τις ανάγκες της κοινωνίας συλλογικά.

Το χτύπημα της εκμετάλλευσης είναι το θεμέλιο της απελευθέρωσης. Ο Λένιν έρχεται 50 χρόνια αργότερα να δείξει ότι η δικτατορία του προλεταριάτου σημαίνει για πρώτη φορά στην ανθρωπότητα την τεράστια επέκταση της δημοκρατίας: δημοκρατία για τους φτωχούς, δημοκρατία για τον λαό και όχι δημοκρατία για τους πλούσιους. Δημοκρατία εκεί που δεν έφτασε ποτέ άλλοτε, στους χώρους δουλειάς, στους θεσμούς της δικαιοσύνης, της εκπαίδευσης.

Η κατάργηση του τυφλού οικονομικού ανταγωνισμού ανάμεσα σε κεφάλαια και κράτη είναι η βάση για να ξεριζωθούν όλες οι σκοτεινές προεκτάσεις του ανταγωνισμού, οι διακρίσεις ανάλογα με το φύλο, την καταγωγή, το χρώμα, τις πεποιθήσεις των ανθρώπων.

Αυτή η συζήτηση βρίσκεται σήμερα στο κέντρο της επικαιρότητας και για την Αριστερά και για το εργατικό κίνημα. Το εργατικό κίνημα έχει δώσει και δίνει τεράστιες μάχες για να μην πληρώσει με θυσιές την κατάντια ενός συστήματος που καταρρέει και μετατρέπει κάθε θυσία σε νέο γύρο επιθέσεων σε όλα τα επίπεδα, και οικονομικά και πο-

λιτικά και ιδεολογικά.

Η επέτειος του Οκτώβρη του '17 φέτος είναι η αφορμή για να ξαναθυμηθούμε όχι μόνο την ανάλυση του Μαρξ για τον καπιταλισμό, πολύτιμη όσο ποτέ, αλλά και να παλέψουμε για να κερδίσουμε αυτά που μας προτρέπει στο κλείσιμο του Κομμουνιστικού Μανιφέστου: «*Ας τρέμουν οι κυρίαρχες τάξεις μπρος σε μια Κομμουνιστική Επανάσταση. Οι προλετάριοι δεν έχουν να χάσουν σ' αυτήν τίποτε άλλο εκτός από τις αλυσίδες τους. Έχουν να κερδίσουν έναν κόσμο ολόκληρο*».¹¹

Σημειώσεις

- (1) Καρλ Μαρξ - Σημειώσεις στη δεύτερη έκδοση στη Γερμανία, 24 Γενάρη 1873.
- (2) Tony Cliff, Workers revolution and beyond, στη συλλογική έκδοση «Russia-from workers state to state capitalism», Bookmarks 1987, σελίδα 7.
- (3) Λένιν, άπαντα, τόμος 35, σελίδα 277.
- (4) Victor Serge, Memoirs of a revolutionary 1901-1941, Oxford paperbacks, 1963, page XV
- (5) Τόνι Κλιφ, Λένιν, τόμος 3, 1917-1923 Πολιορκημένη επανάσταση, σελίδα 134
- (6) Eugene Preobrazhensky, The new economics, Oxford 1965. Ο Προεμπραζένσκι γεννήθηκε το 1886, έγινε μέλος των Μπολσεβίκων το 1903 σε ηλικία 17 χρονών και εκτελέστηκε από τον Στάλιν το 1937. Ήρθε σε σύγκρουση με τον Μπουχάριν, συνεργάστηκε με τον τρότσκι και έγραψε αυτό το βιβλίο το 1926.
- (7) Τόνι Κλιφ, Κρατικός Καπιταλισμός στη Ρωσία, Μαρξιστικό βιβλιοπωλείο, τρίτη έκδοση στα ελληνικά, 2017, σελ. 234
- (8) Τόνι Κλιφ, ό.π., σελ. 191
- (9) Κ. Μαρξ και Φρ. Ένγκελς, Το Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος, Σύγχρονη Εποχή, 1988, σελ. 39
- (10) Αναφέρεται από τον Roman Rosdolsky, The making of Marx's Capital, Pluto press, 1980, page 421
- (11) Ό.π. σελ. 66

Διαβάστε επίσης

- Βίκτορ Σερζ, Έτος Ένα της Ρώσικης Επανάστασης, Μαρξιστικό βιβλιοπωλείο, 2017
- Αλφρέντ Ροσμάρ, Η Μόσχα του Λένιν, Μαρξιστικό βιβλιοπωλείο, 2017
- Alex Callinicos, The revenge of history, Polity, 1991
- Κρις Χάρμαν, Άλεξ Καλίνικος, Πάνος Γκαργκάνας, Πώς χάθηκε η ρώσικη επανάσταση., Μαρξιστικό βιβλιοπωλείο, δεύτερη έκδοση, 2012
- Τόνι Κλιφ, Κρατικός καπιταλισμός στη Ρωσία, Μαρξιστικό βιβλιοπωλείο, τρίτη έκδοση, 2017
- Και τα άρθρα του περιοδικού Σοσιαλισμός από τα κάτω Νο120-124:**
- Η αντίσταση στον πόλεμο και οι επαναστάσεις 1917-1918
 - Ρωσία 1917: Νά τι σημαίνει εργατική επανάσταση
 - Αναρχικοί και Μπολσεβίκοι
 - Το γυναικείο ζήτημα και η Ρώσικη Επανάσταση
 - Κράτος και Επανάσταση
 - Το ΚΚΕ και τα 100χρονα του Οκτώβρη
 - Ρώσικη Επανάσταση και ιμπεριαλιστική επέμβαση της Ελλάδας
 - Οι εργάτες στην εξουσία - Οκτώβρης 1917

Πουέρτο Ρίκο, χτυπημένο
από τον τυφώνα "Μαρία",
Σεπτέμβριος 2017.

Από τον Σαρωνικό μέχρι το Πουέρτο Ρίκο, τα προβλήματα της περιβαλλοντικής προστασίας ήρθαν στην επικαιρότητα με δραματικό τρόπο. Ο Λέανδρος Μπόλαρης δείχνει τις τεράστιες διαστάσεις που έχουν πάρει και τις συνδέσεις τους με το σύστημα της τυφλής συσσώρευσης στο βωμό του κέρδους.

Καπιταλισμός και περιβάλλον- σχέσεις καταστροφής

Το ναυάγιο του τάνκερ Αγία Ζώνη II μόλυνε με τόνους μαζούτ τις ακτές της Αττικής τον Σεπτέμβρη. Το συνδικάτο των ναυτών, η ΠΕΝΕΝ, αποκάλυψε τις ευθύνες του εφοπλιστικού κεφαλαίου¹ και οργάνωσε κινητοποιήσεις. Όμως, δεν πρόκειται για ένα μεμονωμένο επεισόδιο. Προστίθεται σε μια ολόκληρη αλυσίδα παρόμοιων καταστροφών.

Το 2016 από ατυχήματα και ναυάγια σε τάνκερ 6.000 τόνοι καυσίμων διέθρευσαν στη θάλασσα.² Σε αυτά πρέπει να προσθέσουμε τις συνεχείς διαρροές από πλατφόρμες άντλησης πετρελαίου από τη Βόρεια

Θάλασσα μέχρι τον Κόλπο του Μεξικού και την Αυστραλία. Κι η απειλή για ακόμα περισσότερα και πιο καταστροφικά τέτοια ατυχήματα είναι παρούσα. Έχει υπολογιστεί ότι μέχρι το 2025 στη Μεσόγειο θα διακινούνται 750 εκατομμύρια τόνοι πετρελαίου από 6.700 τάνκερ ετησίως.³

Η ιστορία του καπιταλισμού είναι γεμάτη από τέτοια περιβαλλοντικά εγκλήματα. Από την εξάντληση του εδάφους λόγω της εντατικής εμπορικής γεωργίας μέχρι τα «νέφη» και τα απόβλητα που δηλητηρίαζαν την ατμόσφαιρα στις πόλεις της Βιομηχανικής Επανάστασης, ο καπιταλισμός πάντα κατέστρεφε το περιβάλ-

λον στο κυνήγι του κέρδους. Όμως, αυτή η σχέση απειλεί σήμερα να διαβεί ένα κατώφλι χωρίς επιστροφή.

Κλιματική αλλαγή

Τόσο ο αριθμός των «ακραίων καιρικών φαινομένων» όσο οι καταστροφές που προκαλούν αυξάνονται κατακόρυφα. Οι τυφώνες Χάρβεϊ και Ιρμα στα τέλη του καλοκαιριού με την καταστροφή που προκάλεσαν στο Χιούστον των ΗΠΑ και στα νησιά της Καραϊβικής έκαναν το γύρο των ΜΜΕ σε όλο τον κόσμο. Το 2017 οι δασικές πυρκαγιές τριπλασιάστηκαν στις χώρες της ΕΕ σε σχέση με το μέσο όρο των οχτώ

προηγούμενων χρόνων.⁴ Μια τεράστια τέτοια πυρκαγιά τον Ιούνιο κόσισε τη ζωή σε 71 ανθρώπους στην Πορτογαλία. Κι αυτό το φαινόμενο δεν περιορίζεται μόνο σε χώρες της ΕΕ. Τον Σεπτέμβριο το Λος Άντζελες κι η Καλιφόρνια πλήγηκαν -για ακόμα φορά- από τεράστιες πυρκαγιές.

Αν στις προηγμένες τεχνικά και βιομηχανικά «πλούσιες» χώρες τα «ακραία φαινόμενα» παίρνουν τις παραπάνω μορφές, στις φτωχές παίρνουν τη μορφή κυρίως καταστροφικών πλημμυρών, που μετατρέπουν τεράστιες περιοχές σε ζώνες όπου δεν μπορεί να ζήσει ο άνθρωπος. Ένα τραγικό παράδειγμα είναι το Μπαγκλαντές. Η άνοδος της στάθμης της θάλασσας προκαλείται από την αύξηση της θερμοκρασίας. Με τη σειρά της προκαλεί μεγάλες πλημμύρες στα δέλτα των ποταμών στο Κόλπο της Βεγγάλης.

Τα νερά των ποταμών μολύνονται μαζί με το έδαφος από τα κατάλοιπα. Οι κάτοικοι εξαρτώνται πλέον για πόσιμο νερό από την εντατική άντληση από γεωτρήσεις. Το έδαφος «κάθεται». Οι επιστήμονες προβλέπουν ότι μέχρι το 2050 η άνοδος της στάθμης της θάλασσας θα πλημμυρίσει το 17% της έκτασης της χώρας και θα εκτοπίσει περίπου 18 εκατομμύρια ανθρώπους.⁵ Το Μπαγκλαντές δείχνει το ζοφερό μέλλον και για παλιές και νέες μητροπόλεις του καπιταλισμού: το Λονδίνο, τη Νέα Υόρκη, το Χονγκ-Κονγκ, τη Σαγκάη.

Το κόκκινο νήμα που συνδέει αυτά τα «φαινόμενα» και τις καταστροφές που προκαλούν είναι η υπερθέρμανση του πλανήτη. Είναι το αποτέλεσμα της αυξανόμενης εκπομπής των «αερίων του θερμοκηπίου», κυρίως διοξειδίου του άνθρακα. Κάθε ανάσα που παίρνουμε σήμερα είναι κατά 1/3 «πλουσιότερη» σε διοξείδιο του άνθρακα από την εποχή των παππούδων μας εκατό περίπου χρόνια πριν.

Πλέον είναι κοινά παραδεκτό ανάμεσα στους επιστήμονες ότι η αύξηση της θερμοκρασίας του πλανήτη

αλλάζει το κλίμα και μια αύξηση μέχρι και 2 βαθμών κελσίου θα κάνει, αν δεν έχει γίνει ήδη, αυτή την αλλαγή ανεπίστρεπτη. Θα μπορούσε να ενεργοποιήσει μηχανισμούς ανατροφοδότησης, οι οποίοι επιταχύνουν την κλιματική αλλαγή: το λιώσιμο των πάγων στους Πόλους, η διαρροή διοξειδίου του άνθρακα από τη θάλασσα ή από την αρκτική τούνδρα, η ερημοποίηση των δασών.

Το κλίμα της Γης έχει αλλάξει πολλές φορές. Το τέλος της Εποχής των Παγετώνων 12.000 περίπου χρόνια πριν το διαδέχτηκε ένα θερμότερο κλίμα που επέτρεψε μεταξύ άλλων την ανάπτυξη της γεωργίας. Την αλλαγή την προκαλούν ακόμα και μικρές αλλαγές στην ατμόσφαιρα και τους ωκεανούς, που προκαλούν ξαφνικά άλματα, τα οποία δεν εκτυλίσσονται σε χιλιετίες αλλά στη διάρκεια δεκαετιών ή και ετών.

Σήμερα, η συγκέντρωση των αερίων του θερμοκηπίου στην ατμόσφαιρα όχι μόνο είναι η υψηλότερη στην ιστορία αλλά και αυξάνεται ταχύτερα από οποτεδήποτε στο παρελθόν. Η πίεση στο κλιματικό σύστημα φέρνει πιο κοντά την πιθανότητα για μια απότομη κλιματική αλλαγή. Αν διαβούμε αυτό το κατώφλι, τα οικοσυστήματα δεν θα έχουν χρόνο να προσαρμοστούν, ειδή δεν θα έχουν χρόνο να εξελιχθούν και οι ανθρώπινες κοινωνίες χρόνο να προσαρμοστούν.

Πώς φτάσαμε ως εδώ;

Μια συνηθισμένη εξήγηση είναι ότι φταίει ο τρόπος ζωής των ανθρώπων: καταναλώνουμε υπερβολικά, σπαταλώντας ενέργεια και με αυτό τον τρόπο «συμβάλλουμε όλοι» στην άνοδο της θερμοκρασίας και στην απειλή της κλιματικής αλλαγής. Αν μάθουμε να καταναλώνουμε λιγότερο, να κυκλοφορούμε με ποδήλατα αντί για αυτοκίνητα (ή τέλος πάντων με «υβριδικά» αυτοκίνητα) να τρώμε βιολογικά προϊόντα, τότε θα συμβάλλουμε στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής.

Το πρόβλημα με αυτή την αντιμε-

τώπιση είναι διπλό. Στον πλανήτη ζούμε περίπου έξι δισεκατομμύρια άνθρωποι κι από αυτούς οι μισοί δεν συμβάλλουν στο παραμικρό στην υπερθέρμανση, οι «εκπομπές» τους είναι μηδενικές. Ένα πρόσθετο 1,5 δις του παγκόσμιου πληθυσμού πραγματοποιεί πολύ μικρές εκπομπές. Καμιά σύγκριση δηλαδή με τον σημαντικότερο ρυπαντή του περιβάλλοντος που σπάνια αναφέρεται, το αμερικάνικο Πεντάγωνο. Όπως σημειώνει ο Ιαν Ανγκους: «Σήμερα, οι αμερικάνικες ένοπλες δυνάμεις είναι ο μεγαλύτερος χρήστης πετρελαίου στον κόσμο, ο μεγαλύτερος ρυπαντής -παράγει περισσότερα επικίνδυνα απόβλητα από τις πέντε μεγαλύτερες χημικές βιομηχανίες των ΗΠΑ- και ο μεγαλύτερος παραγωγός εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου».⁶ Η αμερικάνικη κυβέρνηση είχε φροντίσει να εξασφαλίσει την εξαίρεση των ενόπλων δυνάμεών της από την Συνθήκη του Κιότο για το Περιβάλλον το 1997 και του Παρισιού στα τέλη του 2015.

Περαιτέρω, ο τρόπος που «καταναλώνουμε», μετακινούμαστε καθορίζεται από τον τρόπο που παράγουμε. Κι ο σκοπός της παραγωγής στον καπιταλισμό δεν είναι ούτε οι ανάγκες της πλειοψηφίας της κοινωνίας ούτε η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Είναι το κέρδος. Ο καπιταλισμός είναι το πρώτο κοινωνικό σύστημα στην ιστορία της ανθρωπότητας που δεν βασίζεται «μόνο» στην εκμετάλλευση, συγκεκριμένα στην άντληση υπεραξίας από την εργατική τάξη. Είναι ένα σύστημα ανταγωνιστικής συσσώρευσης, όπου τα ξεχωριστά κεφάλαια κάνουν μια διαρκή κούρσα για να επικρατήσουν στον ανταγωνισμό με τους αντιπάλους τους.

Οι καπιταλιστές παίρνουν τις αποφάσεις για το τι παραχθεί και πως και με ποιες προτεραιότητες. Πρέπει να συσσωρεύουν για να βγουν μπροστά στον ανταγωνισμό και μάλιστα να συσσωρεύουν πιο γρήγορα και πιο «οικονομικά» από τους ανταγωνιστές τους. Αυτό ση-

μαίνει μια συνεχή πίεση για αύξηση του βαθμού εκμετάλλευσης των εργατών/τριών αλλά και μια διαρκή κλιμάκωση της σπατάλης ενέργειας και της εκπομπής αερίων του θερμοκηπίου. Όπως γράφει ο Κρις Χάρμαν:

«Η επέκταση των κεφαλαίων που ανταγωνίζονται το ένα το άλλο – ή όπως το είχε θέσει ο Μαρξ η αυτοεπέκταση του κεφαλαίου – τα οδηγεί σε ένα όργιο χρησιμοποίησης συνθέσεων του άνθρακα για την παραγωγή ενέργειας, την ίδια στιγμή που παραδέχονται ότι αυτό είναι καταστροφικό... Πρόκειται για την τάση του συστήματος να υπονομεύει την ίδια τη διαδικασία πάνω στην οποία στηρίζεται κάθε μορφή ανθρώπινης κοινωνίας, δηλαδή την αλληλεπίδραση με τη φύση. Η υπερθέρμανση του πλανήτη είναι η πιο δραματική εκδήλωση αυτής της καταστροφικής τάσης».⁷

Ένα παράδειγμα είναι η γεωργία και η παραγωγή τροφίμων. Η γεωργία συμβάλλει σημαντικά στην εκπομπή αερίων του θερμοκηπίου: με το μεθάνιο από τα περιττώματα των ζώων, το διοξείδιο του άνθρακα από την κατανάλωση ενέργειας για την καλλιέργεια και τη μεταφορά των τροφίμων συχνά από τη μια άκρη του κόσμου στην άλλη.

Αυτή τη διαδικασία δεν την ελέγχουν ούτε οι εργάτες, ούτε οι αγρότες, ούτε οι «καταναλωτές». Την ελέγχουν καμιά δεκαριά γιγάντιες πολυεθνικές. Ο τρόπος για να αυξηθεί η παραγωγή σε σύντομο διάστημα είναι τα χημικά λιπάσματα, που έχουν βάση το άζωτο, και τα φυτοφάρμακα. Προφανώς η ανθρωπότητα έχει κερδίσει από αυτό, δεν μπορούμε να επιστρέψουμε στην εποχή που το λίπασμα ήταν η κοπριά των ζώων. Όμως, το σύστημα του κέρδους κάνει αυτή την κατάκτηση της επιστήμης και της τεχνολογίας μπουμέρανγκ για το περιβάλλον και τους ανθρώπους: εξάντληση του εδάφους άρα και της ευφορίας της γης, μόλυνση του υδροφόρου ορίζοντα, των ποταμών και των ακτών, κακή ποιότητα τροφής.

Είναι μια καταστροφική σχέση που την είχε εντοπίσει ο Μαρξ στην εποχή του, γράφοντας στο Κεφάλαιο για την καπιταλιστική γεωργία στην Αγγλία του 19ου αιώνα:

«κάθε πρόοδος της κεφαλαιοκρατικής γεωργίας δεν είναι πρόοδος μόνο στη τέχνη καταλήστεψης του εργάτη μα και στη τέχνη καταλήστεψης του εδάφους, κάθε πρόοδος στο ανέβασμα της γονιμότητάς του για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα είναι ταυτόχρονα και πρόοδος στην καταστροφή των μόνιμων πηγών αυτής της γονιμότητας».⁸

Τα «ορυκτά καύσιμα» -ο άνθρακας, το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο- είναι η πηγή της ενέργειας που κινεί τον καπιταλισμό εδώ και σχεδόν διακόσια χρόνια. Η καύση τους ευθύνεται για την παραγωγή του διοξειδίου του άνθρακα, του βασικού «αερίου του θερμοκηπίου». Η περίοδος μετά το 1986 αναλογεί στις μισές εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα από την καύση ορυκτών καυσίμων για όλα τα χρόνια από το 1750 μέχρι το 2010.⁹ Είναι τα χρόνια της καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης, της αλματώδους αύξησης του παγκόσμιου εμπορίου και των επενδύσεων, της ανάδυσης νέων δυνάμεων στον παγκόσμιο καπιταλισμό.

Μέχρι τις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας, η οικονομία των ΗΠΑ ήταν η μεγαλύτερη στον κόσμο και παράλληλα ήταν ο παγκόσμιος πρωταθλητής στην κατανάλωση ενέργειας και στην εκπομπή αερίων του θερμοκηπίου. Σήμερα, ο κινέζικος καπιταλισμός διεκδικεί την πρώτη θέση στην παγκόσμια οικονομία. «Ρουφάει» ενέργεια και εκπέμπει διοξείδιο του άνθρακα. Το 2013 στην Κίνα αναλογούσε το 28% των παγκόσμιων εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, στις ΗΠΑ το 14%, στην Ε.Ε το 10% και στην Ινδία το 7%.¹⁰

Η άνοδος της Κίνας και άλλων χωρών σήμανε παράλληλα και την έκρηξη των θαλάσσιων μεταφορών. Το 90% του παγκόσμιου εμπορίου γίνεται με αυτό τον τρόπο. Τα τεράστια πλοία μεταφοράς εμπορευμα-

τοκιβωτίων (container ships) που μεταφέρουν τα προϊόντα από και προς την Κίνα και την Ασία, χρησιμοποιούν «καύσιμα δεξαμενής» (bunker fuel), το φθηνότερο και πιο βρόμικο καύσιμο, το τελευταίο υπόλειμμα από την επεξεργασία του μαζούτ. Από το 1990 ως σήμερα οι εκπομπές του διοξειδίου του άνθρακα από αυτά τα πλοία αυξάνονται κατά 3,5% ετησίως. Εκπέμπουν περισσότερο διοξείδιο του άνθρακα από 205 εκατομμύρια αυτοκίνητα. Κι αν ήταν χώρα, θα καταλάμβαναν την 6η θέση στους ρυπαντές μετά την Ιαπωνία.¹¹

Οι έλληνες εφοπλιστές είναι παγκόσμιοι πρωταθλητές στην ποντοπόρο ναυτιλία. Μεταφέρουν το 1/4 του πετρελαίου παγκοσμίως και -ανάμεσα στ' άλλα- είναι ιδιοκτήτες του 6,9% του παγκόσμιου στόλου των container ships.¹² Ο Τσίπρας δεν χάνει ευκαιρία να γλύφει τους εφοπλιστές, για τα επιτεύγματα και την «προσφορά» τους. «Ξεχνάει» να αναφέρει τη μόλυνση και τη συμβολή τους στην κλιματική αλλαγή.

Συμφωνίες

Η θέση ότι κάτι πρέπει να γίνει για την κλιματική αλλαγή πριν να είναι αργά, δηλαδή ότι χρειάζεται άμεσα μια δραστική μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου της τάξης του 70% με 80%, είναι πλέον κοινή παραδοχή της επιστημονικής κοινότητας διεθνώς. Των κυβερνήσεων επίσης. Ήδη από τη σύνοδο κορυφής του Ρίο το 1992 υπήρξε συμφωνία για μέτρα περιορισμού των εκπομπών αερίων. Πέντε χρόνια αργότερα η σύνοδος του Κιότο κατέληξε σε ένα γενικό πλαίσιο δράσης... προσκολλημένο στους μηχανισμούς της αγοράς. Όμως, αυτές οι φραστικές συμφωνίες δεν μεταφράστηκαν σε συγκεκριμένη δράση που απαιτείται για να εμποδιστεί η συγκέντρωση επικινδύνων αερίων και η αύξηση της θερμοκρασίας κατά 2 βαθμούς Κελσίου ή ακόμα περισσότερο. Εκτός από τις ΗΠΑ και την Αυστραλία που αρνήθηκαν να επικυρώσουν το Πρωτόκολλο του

Διαδηλώσεις ενάντια στον Τραμπ που απέσυρε τις ΗΠΑ από τη συμφωνία του Παρισιού για το κλίμα.

Κιότο, οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις που υποτίθεται ήθελαν τη συνθήκη, δεν κάλυψαν ποτέ τους στόχους που έβαζαν.

Το καλοκαίρι, ο Τραμπ ανακοίνωσε την απόσυρση των ΗΠΑ από την Συμφωνία του Παρισιού για το κλίμα (Δεκέμβρης 2015). Η συμφωνία δεν είχε κάτι διαφορετικό από τις προηγούμενες, δηλαδή ήταν ανεπαρκής και στηριζόταν ουσιαστικά στους μηχανισμούς της αγοράς για την εφαρμογή της. Ο Τραμπ ήδη πριν την εκλογή του έλεγε ότι «αυτές οι μαλακίες πρέπει να σταματήσουν, η κλιματική αλλαγή είναι μια απάτη».

Όταν ανακοίνωσε την απόσυρση είπε ότι: «εκλέχτηκα να αντιπροσωπεύω τους πολίτες Πίτσμπουργκ όχι του Παρισιού». Το Πίτσμπουργκ ήταν γνωστό ως «η πόλη του χάλυβα» και χτυπήθηκε σκληρά από τις αλλεπάλληλες κρίσεις και «αναδιαρθρώσεις» της βαριάς βιομηχανίας από τη δεκαετία του '80. Όμως, το τελευταίο που ενδιαφέρει τον Τραμπ είναι οι δουλειές και η ζωή των εργατών. Η στάση του απέναντι στην κλιματική αλλαγή είναι κομμάτι της συνολικής ατζέντας για να κάνει «την Αμερική μεγάλη ξανά» απέναντι στους ανταγωνιστές της με πιο ορατό στόχο την Κίνα.¹³ Και βέβαια, οι αμερικάνικες πολυεθνικές της ενέργειας κάνουν πάρτι μετά την εξαγγελία του Τραμπ, που άλλωστε έχει φροντίσει να γεμίσει την κυβέρνησή του με ανθρώπους τους. Ο Ρεξ Τίλερσον πήγε κατευθείαν από την καρέκλα του προέδρου της

ΕχxonMobil στην καρέκλα του υπουργού Εξωτερικών των ΗΠΑ.

Όχι ότι το ευρωπαϊκό κεφάλαιο πάει πίσω. Μπορεί η Μέρκελ να δήλωσε ότι η ενέργεια του Τραμπ είναι «μεγάλο λάθος» και η ΕΕ να παριστάνει ότι είναι οικολογικά ευαίσθητη. Η Royal Dutch Shell είναι η έκτη μεγαλύτερη εταιρεία στον κόσμο και είχε εκδηλώσει την στήριξή της στην Συμφωνία του Παρισιού. Όμως, το Μάη το 94% των μετόχων ψήφισε να μη θέσει στόχους μείωσης εκπομπών γιατί «κάτι τέτοιο δεν ανταποκρίνεται στα καλύτερα συμφέροντα της εταιρείας».

Ο Ben van Beurden, ο γενικός διευθυντής της αγγλο-ολλανδικής πολυεθνικής, έδωσε μια ειλικρινή εξήγηση που συνοψίζει τον τρόπο που αντιμετωπίζει ο καπιταλισμός την κλιματική αλλαγή: «Παρότι είμαστε μια μεγάλη εταιρεία, σε σχέση με τον κλάδο της ενέργειας συνολικά είμαστε μικρή. Δεν πρόκειται να έχουμε μια ταχύτερη μετάβαση (σε καθαρή ενέργεια αν υιοθετήσουμε στόχους). Το μόνο που θα συμβεί αν υλοποιήσουμε την συμφωνία, θα είναι να ωφεληθούν οι ανταγωνιστές μας, κάτι που στην πραγματικότητα μπορεί να έχει δυσμενείς επιπτώσεις στις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου».¹⁴

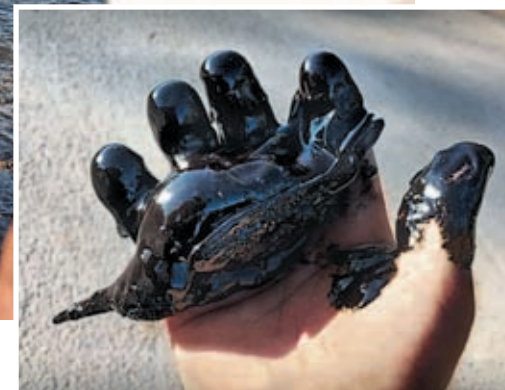
«Ανανεώσιμος» καπιταλισμός:

Μπορεί το «αόρατο χέρι» της αγοράς να απαλλάξει το περιβάλλον από την απειλή της απότομης κλιματικής αλλαγής κι ό,τι αυτή συνεπάγεται για δισεκατομμύρια αν-

θρώπων; Ναι, είναι η απάντηση που δίνουν προπαγανδιστές της «πράσινης οικονομίας» που ακούγονταν πολύ δυνατά στις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας και εξακολουθούν να έχουν επιρροή και σήμερα. Αυτό που χρειάζεται, λέει αυτή η άποψη, είναι να υπάρξουν κίνητρα - και κανόνες - που θα ωθήσουν τις εταιρείες να επενδύσουν σε «πράσινη», «καθαρή» ενέργεια, ξεκινώντας από τις εταιρείες που την παράγουν. Αυτό σημαίνει επενδύσεις στις «ανανεώσιμες πηγές ενέργειας» (ΑΠΕ) δηλαδή την ηλιακή (κυρίως φωτοβολταϊκά), την αιολική (ανεμογεννήτριες, αιολικά πάρκα), τη βιομάζα, την ενέργεια από τη θάλασσα.

Είναι αλήθεια ότι σε ένα αφηρημένο επίπεδο, δεν υπάρχει κανένας λόγος που να αποτρέπει την ικανοποίηση των ενεργειακών αναγκών της κοινωνίας από τέτοιες ανανεώσιμες πηγές. Αυτό δεν σημαίνει ότι αποτελούν μια έτοιμη λύση, η τεχνολογία ως μαγικό κλειδί είναι ίσως κατάλληλη για ταινίες φαντασίας όχι όμως και στην πραγματικότητα. Για παράδειγμα, ένα από τα εμφανή προβλήματα της αιολικής ή ηλιακής ενέργειας είναι ότι μπορούν να «ταξιδέψουν» σε κοντινές σχετικά αποστάσεις. Η λιακάδα στο Μαρόκο δεν μπορεί να μεταφερθεί στο Μπαγκλαντές, σε αντίθεση με το πετρέλαιο που μπορεί να αντλείται στο Ιράκ και να μεταφέρεται στην Ευρώπη. Όμως, το βασικό πρόβλημα δεν είναι αυτό, τεχνολογικές ιδέες, λύσεις και σχέδια υπάρχουν για

Σαρωνικός,
Σεπτέμβρης 2017

να τα ξεπεράσουν.

Το πρόβλημα είναι ποιος ελέγχει τις ΑΠΕ και με ποιο σκοπό. Η ιστορία του καπιταλισμού είναι γεμάτη με επεισόδια όπου οι πρώτοι καπιταλιστές που εφαρμόζουν μια καινοτομία ή εισάγουν ένα νέο προϊόν κάνουν μεγάλα κέρδη. Στη συνέχεια όλοι τρέχουν να πάρουν μερτικό από αυτή τη χρυσή βροχή. Το αποτέλεσμα είναι αυτό που λένε «κορεσμός της αγοράς» και πτώση των τιμών. Στις αρχές της δεκαετίας του 2000, η Shell και η BP έκαναν μεγάλες διαφημιστικές εκστρατείες για να προβάλλουν τις επενδύσεις τους σε τεχνολογίες ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Η BP άλλαξε και το όνομά της σε Beyond Petroleum – «πέρα από το πετρέλαιο». Αυτοί οι πετρελαϊκοί γίγαντες κατείχαν για κάποια χρόνια τη τέταρτη και δεύτερη θέση στην παραγωγή φωτοβολταϊκών παγκοσμίως.

Στη συνέχεια η Κίνα άρχισε να παράγει μαζικά και φτηνά φωτοβολταϊκά. Οι τιμές έπεσαν. Το 2006 η Shell πούλησε την θυγατρική της για ηλιακή ενέργεια και δυο χρόνια αργότερα η BP άρχισε να κλείνει τα εργοστάσια παραγωγής φωτοβολταϊκών. Τις ακολούθησαν άλλες μεγάλες πολυεθνικές όπως οι γερμανικές Siemens και Bosch. Όχι ότι η Κίνα έμεινε ανεπηρέαστη: τα εργοστάσιά της αντιμετώπισαν «υπερ-

βάλλουσα παραγωγική ικανότητα» σε σχέση με τη ζήτηση, που έγινε ακόμα πιο έντονη όταν η Ε.Ε επέβαλε δασμούς εις βάρος των κινέζικων φωτοβολταϊκών το 2013.¹⁵

Οι επενδύσεις στις ΑΠΕ στην ΕΕ μειώθηκαν κατά 44% ανάμεσα στο 2011 και το 2013. Μια μερική εξαίρεση ήταν οι επενδύσεις στην αιολική ενέργεια, στις ανεμογεννήτριες. Ο λόγος για αυτό ήταν οι τεράστιες «ενισχύσεις» που παίρνουν οι σχετικές εταιρείες από τις κυβερνήσεις και την ΕΕ. Έτσι μπορούν στην Ελλάδα οι Μυτιληναίοι και οι Μπόμπολες σε συνεργασία με διάφορες εταιρείες να καταστρέφουν δάση και κορυφογραμμές για να χτίσουν τα αιολικά τους πάρκα και να παριστάνουν τους «πράσινους επενδυτές».

Αγώνες

Η σχέση των κεφαλαίων -και των κρατών με τα οποία είναι δεμένα- με τη φύση φέρνει στο νου οδηγούς σε έναν αγώνα ταχύτητας που βλέπουν τον γκρεμό να πλησιάζει με ιλιγγιώδη ταχύτητα. Ανησυχούν, αλλά δεν μπορούν να σταματήσουν και να αλλάξουν αμάξι ούτε να πατήσουν φρένο γιατί θα χάσουν την κούρσα. Το ζήτημα της αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής και της προστασίας της φύσης είναι κομμάτι της πάλης ενάντια στον καταστροφισ-

κό καπιταλισμό και τις επιθέσεις του ενάντια στην εργατική τάξη. Ο Κρις Χάρμαν είχε δίκιο όταν έγραφε ότι:

«Τα υψηλά επίπεδα ενέργειας που έχει ως βάση το στοιχείο του άνθρακα είναι κεντρικά σε όλες τις διαδικασίες παραγωγής και αναπαραγωγής του συστήματος, όχι μόνο στη μεταποιητική βιομηχανία, αλλά και στην παραγωγή τροφής, τη διανομή, το φωτισμό και τη θέρμανση συγκροτημάτων γραφείων, τη μεταφορά της εργατικής δύναμης από και προς τους χώρους δουλειάς, την παροχή σε αυτή των απαραίτητων για να ανανεώσει τις δυνάμεις της και να αναπαραχθεί. Η ρήξη με μια οικονομία που βασίζεται στον άνθρακα και το πετρέλαιο προϋποθέτει ένα ριζικό μετασχηματισμό όλων αυτών των δομών, μια εκ βάθρων αναμόρφωση των παραγωγικών δυνάμεων και των άμεσων παραγωγικών σχέσεων που πηγάζουν απ' αυτές».¹⁶

Εκατομμύρια έχουν διαδηλώσει τα τελευταία χρόνια απαιτώντας δραστικά μέτρα απέναντι στην απειλή της απότομης κλιματικής αλλαγής και ενάντια στις πολιτικές που καταστρέφουν τη φύση. Αγώνες εκτυλίσσονται σε όλο τον κόσμο για να προστατέψουν ολόκληρες κοινό-

τήτες από την καταστροφική δράση των πολυεθνικών του πετρελαίου, του χρυσού. Στην πραγματικότητα, η πάλι γι' αυτά τα ζητήματα συναντιέται με όλους τους αγώνες γιατί η ρίζα του «κακού» είναι η ίδια.

Συναντιέται με την πάλι ενάντια στις ιδιωτικοποιήσεις, τις περικοπές στις κοινωνικές δαπάνες και υπηρεσίες. Το ξεπούλημα του λιμανιού του Πειραιά στην COSCO είναι σκάνδαλο των ιδιωτικοποιήσεων, ευθεία βολή στις εργασιακές σχέσεις αλλά και περιβαλλοντική ωρολογιακή βόμβα. Στις αρχές Οκτώβρη η COSCO παρέλαβε την νέα προβλήτα πετρελαιοειδών μήκους 400 μέτρων.¹⁷ Η ιδιωτικοποίηση του ΑΔΜΗΕ και συνολικά του κλάδου της ενέργειας, φέρνει χειρότερες και πιο επικίνδυνες συνθήκες εργασίας για τους εργαζόμενους, αλλά και απειλή για το περιβάλλον. Το «ατύχημα» στα ΕΛΠΕ το Μάη του 2015 είναι μια τραγική υπενθύμιση τι σημαίνει το κυνήγι του κέρδους.

Η άλλη όψη των περικοπών στις δημόσιες συγκοινωνίες και της προώθησης των ιδιωτικοποιήσεων τους είναι η ενίσχυση των συμφερόντων του κυκλώματος των κατασκευαστικών και των εταιρειών του αυτοκινητού, που επιβαρύνουν την ατμόσφαιρα με εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου.

Η πάλι για την κρατικοποίηση των συγκοινωνιών και των μεταφορών (και των θαλάσσιων), της ενέργειας, είναι πάλι για την προστασία του περιβάλλοντος. Ένας κλάδος ενέργειας 100% δημόσιος και στα χέρια των εργατών θα έχει τη δυνατότητα να προγραμματίσει την εισαγωγή των ΑΠΕ αντί να τις αφήνει βορρά των κερδοσκόπων και δικαιολογία για απολύσεις. Αντί να ξεοδεύονται εκατομμύρια για να φτιάχνουν οι κατασκευαστικές αυτοκινητόδρομους και να βάζουν τσουχτερά διόδια, αυτά τα λεφτά θα μπορούσαν να πάνε σε ένα πρόγραμμα κατασκευής σωστά μονωμένων εργατικών κατοικιών, σχολείων και νοσοκομείων, που και την ενεργειακή σπατάλη θα περιόριζαν και

χιλιάδες θέσεις εργασίας θα δημιουργούσαν.

Η πάλι ενάντια στην καταστροφή της φύσης συναντιέται ακόμα με την πάλι ενάντια στον ρατσισμό που είναι εργαλείο διαίρεσης της εργατικής τάξης και φουσκώνει τα πανιά των φασιστών. Το 2003 μια μελέτη του αμερικανικού Πενταγώνου πρότεινε σαν απάντηση στην «αναστάτωση» που φέρνει η κλιματική αλλαγή τη μετατροπή των ΗΠΑ σε «πραγματικό φρούριο» απέναντι στους πρόσφυγες και τους μετανάστες οι οποίοι θα αναζητούν καταφύγιο από χώρες που βίωναν πρώτες τις καταστροφικές συνέπειες της κλιματικής αλλαγής.¹⁸ Σήμερα οι «φράχτες» που θέλει να χτίσει ο Τραμπ και χτίζει η ΕΕ είναι έκφραση της ίδιας απάνθρωπης «λογικής».

Η επιτάχυνση της περιβαλλοντικής καταστροφής και η απότομη κλιματική αλλαγή είναι μια απειλή για όλη την ανθρωπότητα. Όμως, η απάντηση δεν είναι όλης της ανθρωπότητας. Υπάρχει μια κοινωνική τάξη που μπορεί να βάλει φρένο σήμερα στη καταστροφική μανία του καπιταλισμού και να τον ανατρέψει. Είναι η εργατική τάξη. Είναι η μοναδική τάξη που μπορεί να πετύχει «μια εκ βάθρων αναμόρφωση των παραγωγικών δυνάμεων και των άμεσων παραγωγικών σχέσεων που πηγάζουν απ' αυτές», γιατί μπορεί να χτυπήσει την καρδιά του καπιταλισμού, το μηχανισμό που παράγει το κέρδος. Είναι η τάξη που εργάζεται συλλογικά και μπορεί συλλογικά να οργανώσει την παραγωγή και τη διανομή των αγαθών με κριτήριο τόσο τις ανάγκες της πλειοψηφίας όσο και τη διατήρηση του μεταβολισμού ανάμεσα στον άνθρωπο και τη φύση. Ο Μαρξ γράφει στο Κεφάλαιο:

«Ακόμα και μια ολόκληρη κοινωνία, ένα έθνος, μάλιστα όλες οι σύγχρονες κοινωνίες μαζί παρμένες, δεν είναι ιδιοκτήτες της γης. Είναι απλώς οι κάτοχοί της, οι επικαρπώτες της, και οφείλουν σαν *boni patres familias* [καλοί οικογενειάρχ-

χες] να την κληροδοτήσουν βελτιωμένη στις επόμενες γενεές... Ο κοινωνικός άνθρωπος, οι συνεταιρισμένοι παραγωγοί θα ρυθμίζουν ορθολογικά αυτή τους την ανταλλαγή της ύλης με τη φύση, θα την υποτάσσουν στον κοινό έλεγχο από μέρους τους, αντί να κυριαρχούνται από αυτή σαν από μια τυφλή δύναμη, όταν θα την πραγματοποιούν με την μικρότερη δυνατή δαπάνη δυνάμεων και κάτω από όρους αντάξιους και ταιριαστούς προς την ανθρώπινη φύση τους».¹⁹

Σημειώσεις

- (1) «Κινητή Οικολογική Βόμβα το Δ/Ε Αγία Ζώνη», 13/09/2017, <http://penen.gr/penen/δελτια-τυπου/item/3955-κινητη-οικολογικη-βομβα-το-δ-ε-αγια-ζωνη-ι-υπερηλικο-ανασφαλες-και-επικινδυνο-τραγικη-καθυστερηση-και-πρωτοφανης-ανεπαρκεια-των-κρατικων-αρχων-στην-αντιμετωπιση-της-θαλασσιας-οικολογικης-καταστροφης-στον-σαρωνικω>
- (2) <http://www.itopf.com/knowledge-resources/data-statistics/statistics/>
- (3) http://www.wwf.gr/images/pdfs/Reviving_Mediterranean_Sea_Economy_Full%20rep_Lowres.pdf
- (4) Chris Harris, «Climate change blamed as EU's forest fires nearly treble in 2017», Euronews 15/08/2017, <http://www.euronews.com/2017/08/15/how-europe-s-wildfires-have-more-than-trebled-in-2017>
- (5) Gardiner Harris, «Borrowed Time on Disappearing Land», The New York Times, 28/03/2014, <https://www.nytimes.com/2014/03/29/world/asia/facing-rising-seas-bangladesh-confronts-the-consequences-of-climate-change.html?mcubz=3>
- (6) Ian Angus, Facing the Anthropocene, Fossil Capitalism and the Crisis of the Earth System, Monthly Review Press 2016, σελ. 160.
- (7) Chris Harman, Καπιταλισμός Ζόμπι, Εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, 2011, σ.σ. 409 και 419.
- (8) Καρλ Μαρξ, Κεφάλαιο, Τόμος Πρώτος, Σύγχρονη Εποχή, σελ. 522.
- (9) Andreas Malm, Fossil Capital, Verso 2016, σελ. 165.
- (10) Global carbon budget 2014, σελ. 69, www.earth-system-science-data.net/7/47/2015/
- (11) Ian Angus, οπ, σελ. 167.
- (12) <http://www.newmoney.gr/palamos-oikonomias/nautilia/318327-ellinoktita-ploia-metaferoun-to-%C2%BC-tou-petrelaiou-pagkosmios>
- (13) Μ. Στύλλου, «Η κρίση του Τραμπ δεν είναι μόνο δική του», Σοσιαλισμός από τα Κάτω 124 (Σεπτέμβρης-Οκτώβρης 2017), <http://socialismfrombelow.gr/article.php?id=986>
- (14) Kalyeena Makortoff, «Nearly 94% of Shell shareholders reject emissions reduction target in line with Paris climate agreement», Independent, 23 May 2017, <http://www.independent.co.uk/environment/shell-shareholders-94-per-cent-emissions-reduction-target-reject-paris-agreement-climate-change-a7751681.html>
- (15) «China solar panel duties imposed by EU», BBC News, 4 June 2013, <http://www.bbc.com/news/business-22766639>
- (16) Chris Harman, οπ, σ.σ. 414-15
- (17) <http://www.iefimerida.gr/news/367072/paradothike-stin-cosco-o-neos-proviltas-petrelaioidon-ston-peiraia>
- (18) Ian Angus, οπ, σ.σ. 182-4.
- (19) Καρλ Μαρξ, Κεφάλαιο, Τόμος Τρίτος, Σύγχρονη Εποχή, σ.σ. 954 και 1007.

Βιβλιοκριτική

Η θεωρία του Μαρξ για την αλλοτρίωση

Ισμπάν Μέσαρος

Σελίδες 369, 18 ευρώ

Εκδόσεις Κουνκίδα, 2016

Την 1η Οκτώβρη πέθανε, σε ηλικία 87 ετών, ο Ισμπάν Μέσαρος. Ο Μέσαρος είχε γεννηθεί στην Ουγγαρία. Υπήρξε στενός φίλος και συνεργάτης του Γκέοργκ Λούκατς. Εγκατέλειψε την πατρίδα του το 1956 μετά την συντριβή της επανάστασης από τα ρωσικά τανκς. Τις τελευταίες δεκαετίες ζούσε και δίδασκε στη Βρετανία (ήταν καθηγητής στο πανεπιστήμιο του Σάσεξ). Το 1971 κέρδισε το βραβείο Ντόιτσερ για το βιβλίο του "Η θεωρία του Μαρξ για την Αλλοτρίωση".¹

Επαναστάτης

Ο Μέσαρος παρέμεινε μέχρι το τέλος της ζωής του μαρξιστής και επαναστάτης. Το 2009, την χρονιά που άρχισε να ξεδιπλώνεται με όλο της το μένος η παγκόσμια οικονομική κρίση έλεγε σε μια συνέντευξή του στο βρετανικό περιοδικό Socialist Review:²

"Πρόκειται για μια δομική κρίση του συστήματος. Απλώνεται παντού και επηρεάζει ακόμα και τη σχέση μας με τη φύση, υπονομεύοντας τις θεμελιακές συνθήκες της ανθρώπινης επιβίωσης. Για παράδειγμα, κάθε τόσο ανακοινώνουν κάποιους στόχους για την μόλυνση της ατμόσφαιρας. Έχουμε ένα υπουργείο για την ενέργεια και την κλιματική αλλαγή το οποίο είναι στην πραγματικότητα ένα υπουργείο κοπανιστού αέρα. Τίποτα δεν γίνεται πέρα από την ανακοίνωση των στόχων. Αλλά οι στόχοι ούτε καν πλησιάζονται -πολύ περισσότερο δεν ικανοποιούνται. Αυτό εί-

ναι ένα αναπόσπαστο κομμάτι της δομικής κρίσης του συστήματος και μόνο δομικές λύσεις μπορούν να μας βγάλουν από αυτή τη φριχτή κατάσταση...

Δεν πιστεύω ότι μπορούμε να αντιμετωπίσουμε την παρούσα κρίση με τον ίδιο τρόπο που αντιμετωπίσαμε τις προηγούμενες. Η παρούσα κρίση είναι πρωτοφανής. Ο αντιπρόεδρος της Τράπεζας της Αγγλίας έχει παραδεχτεί ότι είναι η μεγαλύτερη οικονομική κρίση στην ανθρώπινη ιστορία... Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η κοινωνία δεν δημιουργήθηκαν μέσα στα λίγα τελευταία χρόνια. Αργά ή γρήγορα αυτά τα προβλήματα θα πρέπει να επιλυθούν, όχι όπως φαντάζονται οι Νομπελίστες Οικονομολόγοι, μέσα στα πλαίσια του συστήματος. Η μόνη εφικτή λύση είναι να οργανώσουμε την κοινωνική αναπαραγωγή στη βάση του ελέγχου από τους ίδιους τους παραγωγούς. Αυτή ήταν πάντα η βασική ιδέα του σοσιαλισμού."

Αλλοτρίωση

Ο Μαρξ "δανείστηκε" την έννοια από τον Γκέοργκ Φρήντριχ Χέγκελ, τον μεγάλο διαλεκτικό "φιλόσοφο της αστικής επανάστασης". Αλλά, όπως έκανε με όλες τις έννοιες που κληρονόμησε από τον Χέγκελ χρειάστηκε πρώτα να τις γυρίσει ανάποδα, έτσι ώστε -όπως έλεγε ο ίδιος- να στέκουν με τα πόδια κάτω και το κεφάλι πάνω.

Ο Χέγκελ ήταν ιδεαλιστής. Η αφετηρία των πάντων στο φιλοσοφικό του σύστημα είναι το "απόλυτο πνεύμα", ο θεός. Η αλλοτρίωση στο σύστημά του είναι το φυσικό επακόλουθο της εργασίας. Με την εργασία του ο άνθρωπος μετατρέπει την ιδέα του -κάτι που βρίσκεται στον νου του και που ελέγχει απόλυτα- σε ένα εξωτερικό αντικείμενο, σε ένα δημι-

ούργημα αυτονομημένο από τον ίδιο και ικανό να στραφεί ακόμα και εναντίον του. Ο σύγχρονος άνθρωπος καταδυναστεύεται σήμερα από την οργανωμένη κοινωνία (το κράτος, τους νόμους, τους ισχυρούς κλπ). Η κοινωνία, όμως, είναι ανθρώπινο δημιούργημα.

Για τον Χέγκελ δεν υπήρχε πρακτικά τρόπος να λυτρωθεί ο άνθρωπος από την αλλοτρίωση. Το μόνο που θα μπορούσε να κάνει θα ήταν να συνειδητοποιήσει την τραγική του μοίρα και να συμφιλιωθεί μαζί της. Και όχι μόνο μαζί της: στα τελευταία χρόνια της ζωής του ο Χέγκελ -που στα νιάτα του υπήρξε θερμός οπαδός της Γαλλικής Επανάστασης- συμφιλιώθηκε με το ίδιο το αυταρχικό και καταπιεστικό Πρωσικό κράτος.

Ο Μαρξ συμφωνούσε με την παρατήρηση του Χέγκελ, ότι τα δημιουργήματα της ανθρώπινης εργασίας μπορούν να στραφούν εναντίον του. Αλλά η αυτονόμησή τους από τον δημιουργό τους δεν είχε τίποτα το μυστικιστικό: η αιτία είναι οι ταξικές κοινωνίες, και ιδιαίτερα ο καπιταλισμός. Η εργασία δεν είναι ελεύθερη

στο σημερινό σύστημα. Οι εργάτες δεν επιλέγουν ούτε πότε θα δουλέψουν, ούτε πόσο θα δουλέψουν, ούτε τι θα παράξουν, ούτε σε τι ποιότητα, ούτε σε τι ποσότητα. Αυτά τα ελέγχουν τα αφεντικά. Η αλλοτρίωση είναι αποτέλεσμα της ανελεύθερης εργασίας και όχι της εργασίας γενικά.

Οι εργάτες δεν αποξενώνονται μόνο από την ίδια τη διαδικασία της εργασίας στον καπιταλισμό. Αποξενώνονται και από τα προϊόντα της εργασίας τους. Στον καπιταλισμό τα προϊόντα της εργασίας μετατρέπονται σε εμπορεύματα -σε απλησίαστα κατά κανόνα εμπορεύματα για τους ίδιους τους παραγωγούς. Στα εργοστάσια-κάτεργα του Βιετνάμ και της Κίνας ξυπόλητοι εργάτες παράγουν, με μεροκάματο μερικά δολάρια, κάθε μέρα χιλιάδες ζευγάρια παπούτσια -που οι ίδιοι, όμως, αδυνατούν να αγοράσουν. Και δεν είναι μόνο αυτό: η "υπεραξία" από την δουλειά τους είναι η πηγή του κέρδους. Και το κέρδος είναι η πηγή του κεφαλαίου -της "δύναμης" που καταδυναστεύει τους εργάτες. Όσο περισσότερο δουλεύουν οι εργάτες τόσο πιο δυνατό γίνεται το κεφάλαιο και τόσο χειροτερεύει η θέση τους.

Η αλλοτρίωση, έλεγε ο Μαρξ, διαταράσσει και τις σχέσεις ανάμεσα στους ανθρώπους. Ο καπιταλισμός μετατρέπει τον εργάτη σε "συντελεστή της παραγωγής" -σε έναν πωλητή της "εργατικής του δύναμης" (της ικανότητάς του να δουλεύει), σε ένα εμπόρευμα όπως όλα τα άλλα. Το μεροκάματο καθορίζεται με βάση την "αξία" του -όπως ακριβώς καθορίζεται και η αξία όλων των εμπορευμάτων: με βάση την εργασία που χρειάζεται για να αναπαραχθεί. Και η "αξία" του ατόμου σύμφωνα με την ηθική του συστήματος είναι ανάλογη με το πορτοφόλι του. *"Είμαι άσχημος"*, γράφει ο Μαρξ στα Οικονομικά και Φιλοσοφικά Χειρόγραφα 1844, *"αλλά μπορώ να αγοράσω για εμένα την πιο όμορφη γυναίκα. Δεν είμαι άσχημος λοιπόν γιατί η ασχήμια -η απωθητική δύναμή της- ακυρώνεται από το χρήμα"*.³

Η εργασία είναι αυτό που διακρίνει τον άνθρωπο από το υπόλοιπο ζωικό βασίλειο. Η αλλοτρίωση, από αυ-

τή την άποψη, διαβρώνει ό,τι είναι πραγματικά ανθρώπινο, καταστρέφει την ίδια την ανθρώπινη "ουσία".

Διαμάχες

Η αξία του βιβλίου του Μέσαρος, όμως, δεν περιορίζεται σε μια παρουσίαση των απόψεων του Μαρξ για την αλλοτρίωση. Το βιβλίο ήταν μια παρέμβαση σε δυο μεγάλες διαμάχες που υπήρχαν εκείνη την εποχή (και συνεχίζονται μέχρι τώρα) μέσα στην αριστερά.

Η πρώτη αφορά στις σχέσεις ανάμεσα στην αλλοτρίωση και την ιδεολογία. Η αλλοτρίωση επηρεάζει προφανώς τον τρόπο με το οποίο αντιλαμβάνεται η εργατική τάξη τον κόσμο και τη θέση της μέσα σε αυτόν. Ο καπιταλισμός υποβιβάζει τον εργάτη σε "εμπόρευμα". Και ο εργάτης τείνει να αντιλαμβάνεται τον εαυτό του σαν εμπόρευμα. *"Οι κυρίαρχες ιδέες κάθε εποχής"*, έγραφε ο Μαρξ, *"είναι οι ιδέες της κυρίαρχης τάξης"*. Πολλοί καταλήγουν από αυτό στο συμπέρασμα ότι η επανάσταση είναι αδύνατη. Τη δεκαετία του 1960 ο Χέρμπερτ Μαρκούζε έγραψε ένα βιβλίο με τίτλο *"Ο Μονοδιάστατος Άνθρωπος"*⁴ στο οποίο υποστήριζε ότι χάρη στην καταναλωτική κοινωνία η εργατική τάξη της δύσης έχει χάσει τον παλιό της επαναστατικό χαρακτήρα. Το βιβλίο του Μέσαρος δίνει μια δυνατή απάντηση σε αυτά τα επιχειρήματα: η ιδεολογική κυριαρχία των καπιταλιστών δεν είναι απόλυτη. Οι αντιδραστικές ιδέες του συστήματος συνυπάρχουν στα μυαλά της εργατικής τάξης με την πραγματικότητα της εκμετάλλευσης, τις αντιλήψεις της αλληλεγγύης, τους οραματισμούς της ελευθερίας κλπ. Η ιδεολογική κυριαρχία μπαίνει σε κρίση κάθε φορά που οι εργάτες συγκρούονται με τα αφεντικά.

Η δεύτερη συζήτηση αφορά τη σχέση του νεαρού Μαρξ με τον ώριμο Μαρξ. Η επανάσταση δεν είχε καμιά θέση στον σταλινικό "μαρξισμό" που διδασκόταν στα κομματικά σχολεία της ΕΣΣΔ: ο Μαρξ ήταν απλά ένας οικονομολόγος. Το πραγματικό αντικείμενο του "Κεφαλαίου" ήταν η ανάπτυξη των "παραγωγικών δυνάμεων". Ο Μαρξ έλεγαν μιλούσε για την επανάσταση στα νεανικά του,

ρομαντικά, μη επιστημονικά έργα. Μετά ωρίμασε. Η έννοια της αλλοτρίωσης έγραφε ο Λουί Αλτουσέρ, ένας Γάλλος φιλόσοφος που ταλαντευόταν ανάμεσα στην επανάσταση και τον ρεφορμισμό, δεν υπάρχει στο έργο του ώριμου Μαρξ.

Στην πραγματικότητα αυτή η αντίληψη είναι πέρα για πέρα λαθεμένη. Η αλλοτρίωση είναι για τον Μαρξ η άλλη όψη της εκμετάλλευσης. Το Κεφάλαιο δεν έχει καμιά σχέση με την "ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων". Ο στόχος του ήταν η ανατροπή του καπιταλισμού, η απελευθέρωση της εργατικής τάξης και η οικοδόμηση μιας δίκαιης και βιώσιμης κοινωνίας.

Σωτήρης Κοντογιάννης

Σημειώσεις

1. Μέσαρος, "Η Θεωρία του Μαρξ για την Αλλοτρίωση", Εκδόσεις Κουκίδα.
2. Socialist Review 332, January 2009, Interview: A structural crisis of the system, By Judith Orr Patrick, Wardlsván Mésáros
3. Καρλ Μαρξ, Οικονομικά και Φιλοσοφικά Χειρόγραφα, Εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, σελ. 169
4. Herbert Marcuse, Ο μονοδιάστατος άνθρωπος, Εκδόσεις Παπαζήση (1971)

Πρώτη φορά Αριστερά

Αντιθέσεις, αντιφάσεις, εσωτερικές συγκρούσεις στο ΠΑΣΟΚ την περίοδο 1974-1990 και οι βάσεις του πολιτικού μεταμορφισμού του Βασίλης Ασημακόπουλος

Σελίδες 558, 24 ευρώ

Εκδόσεις Andy's Publishers, 2017

Στην φετινή επέτειο της 3ης Σεπτεμβρίου, ο Αλέξης Τσίπρας με μακροσκελές άρθρο του στο «Ντοκουμέντο» με τίτλο «Ήταν ο Ανδρέας ψεύτης;» τοποθετήθηκε ο ίδιος στο θέμα της λεγόμενης «πασοκοποίησης» του ΣΥΡΙΖΑ: *«Σήμερα είναι πολλοί εκείνοι, που κατηγορούν τον ΣΥΡΙΖΑ ως κόμμα - συνέχεια του ΠΑΣΟΚ... Αν ο ΣΥΡΙΖΑ κατηγορείται σή-*

μερα ως το κόμμα που έχει ξαναπαίσει το νήμα αυτών των στόχων (σ.σ της 3ης Σεπτεμβρη) τότε η κατηγορία γίνεται δεκτή. Και με υπερηφάνεια».

Είναι σαφές, ότι παρά τη σημερινή παρακμή του χώρου του ΠΑΣΟΚ, η συζήτηση πάνω στο τι είδους τελικά κόμμα ήταν, όχι μόνο παραμένει ανοιχτή για τέταρτη συνεχή δεκαετία, αλλά διατηρεί ζωντανή την επικαιρότητά της. Και είναι μια συζήτηση αναγκαία στην Αριστερά, όχι τόσο για να εντοπίσει κανείς, επιχαίροντας ή καταγγέλλοντας τις διαφορές ή ομοιότητες του με τον ΣΥΡΙΖΑ, όσο για να μπορέσει να υπάρξει μια αποτελεσματική στρατηγική και τακτική απέναντι στην κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ.

Υπό αυτήν την έννοια δεν θα μπορούσε παρά να είναι χρήσιμη και καλοδεχούμενη η έκδοση του βιβλίου «Πρώτη φορά Αριστερά, αντιθέσεις, αντιφάσεις, εσωτερικές συγκρούσεις στο ΠΑΣΟΚ στην περίοδο 1974-1990 και οι βάσεις του πολιτικού μεταμορφισμού του» (andy's publishers) από τον Βασίλη Ασημακόπουλο - προερχόμενο από το ΠΑΣΟΚ από τον οποίο αποχώρησε δύο φορές (1999 και 2010) και στη συνέχεια μέλος της Κ.Ε. του ΣΥΡΙΖΑ την περίοδο 2012-13 από τον οποίο επίσης αποχώρησε το 2015. Στις 600 σελίδες του βιβλίου αναδεικνύονται σημεία που αξίζει να σταθεί κανείς:

Κόντρα στις αναλύσεις καρικατούρες -που συνδέουν την άνοδο του ΠΑΣΟΚ με τον «λαϊκισμό», «τη δημιουργία» ή τις «πελατειακές σχέσεις» και το παρουσιάζουν λίγο ως πολύ ένα «αρχηγικό» κόμμα-φαντομά που ήρθε «από το πουθενά» για να «κλέψει» τα συνθήματα της αριστεράς και να εγκλωβίσει τις «πειθήνιες» μάζες- το βιβλίο περιέχει μια εκτενή ανάλυση και εξιστόρηση του πως το ΠΑΣΟΚ πέτυχε να αποκτήσει οργανική σχέση με την εργατική τάξη, τη νεολαία και ευρύτερες μάζες.

Αναδεικνύεται πώς το ΠΑΣΟΚ, παρότι στις αρχές του '70 ήταν ένα νέο κόμμα με λιγότερα ιστορικά και οργανωτικά εφόδια σε σχέση με το ΚΚΕ ή το ΚΚΕσ., στη διάρκεια της χούντας και της μεταπολίτευσης πέτυχε να συνδεθεί με το τεράστιο κύμα ριζο-

σπαστικοποίησης που έφτανε από τον έξω κόσμο στην Ελλάδα την δεκαετία του '70.

Ενώ το ΚΚΕ και το ΚΚΕσ. μέσα στη χούντα αναζητούσαν συμμαχίες για τον «εκδημοκρατισμό του καθεστώτος» με αποτέλεσμα αρχικά να καταγγέλλουν και την ίδια την εξέγερση του Πολυτεχνείου, το ΠΑΚ, η μήτρα από την οποία ξεπήδησε το ΠΑΣΟΚ, τα υπερφαλάγγιζε από τα αριστερά και σε στόχους και σε συνθήματα και σε πρακτικές που σε πολλά σημεία «θύμιζαν» επαναστατική αριστερά (κρατώντας ταυτόχρονα τις συνδέσεις με κάποιες από τις δυνάμεις του Κέντρου που είχε νομιμοποιήσει η ηγεσία της ΕΔΑ την περίοδο πριν τη χούντα).

Μπαίνοντας στη μεταπολίτευση με τα κόμματα της Αριστεράς να σέρνονται στην πιο συναινετική γραμμή «Η Καραμανλής ή τανκς», το ΠΑΣΟΚ μπόρεσε να συνδεθεί με πλατειά κομμάτια της κοινωνίας - καθάρηνη στη νεολαία, όπου η ΠΑΣΠ καταφέρνει να βγει πρώτη δύναμη στα πανεπιστήμια στις πρώτες μεταπολιτευτικές φοιτητικές εκλογές. Όμως το πιο σημαντικό για την ανάπτυξη του ΠΑΣΟΚ ήταν ότι καταφέρνει να συνδεθεί με τα πιο πρωτοπόρα κομμάτια της εργατικής τάξης. Αρχικά το κίνημα των εργοστασιακών σωματείων, που το 1974-76 αποτέλεσε μια από τις κορυφαίες περιόδους του εργατικού κινήματος στην Ελλάδα -και που τα κόμματα

της Αριστεράς κατήγγειλαν. Ακολούθως, το δεύτερο κύμα αγώνων της μεταπολίτευσης στις τράπεζες και το δημόσιο και ευρύτερο δημόσιο τομέα το διάστημα 1977-81.

Μέσα σε αυτούς τους αγώνες απλώνεται παντού η οργανωμένη και όχι μόνο επιρροή του ΠΑΣΟΚ που το 1981 υπόσχεται «στις 18 του Οκτώβρη σοσιαλισμός» και κερδίζει πανηγυρικά τις εκλογές. Ήταν τέτοια η ορμή της μεταπολίτευσης και τόσο στενή η σύνδεση του κόμματος με την εργατική τάξη ώστε μέσα στη διετία 1981-83 το ΠΑΣΟΚ δεν έφερε βέβαια τον σοσιαλισμό αλλά αναγκάστηκε να ψηφίσει και να εφαρμόσει μια σειρά προοδευτικών νόμων και μέτρων, κατακτήσεις της εργατικής τάξης που εδώ και δεκαετίες προσαθούν να πάρουν πίσω.

Όμως αυτή η σύνδεση δεν σήμανε τον απόλυτο έλεγχο πάνω στην εργατική τάξη. Αυτό θα φανεί με εκκωφαντικό τρόπο το 1985-87, όταν ενάντια στο πρώτο σταθεροποιητικό πρόγραμμα λιτότητας του ΠΑΣΟΚ το 1985, η ανταρσία της βάσης -με προπύργια τις ΔΕΚΟ και τα σωματεία των κρατικοποιημένων πλέον εργοστασίων- θα πάρει τόσο μαζικά και εκρηκτικά χαρακτηριστικά ώστε η ΠΑΣΚΕ να διασπαστεί και το ένα της κομμάτι να συμμαχήσει με την ΕΣΑΚ-Σ, μέσα σε ένα ξέσπασμα νέων απεργιακών αγώνων. Η συνεργασία της ΣΣΕΚ (που διαμορφώθηκε από τους αποχωρήσαντες και διαγραφέντες του ΠΑΣΟΚ) με το ΚΚΕ θα κερδίσει στις δημοτικές εκλογές του 1986 δεκάδες δήμους δημιουργώντας τα κόκκινα στεφάνια στις εργατογειτονίες της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης.

Το ΚΚΕ θα χαράμισει αυτήν την ευκαιρία, προχωρώντας τον επόμενο χρόνο στην ίδρυση του ενιαίου Συνσπισμού, μια συμμαχία προς τα δεξιά με την ΕΑΡ του Κύρκου, ανοίγοντας το δρόμο στην προδοσία της κυβέρνησης Τζαννετάκη το 1989. Έτσι στις εκλογικές αναμετρήσεις του 1989-90, παρά την τεράστια κρίση του, το ΠΑΣΟΚ θα καταφέρει να συγκρατήσει, να επαναπατρίσει το μεγαλύτερο μέρος της εργατικής τάξης και να αναπτυχθεί εκ νέου στους

εκρηκτικούς εργατικούς αγώνες του διαστήματος 1991-93, παρά την συνέχιση της δεξιάς στροφής στο δεύτερο του συνέδριο.

Είναι γεμάτο το βιβλίο από σχετικές περιγραφές και ντοκουμέντα όλης αυτής της περιόδου, όχι μόνο για τη σχέση του ΠΑΣΟΚ με την εργατική τάξη και τις μάζες γενικότερα, αλλά και για τις σφοδρές συγκρούσεις που γεννούσαν οι ανταρσίες της βάσης μέσα στις κομματικές οργανώσεις του όλη αυτήν την περίοδο, που αναιρούν την καρικατούρα «το ΠΑΣΟΚ ήταν ο Ανδρέας».

Μέσα στο εκρηκτικό κλίμα της μεταπολίτευσης, ο Ανδρέας Παπανδρέου συμμαχεί αρχικά με τα πιο ριζοσπαστικά και αριστερά κομμάτια του ΠΑΣΟΚ για να διαγράψει την «Δημοκρατική Άμυνα» και περιορίζει τους «παλαιοκομματικούς» προερχόμενους από την Ένωση Κέντρου. Στη συνέχεια σε μια πορεία ελέγχου του κόμματος συγκρούεται προς τα αριστερά και διαγράφει διαδοχικά τους τροτσικιστές και μεγάλο κομμάτι της ΠΑΣΠ και της εργατικής νεολαίας, προκειμένου να φτάσει όσο γίνεται ελαφρύτερος από «βαρίδια» στις εκλογές του 1981.

Ο στόχος υλοποιείται, όχι μόνο χάρη στο κύρος και τις πολιτικές ικανότητες του Ανδρέα αλλά και χάρη στη στήριξη και στην (όχι πάντα) συνεργασία, όπως αναλύεται εκτενώς στο βιβλίο, μιας κομματικής γραφειοκρατίας που αναπτύσσεται μέσα στο ίδιο το κόμμα ενόψει της κατάληψης της εξουσίας και παγιποιείται με το ερχομό του στην εξουσία, μετατρέπόμενη σε κρατική γραφειοκρατία. Όλο αυτό το διάστημα, περίοδοι διορισμών από τα πάνω, καθαιρέσεων και διαγραφών εναλλάσσονται με περιόδους «συσπείρωσης όλων των τάσεων» - με το πρώτο συνέδριο του κόμματος να καθυστερεί 11 ολόκληρα χρόνια.

Ο συγγραφέας αναλύει την δεξιόστροφη πορεία της πολιτικής του ΠΑΣΟΚ όλο αυτό το διάστημα σαν το πέρασμα από ένα κόμμα εξελικτικής σοσιαλδημοκρατίας που στοχεύει στον σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της κοινωνίας, σε ένα κόμμα σοσιαλδημοκρατίας με ορίζοντα κάποιες με-

ταρρυθμίσεις στο παρόν σύστημα, και τελικά σε ένα σοσιαλφιλελεύθερο κόμμα την δεκαετία του '90 - ενώ αλλού αυτοπροσδιορίζει την θέση του κοντά στην ανάλυση των συνεδρίων του ΚΚΕ για «κόμμα μικροαστικού σοσιαλισμού» και «ιδιότυπο ρεφορμιστικό κόμμα» στο 10ο και 11ο συνέδριο αντίστοιχα.

Όμως είναι η ανάλυση του Λένιν για τα ρεφορμιστικά κόμματα, ως αστικά-εργατικά, κόμματα δηλαδή με αστική πολιτική αλλά σε οργανική σύνδεση με την εργατική τάξη, που μπορεί να εξηγήσει με τον καλύτερο τρόπο το ΠΑΣΟΚ. Γιατί δεν περιορίζεται πάνω στην ανάλυση των προγραμματικών διακηρύξεων της κάθε συγκυρίας (που έχουν βέβαια την ιδιαίτερη αξία τους) και στην πολιτική που εκφράζει και εφαρμόζει το κόμμα αλλά στον κρίσιμο ρόλο των κοινωνικών δυνάμεων που εκφράζονται μέσα σε αυτό.

Είναι χαρακτηριστικό ότι το ΠΑΣΟΚ, ακόμη και μετά την περίοδο που πραγματεύεται το βιβλίο, την περίοδο της πιο δεξιάς του στροφής συνέχισε να εκφράζει την πλειοψηφία και τις προσδοκίες της εργατικής τάξης αλλά και να βρίσκεται ξανά αντιμέτωπο με αυτήν του την εσωτερική αντίθεση. Από την ανατροπή του νόμου Γιαννίτση από μια ΓΣΕΕ που φαινόταν να ελέγχει πλήρως την περίοδο του Σημιτικού εκσυγχρονισμού μέχρι την σύγκρουση επί Παπανδρέου για την αναθεώρηση του άρθρου 16. Ήταν αυτή η αντίθεση που έσκασε με τον πιο εκρηκτικό τρόπο την περίοδο των μνημονίων, με την εργατική βάση του ΠΑΣΟΚ να το εγκαταλείπει μέσα σε μια περίοδο νέας ριζοσπαστικοποίησης και του μεγαλύτερου απεργιακού κινήματος από την εποχή της μεταπολίτευσης.

Στον πυρήνα αυτής της αντίθεσης -αλλά και ταυτόχρονα εξήγηση της κατάληξης του ΠΑΣΟΚ- είναι η στρατηγική του: ο τρόπος με τον οποίο προσέγγιζε από την αρχή το ζήτημα της διαχείρισης του αστικού κράτους, ο συμβιβασμός που επιδίωξε και τελικά πέτυχε με κομμάτια της άρχουσας τάξης με την πάροδο του χρόνου, (παρά το γεγονός ότι πάντα το φόβιζε η σχέση του με την εργατι-

κή τάξη). Ήταν επίσης από την αρχή εκεί, μέσα από τις διάφορες θεωρίες εξάρτησης και εθνικής ανασυγκρότησης, από τις οποίες το μόνο που απέμεινε όταν η ΕΟΚ, το ΝΑΤΟ και ο εκσυγχρονισμός έγιναν «αναγκαίος συμβιβασμός», ήταν ένας χυδαίος αντιτουρκικός, κυρίως, σωβινισμός. Αυτήν την υποταγή στα συμφέροντα του ελληνικού καπιταλισμού, ο Ανδρέας και το επιτελείο του μπορούσαν να ντύνουν με περίτεχνες αναλύσεις περί «ιδεολογικά ζητούμενου, κοινωνικά αναγκαίου και πολιτικά εφικτού», «περί διαφορετικών ρόλου κόμματος και κυβέρνησης» - τις οποίες προσπάθει να αντιγράψει σήμερα ο Τσίπρας και το επιτελείο του.

Με αυτήν την έννοια δεν θα συμφωνούσαμε με το τελικό συμπέρασμα του συγγραφέα ότι «δεν ήταν νομοτέλεια αυτή η εξέλιξη, έτσι παίχτηκαν τα πράγματα». Όχι λόγω υποτίμησης των κατά καιρούς διαφορετικών αριστερών αντιπολιτεύσεων μέσα στο ΠΑΣΟΚ, ότι δεν θα μπορούσαν να είναι φορέας εξελίξεων. Θα μπορούσαν. Μέσα στη διαλεκτική αντίθεση που ενυπάρχει μέσα σε κάθε ρεφορμιστικό κόμμα και έρχεται στην επιφάνεια σε περιόδους κρίσης της στρατηγικής, ενυπάρχει και η δυνατότητα εξέλιξής του μέσα από τη διάσπασή του και το κέρδιμα της ριζοσπαστικής του πτέρυγας στην πλευρά της επανάστασης.

Συνέβη αυτό στη Γερμανία την δεκαετία του '20, όταν την διάσπαση του SPD ακολούθησε η ίδρυση του USPD και στη συνέχεια η εισχώρηση ενός μεγάλου τμήματός του στο νεοφώτιστο Κομμουνιστικό Κόμμα. Την δεκαετία του '80 το ΚΚΕ είχε αυτήν την ευκαιρία και την πέταξε, όπως την πέταξε ξανά και αμέσως μετά το 2010 με τον συντηρητισμό της «σπασμένης βιτρίνας» και τον σεχταρισμό του απέναντι στο ίδιο το μαζικό κίνημα.

Σήμερα ο ΣΥΡΙΖΑ μπορεί προσωρινά και σε ένα βαθμό να έχει προσεγγίσει τον κόσμο του ΠΑΣΟΚ αλλά στην πολιτική του και την συγκυρία εξακολουθούν να δρουν οι αντιθέσεις και οι δυνάμεις που οδήγησαν στη διάλυση το ΠΑΣΟΚ. Είναι καθήκον της επαναστατικής αριστεράς να μην

χαράμισει ξανά επόμενες ευκαιρίες είτε με την προσαρμογή στον αλά Τραμπ «ρεαλισμό» του Τσίπρα, είτε ακολουθώντας αποτυχημένες επιλογές «εθνικής ανασυγκρότησης» είτε σχετάροντας τον κόσμο της αριστεράς που υπάρχει και αναφέρεται με λιγότερες ή περισσότερες αυταπάτες στον ΣΥΡΙΖΑ.

Γιώργος Πίττας

Κοινωνική μεταρρύθμιση ή επανάσταση;

Ρόζα Λούξεμπουργκ

Σελίδες 185, 10 ευρώ

Εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, 2014

Το βιβλίο “Κοινωνική μεταρρύθμιση ή επανάσταση” της Ρόζας Λούξεμπουργκ γράφεται το 1899, μόλις ένα χρόνο μετά την εγκατάσταση της επαναστάτριας από την Πολωνία στη Γερμανία, που ήταν το επίκεντρο του διεθνούς εργατικού κινήματος και εντυπωσιάζει για δύο κυρίως λόγους. Πρώτον, γιατί μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένα από τα ιδρυτικά κείμενα της επαναστατικής αριστεράς στις αρχές του 20ου αιώνα. Δεύτερον, γιατί διαβάζοντάς το ανακαλύπτουμε πόσο επίκαιρο παραμένει το δίλημμα “μεταρρύθμιση ή επανάσταση” που έβαλε η Ρόζα.

Η Ρόζα προσχωρεί στο Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα της Γερμανίας (SPD), το μεγαλύτερο κόμμα της Αριστεράς εκείνης της περιόδου, σε μια κρίσιμη καμπή της εξελίξης του και παρεμβαίνει στις αντιπαραθέσεις που είχαν ξεκινήσει στη Δεύτερη Διεθνή. Το βιβλίο “Κοινωνική μεταρρύθμιση ή επανάσταση” αποτελείται από δυο σειρές άρθρων. Η πρώτη δημοσιεύτηκε το Σεπτέμβριο του 1898 και η δεύτερη τον Απρίλη του 1899. Είναι μια οξυδερκής και εμπεριστατωμένη πολεμική στον Έντουαρντ Μπερνστάιν, έναν από τους βασικούς ηγέτες του κόμματος, που είχε

διατυπώσει για πρώτη φορά καθαρά την άποψη ότι ο σοσιαλισμός δεν θα έρθει με ανατροπή του καπιταλισμού, αλλά σαν αποτέλεσμα κοινωνικών μεταρρυθμίσεων και σταδιακών αλλαγών μέσα στον καπιταλισμό.

Σε αντίθεση με το Μαρξ ο Μπερνστάιν επιχειρηματολογούσε ότι οι αντιφάσεις του καπιταλισμού διαρκώς αμβλύνονται, ότι ο καπιταλισμός εξημερώνεται. Τα καρτέλ, τα τραστ και τα πιστωτικά ιδρύματα ρυθμίζουν τη φύση του συστήματος το οποίο αντί για επαναλαμβανόμενες κρίσεις που είχε προβλέψει ο Μαρξ οδηγείται σε διαρκή ευημερία. Αυτή η δυνατότητα του συστήματος φαίνεται κι από τη βελτίωση των συνθηκών της εργατικής τάξης σύμφωνα με τον Μπερνστάιν. Άρα το κόμμα θα πρέπει να ασχοληθεί με τη σταδιακή βελτίωση των συνθηκών της εργατικής τάξης και όχι με την κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας από την εργατική τάξη.

Η Ρόζα επιχειρηματολογεί ότι τα καρτέλ, τα τραστ και τα πιστωτικά ιδρύματα κάνουν ακριβώς το αντίθετο, οξύνουν τους ανταγωνισμούς στον καπιταλισμό αντί να τους αμβλύνουν. “Τα καρτέλ οξύνουν την αντίθεση ανάμεσα στον τρόπο παραγωγής και τον τρόπο ανταλλαγής, οδηγώντας στο έπακρο τον αγώνα ανάμεσα στους παραγωγούς και τους καταναλωτές. Επιπλέον οξύνουν την αντίθεση ανάμεσα στον τρόπο παραγωγής και τον τρόπο ιδιοποίησης, αντιπαραθέτοντας στην εργατική τάξη την υπερδύναμη του οργανωμένου κεφάλαιου και βαθαίνοντας έτσι την αντίθεση ανάμεσα στο κεφάλαιο και την εργασία στην πιο οξυμένη μορφή. Τέλος οξύνουν την αντίθεση ανάμεσα στο διεθνή χαρακτήρα της καπιταλιστικής οικονομίας και τον εθνικό χαρακτήρα του καπιταλιστικού κράτους...”

Το πιο ισχυρό χαρτί που είχε ο Μπερνστάιν για να υποστηρίξει ότι οι αντιφάσεις του καπιταλισμού εξασθενούν ήταν ότι για δυο δεκαετίες ο καπιταλισμός δεν είχε γνωρίσει καμία σοβαρή ύφεση. Το χαρτί αυτό το κάνει κουρελόχαρτο η Ρόζα στο βιβλίο, αλλά και η ίδια η πορεία του καπιταλισμού, αφού το 1900 ξέσπασε μια σφοδρή γενική κρίση και 7 χρόνια αρ-

γότερα καινούργια κρίση. Η Ρόζα εξηγεί ότι όταν ο Μπερνστάιν υποστηρίζει ότι οι αντιθέσεις δεν βαθαίνουν, αφαιρεί από την πάλη για το σοσιαλισμό την υλική της βάση και τη μετατρέπει από αναγκαιότητα σε μια ευχή.

Λίγα χρόνια πριν ο Τσίπρας ειρωνευόταν όσους παλεύουν για τη “Δευτέρα Παρουσία” του σοσιαλισμού και υποσχόταν μια πιο αργή και ήρεμη πορεία. Οι συμμαχίες με κομμάτια της άρχουσας τάξης και η “συνέχεια του κράτους” γνωρίζουμε ότι κατέληξαν από συνεχείς συμβιβασμούς σε ψήφιση μνημονίων, σε δεξιά κατρακύλα, μέχρι και στην εξοργιστική πρόσφατη επίσκεψή του στον Τραμπ. Πάνω από έναν αιώνα πριν η Ρόζα έγραφε: “Είναι μια παλιά ιστορία το ότι ο μικροαστός μεταρρυθμιστής βλέπει σε όλα τα πράγματα του κόσμου μια “καλή” και μια “κακή” πλευρά και ότι δοκιμάζει κάτι από όλους τους κήπους. Μια εξίσου παλιά ιστορία είναι όμως ότι η πραγματική πορεία των πραγμάτων ελάχιστα νοιάζεται για τους μικροαστικούς συνδυασμούς και τινάζει με ένα φύσημα στον αέρα τον μικρό σωρό από τις “καλές πλευρές” που συσσωρεύθηκε με τόση φροντίδα...”

Για τον Μπερνστάιν η κοινοβουλευτική δημοκρατία γινόταν ολοένα και πιο “πραγματική και ουσιαστική”. Άρα το SPD αρκούσε να οργανώνει την εργατική τάξη σε συνδικάτα, ώστε οι εργαζόμενοι να αποκοτούν περισσότερα δικαιώματα και

να κερδίσει τις απαραίτητες πλειοψηφίες μέσα στο κοινοβούλιο ώστε να μπορέσει να επιβάλλει μεταρρυθμίσεις που θα οδηγήσουν στον σοσιαλισμό. Στο βιβλίο η Ρόζα εξηγεί ότι “τα συνδικάτα δεν είναι τίποτε άλλο από την οργανωμένη άμυνα της εργατικής δύναμης ενάντια στις επιθέσεις του κέρδους, τίποτε άλλο από την άμυνα της εργατικής τάξης ενάντια στην τάση της καπιταλιστικής οικονομίας που την πιέζει προς τα κάτω...” Ο συνδικαλιστικός αγώνας είναι πολύ χρήσιμος για να προστατεύει τους εργάτες από τις επιθέσεις των αφεντικών στο βιοτικό τους επίπεδο, αλλά δεν είναι υποκατάστατο για την απελευθέρωση της εργατικής τάξης. Χρειάζεται η εργατική τάξη να καταλάβει την πολιτική εξουσία τσακίζοντας το αστικό κράτος. Η εξουσία των καπιταλιστών δεν στηρίζεται στον έλεγχο του κοινοβουλίου, αλλά στον έλεγχο της οικονομίας. “Το ίδιο το γεγονός της εκμετάλλευσης δεν στηρίζεται σε κάποιο νομικό διάταγμα αλλά στο καθαρό οικονομικό γεγονός της εμφάνισης της εργατικής δύναμης σαν εμπόρευμα...”

Στη σημερινή περίοδο της πιο βαριάς κρίσης του καπιταλισμού μετά τη δεκαετία του '30, μετά τη μαζική διάφευση των προσδοκιών από την κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ χρειαζόμαστε περισσότερο από ποτέ τα επιχειρήματα της Ρόζας Λούξεμπουργκ στο βιβλίο “Κοινωνική μεταρρύθμιση ή επανάσταση”, όπως χρειαζόμαστε και περισσότερο από ποτέ το δυνάμωμα της επαναστατικής αριστεράς. Η συζήτηση που ανοίγει για τις αντιθέσεις και τις κρίσεις του καπιταλισμού, για τα όρια του κοινοβουλευτικού δρόμου και την αναγκαιότητα η ίδια η εργατική τάξη να καταλάβει την εξουσία και να απελευθερώσει την ανθρωπότητα είναι πολύτιμο όπλο για όλους τους αγωνιστές που χτίζουν την αριστερή αντιπολίτευση και παράλληλα ψάχνουν τη γνήσια εναλλακτική. “Η νομοθετική μεταρρύθμιση και η επανάσταση δεν είναι διαφορετικές μέθοδοι ιστορικής εξέλιξης που μπορούν εύκολα να επιλέχθούν από τον πάγκο της ιστορίας, όπως κάποιος επιλέγει ζεστά ή κρύα λουκάνικα...Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο αυτοί που είναι υπέρ της

νομοθετικής μεταρρύθμισης ενάντια και σε αντιδιαστολή με την κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας και την κοινωνική επανάσταση, στην πραγματικότητα δεν επιλέγουν μία πιο ήρεμη και αργή πορεία προς τον ίδιο στόχο, αλλά προς ένα διαφορετικό στόχο. Αντί να έχουν μια στάση υπέρ της δημιουργίας μιας νέας κοινωνίας, η στάση τους είναι υπέρ επιφανειακών τροποποιήσεων στην παλιά κοινωνία”.

Λίλιαν Μπουρίτη

Οι οικονομικές πλευρές της υποχρεωτικής ανταλλαγής μειονοτήτων μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδας

Μεχμέτ Μιχρί Μπελί

μετάφραση: Γιώργος Μερτίκας

Σελίδες 120, 7 ευρώ

Εκδόσεις Νήσος, 2017

Η «ανταλλαγή πληθυσμών» ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία, που σφραγίστηκε με τη διαβόητη Συνθήκη της Λωζάνης, είναι αναμφισβήτητα ένα από τα σημαντικότερα γεγονότα που σημάδεψαν την ιστορία και των δυο χωρών. Σύμφωνα με τη Συνθήκη του Ιούλη 1923, που ακολούθησε την ήττα της επέμβασης του ελληνικού στρατού στην Μικρά Ασία με την αρχική στήριξη των μεγάλων ιμπεριαλιστικών νικητριών δυνάμεων του Α' Παγκόσμιου Πολέμου, περίπου 1.500.000 μη μουσουλμάνοι κάτοικοι της Τουρκίας και 500.000 μουσουλμάνοι κάτοικοι της Ελλάδας εξαναγκάστηκαν σε υποχρεωτική «μετανάστευση» στις αντίστοιχες «μητέρες πατρίδες». Ήταν η πρώτη θεσμοθετημένη μαζική εθνική εκκαθάριση που οδήγησε σε τραγωδία εκατομμύρια ανθρώπους που ήρθε ως συνέπεια των ανταγωνισμών των τοπικών αρχουσών τάξεων και των ιμπεριαλιστικών επεμβάσεων στην περιοχή. Αλλά και

πέρα από τα γεγονότα που συνέβησαν πριν από έναν αιώνα, η Συνθήκη της Λωζάνης συνεχίζει μέχρι σήμερα να χρησιμοποιείται κατά το δοκούν από ελληνικές και τουρκικές κυβερνήσεις για να αντλήσουν αμφότερες εθνικιστική «επιχειρηματολογία» στους τωρινούς ανταγωνισμούς τους.

Το βιβλίο του Μιχρί Μπελί για τις «οικονομικές πλευρές της υποχρεωτικής ανταλλαγής μειονοτήτων» είναι σημαντικό από πολλές πλευρές. Κατ' αρχήν, έχει γραφτεί το 1939, δηλαδή μόλις δεκαπέντε χρόνια μετά την υπογραφή της Συνθήκης και επομένως έχει μια αμεσότητα και όσον αφορά στα ίδια τα γεγονότα και όσον αφορά στα οικονομικά στοιχεία από τις πρωτογενείς πηγές (κύρια της Μικτής Επιτροπής Αποκατάστασης Προσφύγων, ενός όργανου που ανέλαβε να «βολέψει» όπως-όπως τους πρόσφυγες υπό την επίβλεψη των δυο κυβερνήσεων και της Κοινωνίας των Εθνών).

Ακόμα μεγαλύτερη σημασία, όμως, έχει το ποιος είναι ο ίδιος ο συγγραφέας. Ο Μιχρί Μπελί λίγο μετά το γράψιμο βιβλίου του (ως μεταπτυχιακή εργασία σε ένα αμερικάνικο πανεπιστήμιο) έγινε μέλος του παράνομου Κομμουνιστικού Κόμματος Τουρκίας. Το 1946 πέρασε στην Ελλάδα, εντάχθηκε στον Δημοκρατικό Στρατό και πήρε μέρος στον εμφύλιο πόλεμο ως διοικητής ένοπλων σωμάτων της τουρκικής μειονότητας της Θράκης. Μέχρι το τέλος της ζωής του, το 2011, παρέμεινε ενεργός στην αριστερά και υποστηρικτής του κουρδικού κινήματος. Αυτή η διεθνιστική αντίληψη διαπερνάει, ως ένα βαθμό, και το βιβλίο.

Μια πρώτη ενδιαφέρουσα πτυχή είναι ο τρόπος που ο συγγραφέας εξετάζει την κοινωνική διαστρωμάτωση των δυο μειονοτήτων που εκδιώχθηκαν σε συνδυασμό με τον ελληνοτουρκικό πόλεμο: ένα μεγάλο μέρος των μη μουσουλμάνων στην Τουρκία ήταν κυρίως έμποροι, βιοτέχνες, επιχειρηματίες που «ενώ μια προηγούμενη περίοδο αποτελούσαν μια προοδευτική δύναμη... τώρα είχαν γίνει πράκτορες των ξένων ιμπεριαλιστών», ενώ «όσον αφορά την τουρκική μειονότητα στην Ελλάδα,

αυτοί οι μουσουλμάνοι ήταν ως επί το πλείστον αγρότες... και στην πραγματικότητα εκδιώχθηκαν σε αντίποινα για την εισροή Ελλήνων από την Τουρκία». Ταυτόχρονα σημειώνει ότι «δεν ήταν το σύνολο της μη μουσουλμανικής μειονότητας στην Τουρκία που έγινε σύμμαχος των ιμπεριαλιστών» και ότι «οι αντάρτικες ομάδες που συνέντριψαν τον ελληνικό στρατό στην Ανατολική Μικρά Ασία απαρτίζονταν κατά καιρούς και από Έλληνες που προέρχονταν κυρίως από τους αγρότες και τις φτωχές χειρωνακτικές τάξεις».

Στη συνέχεια ο Μιχρί Μπελί υποστηρίζει πως «μια φυλετική ή γλωσσική διάκριση των προσφύγων θα ήταν εντελώς ανεπαρκής... Ένας μεγάλος αριθμός Τούρκων στην Ελλάδα μιλούσε μόνο ελληνικά, και τα ελληνικά ήταν μια ξένη γλώσσα για πολλούς Έλληνες που ζούσαν στην κυρίως Τουρκία». Αναφέρει την προσωπική του εμπειρία μιας μικρής κωμόπολης που ζούσε ο ίδιος: πριν την «ανταλλαγή» η πλειοψηφία του πληθυσμού ήταν Έλληνες ορθόδοξοι, αλλά οι επίσημες ομιλίες εκφωνούνταν στα τουρκικά γιατί ήταν η γλώσσα που μιλούσαν. Μετά την «ανταλλαγή» στην κωμόπολη ήρθαν μουσουλμάνοι πρόσφυγες από την Ελλάδα, αλλά στις επίσημες ομιλίες έπρεπε να χρησιμοποιείται η ελληνική γλώσσα επειδή η πλειοψηφία των ακροατών δεν ήξερε τουρκικά!

Ένα μεγάλο μέρος του βιβλίου είναι αφιερωμένο στις τραγικές συνθήκες που συνδύεσαν τους πρόσφυγες τόσο στη διάρκεια της μεταφοράς τους όσο και της μετεγκατάστασής τους. Θα πρέπει να πάρουμε υπόψη ότι το μεγαλύτερο μέρος των προσφύγων είχε ήδη εκδιωχθεί πριν την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάνης, η οποία συμπεριελάβε και όσους είχαν μετακινηθεί από το 1912 μέχρι το 1923, επικυρώνοντας επίσημα τη συντελούμενη εθνική εκκαθάριση. «Στην Ελλάδα, οι μετανάστες διώκονταν δια της βίας από τα σπίτια τους πριν από την ημέρα μεταφοράς τους». Στην Τουρκία «σε πολλούς Έλληνες οι οποίοι είχαν ήδη φτάσει στα λιμάνια διακομιδής τους είπαν να επιστρέψουν στα χωριά τους όπου η πλειοψηφία τους είχε ήδη κατασχε-

θεί». Η μεταφορά γινόταν τις περισσότερες φορές με πεζοπορία και καραβάνια, όπου οι πρόσφυγες έπρεπε να μετακινηθούν με δικά τους έξοδα. Στα λιμάνια οι πιο τυχεροί έβρισκαν καταφύγιο σε δημόσια κτήρια ή σε σκηνές. Είχαν να αντιμετωπίσουν την πείνα, το κρύο και τις ασθένειες. Καμιά βοήθεια δεν δόθηκε από τον Ερυθρό Σταυρό και την Ερυθρά Ημισέληνο. «Η μετανάστευση», γράφει ο Μιχρί Μπελί, «συνολικά έτυχε αδέξιων χειρισμών... Όμως, η πηγή του κακού βρισκόταν στην ίδια την υποχρεωτική ανταλλαγή και στις αιτίες που έκαναν αναγκαίο ένα τέτοιο σχέδιο».

Τα δυο κεφάλαια του βιβλίου που αναφέρονται «στην αποκατάσταση των μεταναστών σε Ελλάδα και Τουρκία» είναι γεμάτα από οικονομικά και κοινωνικά στοιχεία και αναλυτικούς πίνακες που παραπέμπουν στα ζητήματα της γης, της πλειοψηφίας, της στέγασης, της αντιμετώπισης από τις δημόσιες υπηρεσίες, των «επαχθών» εξωτερικών δανείων που αναγκάστηκαν να πάρουν οι κυβερνήσεις. Ειδικά για τα δάνεια της Ελλάδας ο συγγραφέας γράφει ότι «κοστίζουν κατά προσέγγιση το ποσό των 15.000.000 δολαρίων ετησίως. Αν λάβουμε υπόψη τη σχετική ένδεια της Ελλάδας, αυτό σημαίνει για τον ελληνικό λαό ένα μεγάλο βάρος, από το οποίο δεν θα απαλλαγεί παρά στο απώτερο μέλλον». Τελικά, από οικονομικής πλευράς αυτό που έφερε η «ανταλλαγή πληθυσμών» ήταν στη μεν Τουρκία το γεγονός ότι «έναν

αριθμός πόλεων στην Ανατολία και τη Θράκη που άλλοτε ήταν ευημερούντα εμπορικά κέντρα να απονεκρωθούν», στη δε Ελλάδα «η επέκταση των φτωχογειτονιών στα αστικά κέντρα». Ο Μιχρί Μπελί δεν παραλείπει να αφήσει αιχμές για το ποιοι βρήκαν την ευκαιρία να επωφεληθούν από τη φτώχεια και τις ανάγκες στοιχειώδους επιβίωσης των εκατομμυρίων προσφύγων (ιδιαίτερα στην Ελλάδα).

Καταλήγοντας το βιβλίο αποδομεί τις υποτίθεται «θετικές πλευρές» της υποχρεωτικής ανταλλαγής πληθυσμών: «Δεν έλυσε οριστικά το πρόβλημα της προστασίας της μειονότητας... Εξαναγκάζοντας μια μειονότητα να εγκαταλείψει τη χώρα προελεύσεώς της, οξύνουμε το πρόβλημα της προστασίας της, δεν το επιλύουμε».

Αν είναι κάτι αρνητικό που θα μπορούσαμε να προσάψουμε στο βιβλίο, αυτό είναι ότι λείπουν οι συγκεκριμένες πολιτικές αιχμές, κύρια σε σχέση με το ρόλο των κυβερνήσεων και των δυο αρχουσών τάξεων σε Ελλάδα και Τουρκία. Όπως επίσης λείπει και ο ρόλος που έπαιξαν οι πρόσφυγες σε σχέση με το εργατικό κίνημα στην Ελλάδα: αντιμετωπίζονται κύρια ως φτηνό εργατικό δυναμικό και απουσιάζει η συμμετοχή τους στην αριστερά και στους αγώνες της, ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1930. Αυτή η έλλειψη μπορεί ως ένα βαθμό να δικαιολογηθεί λόγω του συγκεκριμένου χαρακτήρα του βιβλίου ως μια «ακαδημική εργασία» για ένα αμερικάνικο πανεπιστήμιο. Γίνεται, όμως, ακόμα πιο έντονη εξαιτίας του σταλινικού θεωρητικού υπόβαθρου του συγγραφέα, με αποτέλεσμα ορισμένες εκτιμήσεις του να είναι από πολύ σχηματικές έως λάθος. Παρ' όλες τις αδυναμίες του, όμως, πρέπει να αναγνωρίσουμε –όπως πολύ σωστά αναφέρεται στην εισαγωγή της ελληνικής έκδοσης– ότι «ο Μιχρί Μπελί ήταν ένας από τους πρωτοπόρους που έριξαν μια καθαρή ματιά στο πρωτοφανές γεγονός και τις συνέπειές του χωρίς να παρασυρθεί από τα επιχειρήματα του συρμού που καλλιεργούνται και τρέφονται από το «έθνικό συμφέρον»».

Κώστας Πίπτας

ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ

Βδομαδιατική εφημερίδα
της αντικαπιταλιστικής αριστεράς
Κυκλοφορεί κάθε Τετάρτη

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ

ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΤΩ

Κυκλοφορεί κάθε δίμηνο
με αναλύσεις, αγώνες, διεθνές κίνημα
ιστορία, βιβλία και τέχνη

www.ergatiki.gr
ergatiki@gmail.com

Γράψου συνδρομητής

www.socialismfrombelow.gr
socialismosapotakato@gmail.com

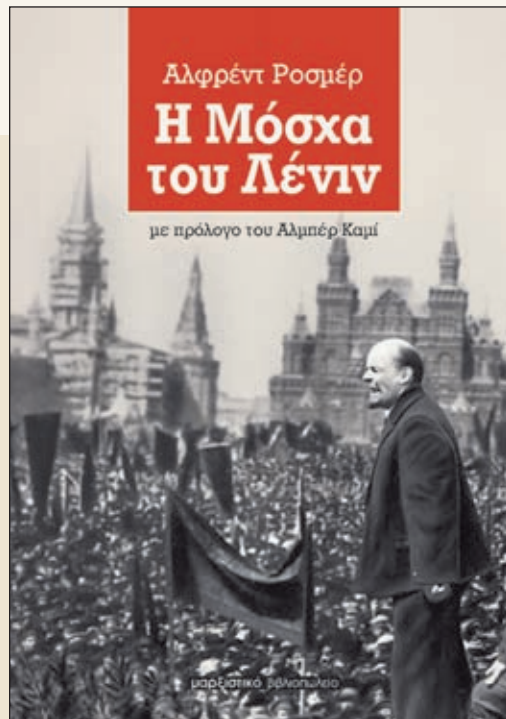
Βιβλία για τη Ρώσικη Επανάσταση

Ιδέες για να αηγάξουμε τον κόσμο

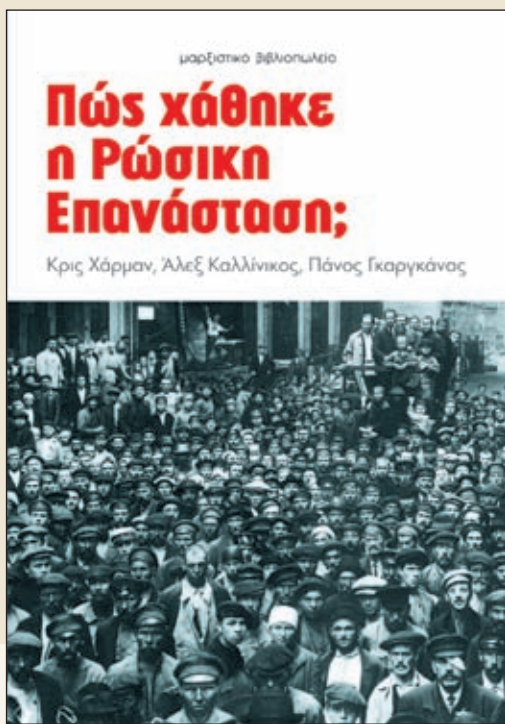
Τιμή: 22 €

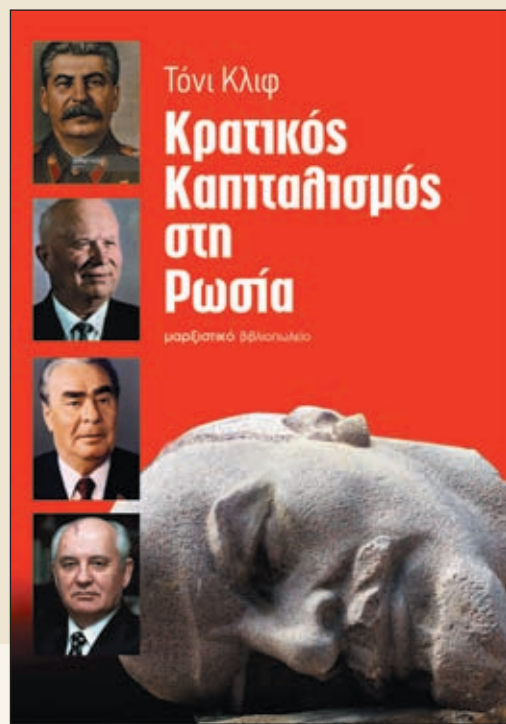
Τιμή: 18 €

Τιμή: 8 €

Τιμή: 18 €

Θα τα βρείτε στο
μαρξιστικό βιβλιοπωλείο

Φειδίου 14 (πίσω από Τιάνια-ΠΕΓ) • www.marxistiko.gr • τηλ. 2105247584